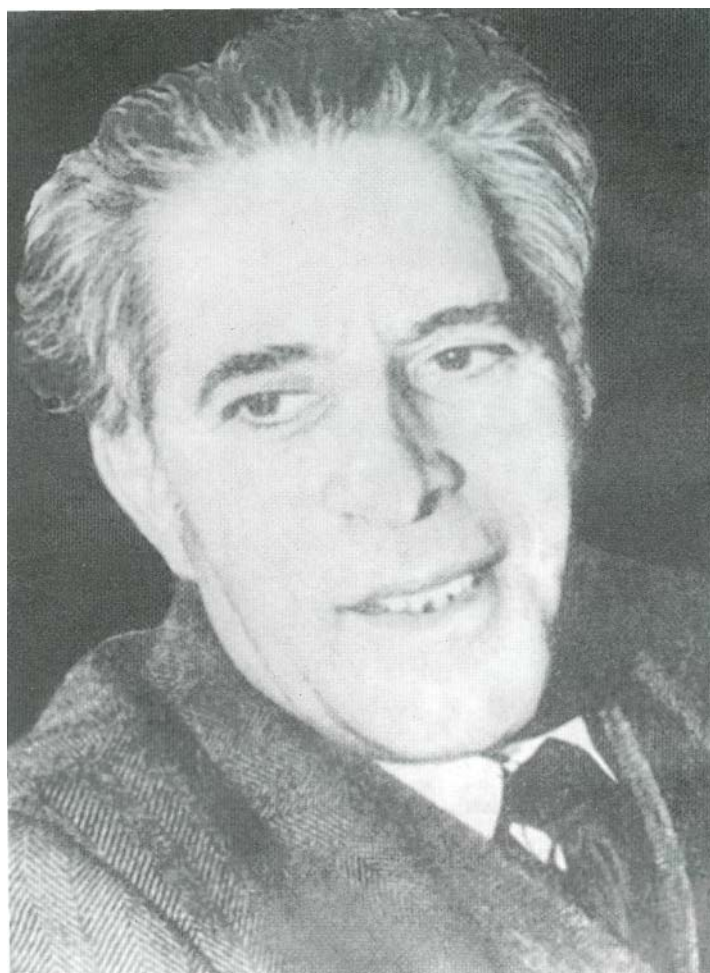

MÜASİR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

MƏMMƏD
ARAZ

SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ

Milli Kitabxana

MƏMMƏD ARAZ

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

**İKİ CİLDDƏ
I CİLD**

**"LİDER NƏŞRİYYAT"
BAKİ-2004**

Bu kitab "Məmməd Araz. Seçilmiş əsərləri. Dörd cildə" (Bakı, Ozan, 2003) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

Ön sözün müəllifi:

Yaşar Qarayev

Tərtib edəni:

Gülxanım Fətəli qızı

894.361'1 –dc 21

AZE

Məmməd Araz. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. I cild. Bakı, "Lider nəşriyyat", 2004, 224 səh.

Görkəmli Azərbaycan şairi Məmməd Arazın bu kitabına bütöv bir şair ömrünün müxtəlif dövrlərini əhatə edən şeirləri toplanmışdır. Hər bir fərdi Vətənin kiçik bir daşı sayan şairin qələmə aldığı bu şeirlərin hər misrasında düşüncələr çırpınır. Yüksək poetik ilhamla yazılmış bu şeirlərdə Azərbaycan təbiətinin gözəllikləri canlandırılmışdır. Böyük vətəndaşlıq qayəsi, Vətən torpağının əzabına, ağrısına qatlaşmaq, şimallı, cənublu Azərbaycan torpağının vətəndaşlıq yükünü çəkmək - Məmməd Araz poeziyasının əsas gücü və qüdrəti bundadır.

Fikirlərin sanki sözlərin boyuna biçildiyi bu şeirlərdə doğma kökə bağlılıq, qoynunda ərsəyə çatdığı torpağa vurğunluq, xalq taleyinin dolanbac yolları haqqında fəlsəfi düşüncələr öz dolğun bədii əksini tapmışdır.

ISBN 9952-417-21-5

© "LİDER NƏŞRİYYAT", 2004

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

ÖN SÖZ

Deyirlər, Günəşin işığı və istisi kimi insanın əsəbi və ağrısı da mənəvi zərrələrə çevrilib Planeta, Efirə yayılır. Ən etibarlı mənəvi yaddaşda - Kosmosda bütün dövrlərin ağrı və əsəb impulsları - dalğaları yaşayır. Odur ki, sənətkar bütün dövrlərin ağrısını qəbul edə və bizə göstərə bilir... böyük sənət əsəri də sənətkar dünyaya yayılan o ağrını və əsəbi səhsiz ədəbi dalğada tutan zaman və poetik haraya çevrildə yaranır...

Azərbaycanın xalq şairi Məmməd Araz (İbrahimov Məmməd İnfil oğlu) 1933-cü il oktyabrın 14-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şahbuz rayonunun Nurs kəndində anadan olmuşdur. Burada orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakıda Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun coğrafiya fakültəsində təhsilini davam etdirmişdir (1950-1954).

Əmək fəaliyyətinə doğma kəndlərindəki orta məktəbdə müəllimliklə başlamış, sonra Bakıya köçüb burada Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti yanında (1957-1959) işləmişdir. Moskvada keçmiş SSRİ Yazıçılar İttifaqı nəzdində müdavin (1959-1961), Bakıda "Maarif" nəşriyyatında bədii ədəbiyyat redaksiyasının müdiri (1963-1967), "Ulduz" jurnalının məsul katibi (1967-1970), "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti redaksiyasında baş redaktorun müavini (1970-1972), Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında baş redaktorun müavini (1972-1974) olmuş, 1974-cü ildən "Azərbaycan təbiəti" jurnalının redaktoru vəzifəsində işləmişdir. "Ulduz" jurnalı redaksiya heyətinin üzvüdür. Azərbaycan Yazıçılar İttifaqında poeziya bölməsinə rəhbərlik etmişdir (1971-1981). Azərbaycanın xalq şairi adına layiq görülmüşdür (1992).

Məmməd Araz ədəbi yaradıcılığa 1952-ci ildə "İnqilab və mədəniyyət" jurnalında dərc olunan "Yanın, işıqlarım" adlı ilk şeirilə başlamışdır. "Vətən torpağı", "Şerə gətir", "Necə unudum səni?", "Mən Araz şairiyəm" "Məmməd İbrahim" imzası ilə nəşr etdirdiyi bu şeirlər hələ ənənəvi məhəbbət, vətən və təbiət lirikasının tanış nümunələri idilər.

"Mən də insan oldum", Əsgər qəbri haqqında ballada, "Atamın kitabı" artıq epik formada, lakin eyni fəlsəfi-psixoloji səpkidə yazılmış poemalardır.

Fərariliyin ən bədnam çeşidi - əcdaddan üz çevirməkdir, kökdən, mənşədən, "mən"dən fərar elməkdir, milli hafizədə, mənəvi yaddaşda (yəni əsəbdə, qanda, kökdə!) "skleroz" olmaqdır. Yaddaşı olmayan ədəbiyyat yalnız yaddaşı olmayan xalqın nəsibidir, siması olmayanın tarixi taleyi, zati və nəslə, əslə və nəcabətli olmayanın alın yazısıdır. Üfüq, səma, göy daş saxlamadığı kimi, mənəvi və əxlaqi boşluq da yaddaş saxlamır.

Millət - genetik səviyyədə, yaddaş - ağrı səviyyəsində dərk olunmuş vəhdətdən və bütövlükdən başqa bir şey deyildir. Yalnız yaddaş olan yerdə sabitlik və tamlıq var, nəsillər və əsrlər, ilahi və bəşəri dəyərlər və sərvətlər arasında əlaqə və estafet var. Əslində nəinki təbiət və insan, ekologiya və poeziya da yaddaşdır. Şəhid - ölümü ilə, şair ağrısı ilə yaddaşa qaynayıb-qarışır. Və yaddaşın ömrü bir vicdana və haqqa xidmətin qədərindən, bir də qədir-qiymətə, qeyrətə çevrilən anların cəmindən yaranır. Artıq gör neçənci əsrdi ki, İsa da və Məhəmməd də, Qorqud da və Şekspir də bir haqqın, bir də yaddaşın dərğahında yaşayır. Daha doğrusu, tarix, zaman hər yerdən axıb, sürüşüb gedir, bir yaddaşa ilişəndə iz qoyur, qeyrətdə əbədiləşir və abidələşir.

Əsl, həqiqi, böyük Poeziya isə ümumbəşəri yaddaşdır. Və mənəcə, Məmməd Arazın şəri də düşüncədə, əxlaqda və qeyrətdə belə yaddaşın şeirdə ifadəsidir.

Poeziyanın dumduru, şəffaf bulağı başına o, Arazın bulanlığı və paralı sahilindən ayrılıb gəldi, özü ilə poeziyaya Arazın dərdini, ağrısını da gətirdi. Özü də tarixdən və təbiətdən, ana dilindən, bayatıdan, folkloordan axan bir Araza döndü - Məmməd Araz!

O, hələ yeniyetmə ikən ilk dəfə Arazı və Şahbuzu "Anamın nəğməsi" kimi dinlədi, torpağı və təbiəti "Atamın kitabı" kimi oxudu. Dərslik yox, dağ-daş özü ekologiya - əlifba kitabı oldu. Lap uşaqlıqdan mehrini və meylini nəbatat elminə saldı, qələmi də bir pöhrə kimi çəməndən, çöldən, meşədən göyərdi, ədəbiyyat yox, coğrafiya fakültəsinə daxil oldu. "Azərbaycan" yox, "Azərbaycan təbiəti" dərgisinə redaktor oldu! Poeziyada yeni təbii iqlimin - çağdaş ekoloji təfəkkürün ilk təməl daşlarını qoyanlardan biri Məmməd Araz oldu.

Belə ki, Məmməd Arazın hələ "Atamın kitabı" poemasında, həmçinin, "Babək qılıncı" və "Qarabağ düzü" şeirlərində təbiət xəyala dalır, düşünür, dil açır və danışır. Vətənin tarixi və taleyi kimi, əbədi, müqəddəs ana kimi, insanlığın özü və rəmzi kimi təhlil və tərənnüm olunur. Xüsusən "Atamın kitabı" yalnız sərlövəsi ilə yox, məzmununun müəyyən məqamları ilə də məşhur bir əsərin adını yadımıza salır. "Anamın kitabı"nda (Cəlil Məmmədquluzadə) təhlil olunan milli və ictimai ideallar təbii, gur işıq axarı kimi burada məhz "təbiət" adlanan aynada "sınır" və eyni vaxtda həm də təbiətdən "qayıdan" şüa kimi müştərək, qoşa "yaddaş yükü"nü özündə cəm edir:

Mən uca dağlara babam demişəm.

Çünki şairə görə, məhz:

Çaylar Bethovenə, Üzeyir bəyə,
Dağlar babalara vüqar veribdi,
Simfoniya veribdi,
Qatar veribdi.

"Vətən torpağı", "Şərə gətir", "Necə unudum səni?", "Mən Araz şairiyəm" - hələ "Məmməd İbrahim" imzası ilə nəşr etdiriyi bu şeirlərdə də ədəbiyyatın "bioloji gücü" artıq hiss olunurdu. Ənanəvi məhəbbət, vətənpərvərlik lirikasına ekoloji mentalitet, dağ-daş simvolikası getdikcə daha artıq nüfuz edirdi. Lakin bu duru poeziya bulağının daha gürşad və bol axara Arazı çevrildiyi ərəfə - "Məmməd Araz" dövrü isə yetmişinci illərin lap əvvəlindən başlayır. "Vətən və dünya" silsiləsindən lirik və epik nümunələri, xüsusilə, bədii proqram, fəlsəfi-əxlaqi leymotiv səciyyəli "Məndən ötdü" şerini misal gətirmək olar:

Səndən ötən mənə dəydi,
Məndən ötən sənə dəydi.
Məndən, səndən ötən zərbə
Vətən, vətən, sənə dəydi.

"Eyfel qülləsində", "Araz yadıma düşdü", "Qoruyun dünyanı", "Nobel mükafatı", "Azərbaycanım mənim" - həm şairin, həm də Azərbaycan poeziyasının təkamülündə yeni mənəvi iqlimin və tarixi mərhələnin, "hava və qan dəyişiminin" əbədi məqamları və bədii sənədləri olan şeirlər idilər. Bu şeirlərdə şair bir ənanənin yox, min illik əxlaq, fəlsəfə, hünər və poeziya irsinin (yaddaşının!) varisi kimi çıxış edirdi: insan, təbiət, tarix, tale - bir assosiasiyada qovuşub kəşifirdi:

Bir taleyin əllərində cütlənmiş zərik,
Yüz il qoşa atılsaq da qoşa düşmərik.
Bir zərrənin işığına milyonlar şərik
-Dünya sənin.

Dünya mənim,
Dünya heç kəsin!

"Gəlimli-gedimli dünya, son ucu ölümlü dünya" - bu kəlamı və ovqatı Qorquddan sonra bu qədər tutarlı şəkildə ifadə edən uğurlu bədii misralara çox az nümunə gətirmək olar...

...Həqiqətən yaddaş - ağır səviyyəsində dərk olunmuş vəhdət və bütövlüyün özüdür. Yalnız yaddaş olan yerdə təmlik var, əsrlər və nəsillər arasında bağlılıq var.

Əsl, həqiqi, böyük Poeziya olan Məmməd Araz sözü də düşüncədə, əxlaqda və qeyrətdə belə yaddaşın şeirdə ifadəsidir.

QARANQUŞ

Əsdi vədə yeli...yaz müjdəsilə
Qondun eyvanıma yenə, qaranquş!
Mən sənin eşqinlə gəlirkən dilə,
Uçmağın dərd oldu mənə, qaranquş!

Bir zaman yuvanı uçurmuşam mən,
Bəlkə də, bəlkə də o yadındadır.
Dilin yox, dərd açıb söz söyləyəsən,
Dilin də, sözün də qanadındadır.

Bəzən əlində şiş, çiyində yaba
Uşaqlar yanıma yığıldı, ay quş!
On günə, bir aya tikdiyin yuva
Bircə an içində dağıldı, ay quş!

Yelləmi, selləmi keçdi ötən gün?
O, bəlkə ötəri şimşək səsiydi.
Sənin öz yuvandan ayrı düşməyin
Mənimçün bir uşaq əyləncəsiydi.

Bəlkə bu halımdan incidi dağ-daş
Bunu öz vaxtında duya biləydim.
Bir günlük uşaqlıq günahmı, kaş
Bütün ömrüm boyu yuya biləydim.

Bilmədim o günün ani nəşəsi
Mənə dərd olacaq ömrüm uzununu.
Bəlkə ev qayğısı, övlad nəfəsi
Olmasa indi də duymazdım bunu.

Eh, xəyal nələri gətirir yada...
Yeni müjdən ola mənə, qaranquş!
Körpəlik gülüşüm qanadlarında
Bir gün geriyə dönə, qaranquş!

Vaxt olur cansızdan can umur insan-
Adi təsəllidir, bunlar da ancaq.
Uçan körpəliyin, uçulan yuvan
Onsuz da geriyə qayıtmayacaq.

Gəl yenə yuva qur doğma yerində,
Könlüm həsrətinlə dindi, qaranquş!
Ta uçma, çəkinmə məni görəndə,
Mən uşaq deyiləm indi, qaranquş!

SƏBA YELİ

"Nə yanar kimsə mənə atəşi-dildən özgə
Nə açar kimsə qapım badi-səbadan qeyri".

Füzuli

Sözün sehrinə bax, qüdrətinə bax!
Bir heykələ döndüm öz yerimdə mən.
Beləcə bir misra deyəydim ancaq
Yüz il yazacağım əsərimdə mən.

Keçirmiş sənətin imtahanından
Dörd yüz bahar onu, dörd yüz qış onu.
Bir ana torpağın ürək qanından
Qan alan bir ürək yaratmış onu.

Bir anlıq dörd əsr qayıtdım geri,
Sinəmdə ocaqlar qalandı, şair.
Fikrim dolandıqca ağır illəri,
Kainat başıma dolandı, şair.

Görürəm özünü pərvanə sayıb,
Başına dolanıb yananlar da var.
Sənin xəzinəndən söz oğurlayıb,
Sənin sənətini dananlar da var.

Görürəm üstünə daş yağır belə,
Fəqət, göz qırpmadan oturmusan sən.
Çünki söz oxunla, söz atəşinlə
Fələyin damını uçurmusan sən.

Gəldim baş əyməyə önündə mən də,
Qarşıma gah boran, gah tufan çıxır,
Nədənsə, şairim, adın gələndə
Çox şairin adı yadımdan çıxır.

De niyə tənhasan, de niyə təksən?
Soltanlar taxtından şikayətin var.

Bir tənha aslanın nərəsi bəzən
Meşələr titrədər dağlar uçurar.

Sən ki, mehvərisən söz dünyasının,
Qəlbinə bir həmdən dünyamı yoxdur?
Söylə, bir aşıqın könül yasını
Baxışı dağıdan Leylamı yoxdur?

Hanı vəfalı yar, sevdalı canan?
Niyə bir həmdəmin yoxundu sənin?
Bəlkə külək deyil qapını açan,
Evinə sığmayan ahındı sənin?

Şöhrətin düşdükcə obaya, elə,
Zaman varlığını sıxır, şairim!
Belədir, həmişə ağır zəlzələ,
Ən uca dağları yıxır, şairim.

Sevən ürəklərə eşqin nur saçır,
Çiçəklər gülümsər günəş doğanda.
Səndən şeir yazır, səndən söz açır,
Səni oxuyan da, oxumayan da.

Odlə üzə çıxıb sinənin varı,
Bir dağsan, vulkanlar yanır canında.
Gözlərindən çıxan qığılcımları
Göylər ulduz edib kəhkəşanında.

De niyə tənhasan, de niyə təksən?
Tufanlardır ahın, çaylardır qanın.
Bilmirdin ömürlük ömr edəcəksən
Qəlbində anamız Azərbaycanın...

Sən də, səba yeli, bu gündən səs al,
Dil açma o günün kədəri kimi.
Neçə ürəklərdə özünə yurd sal
O böyük şairin əsəri kimi.

Söylə, səba yeli, hər əsəndə sən
Ona dərd gətirdin, ilham gətirdin?
Neçə yol buluddan, göydən, günəşdən
O söz günəşinə salam gətirdin?

Söylə bulud kimi tutulan zaman
Gözündən sel gələn gördünmü onu?
Göy kimi kişnəyən, ney kimi yanan,
Sap kimi incələn gördünmü onu?

Günəş də üzündən qəm yağa-yağa
Yazdımı göylərə o ölən günü?
Sözü ürəklərə, özü torpağa
Səsi küləklərə verilən günü?

Qəlbimdə bir nəğmə dil açdı yenə,
Ay ellər, bir sevda nəğməsidir o,
Açın qapıları səba yelinə,
Açın, Füzulinin nəfəsidir o...

ÖMÜR

Bir gün həyatımda yellər qopacaq,
Ömür öz tağından salacaq məni.
Neçə il üstündə gəzdiyim torpaq
Bir gün də qoynuna alacaq məni.

Qəbrimdən göyərən otlar külək
Yayıb göyərdəcək dərədə, düzdə,
Bəlkə sinəm üstə bitən bir çiçək,
Gəzəcək nə qədər sinələr üstə.

Ömür də bir borcdur əlli il, yüz il,
Bədbəxtdir az yazıb, çox yaşayanlar.
Şair dost, ömrünü yaşında deyil,
Yazdığım nəğmənin ömründə axtar.

AĞARMA, SAÇIM, AĞARMA!

Nə erkən sənə dən düşdü,
Niyə düşdü, nədən düşdü?
Beynimmi qüvvədən düşdü?
Ağarma, saçım, ağarma!

Arzu sonsuz, ömür yarı...
Artdı alnın qırıqları,
Səndə insaf olsun barı
Ağarma, saçım, ağarma!

Məni qəmgin görsə əgər
Düşmənlər, dost qəm yeyər,
Qızlar baxıb "dayı" deyər,
Ağarma, saçım, ağarma!

Daşdır qəlbin, daşdır canın,
Yoxdur, duyğun, yoxdur qanın.
Hələ gəncəm, sən vicdanın
Ağarma, saçım, ağarma!

Ömür keçir, yaman keçir,
Qəlbimdən qara qan keçir.
Daha gözəllər yan keçir,
Ağarma, saçım, ağarma!

Hələ səsim ucalmayıb,
El gücündən güc almayıb.
Hələ ürək qocalmayıb
Ağarma, saçım, ağarma!

İlham adlı şahpərim var,
Yol üstəyəm, səfərim var...
Yazılmamış əsərim var...
Ağarma, saçım, ağarma...

SƏHƏR-SƏHƏR

Baharın nə gözəl çağları gəlmiş,
Bülbülü çağırır gül səhər-səhər.
Vətənin eşqiylə dil açıb yenə
Könlümün sazında tel səhər-səhər.

Çıxır meşəlikdən talaya əlik,
Səkir daşdan daşa xınalı kəklik.
Şəhdən muncuq düzür güllük, çiçəklik,
Gəlinə bənzəyir çöl səhər-səhər.

Gedirəm tələsik tarlaya sarı,
Hamıdan tez gələ o qız da barı.
Sinəsi qartallı qayalıqları
Əks edir sonalı göl səhər-səhər.

Sevda yolçusunun xəyalına bax,
Sənsiz əfsanədir gözəllik ancaq.
Ey günəş üzlü yar, günəşdən qabaq
Yoluma nur çilə, gəl səhər-səhər.

KƏKLİK

Nə səkirsən narın-narın
Yenə daşdan-daşa, kəklik?
Könlüm istər nəğmən kimi
Bircə nəğmə qoşa, kəklik!

Sinən altı sal qırmızı,
Ayaqların al qırmızı.
Dimdiyində xal qırmızı
Yanar qoşa-qoşa, kəklik!

Niyə təksən, danış əzəl,
Dağlar qızı, xallı gözəl...
Bir vəfalı yar ilə gəl
Vuraq ömrü başa, kəklik!

Dağlar qoynu çiçək-çiçək,
Mən gedirəm, getmir ürək.
Uç Məmmədin xəyalı tək,
Bu dağlarda yaşa, kəklik!

ŞEİRİM

Gənc qələm yoldaşlarıma.

Yaş ötüb, ayılıb görürsən bir vaxt
Heç nə yazmamısan, ömür yarıdır.
Alınma yazılan qırıqlar ancaq
Ömrünün şikayət misralarıdır...

Tələsik qələmi alırsan ələ,
Ürək də titrəyir əllərin kimi.
Lakin görünürsən Vətənə, elə
Sən də yazılmamış əsərin kimi.

Bəzən quşa dönür saat da, an da.
Axşam gəzdiyini səhər tapırsan.
Elə də olur ki, baxtın tutanda
Daş axtaran yerdə gövhər tapırsan.

Kainat deyimmi mən şeirə, sözə!
-Onun min düyünü, min açarı var.
Onu duya bilməz ondakı közə
Qəlbində köz töküb alışmayanlar.

Bəli, duy bunları, ey şair yoldaş,
Səsini kəsməsin hər ötəri səs.
Nəhrin qabağına atılan bir daş,
Onun sürətini saxlaya bilməz!

Duy ki, tüğyanında boranın, qarın
Odlu bir ürəklə yazan olubdur.
Çox zaman nəşədən dəm vuranların
Əsəri, nəşələr pozan olubdur.

Söz gərək ox keçməz qayadan keçə,
Yoxdursa sözünün kəsəri, - yazma,
Özün sevməyincə, sevilməyincə,
Özgədən məhəbbət əsəri yazma.

Eyb etməz uçuşda yığılsan bir an,
Təki deməsinlər qanadsız quşdur.
Göyləri fəth edən bir ana tərlən
Kim deyir balaykən yığılmamışdır.

Şeirim, çox danışdım, deyəsən, bir az,
Sən niyə susmusan, - danışan mənəm?
Yox, şeir ocağı aloysuz olmaz
Alışdıran sənsən, alışan mənəm.

Şeirim, el sazında mizrab vur telə,
Onsuz da ötəri ötən az deyil...
Özləri dünyadan getməmiş hələ
Adları dünyadan gedən az deyil.

Elin nəfəsidir ən böyük əsər,
Duysam da, özümü öyə bilmərəm.
Yüz bülbül səsi də mənə versələr,
Elsiz bir nəğməni deyə bilmərəm.

Şeirim, şimşəklərdən qanad iste sən,
Yerəsə insanın nəfəsiylə gəl.
Dünyada bir damla olmaq istəsən,
Dünyaya sən ümman həvəsiylə gəl.

BİR SƏNİN EŞQİNLƏ...

Yenə varaqlandı könül kitabım
Bir sənin, bir sənin eşqinlə, gözəl!
Düşündüm gül açır, bülbül oxuyur
Bir sənin, bir sənin eşqinlə, gözəl!

Sinəmə bir eşqin sazını asdım,
Hər könül nəğməmi o dedi, yazdım.
Çox eşqin səsinə qulaq da asdım
Bir sənin, bir sənin eşqinlə, gözəl!

Gah odsuz, aloysuz pərvanə oldum,
Eşqinlə güləcək divanə oldum.
Bəlkə yüz gözələ biganə oldum
Bir sənin, bir sənin eşqinlə, gözəl!

Qəm-kədər üzünə tutanda pərdə
Qəmləndi çaylar da, şələlələr də.
Sandım-doğur günəş, gülür səhər də
Bir sənin, bir sənin eşqinlə, gözəl!

Sənsiz bir anıma dedim bir ildi,
Dərdimi nə bacı, nə ana bildi...
Məhəbbət önündə qəddim əyildi
Bir sənin, bir sənin eşqinlə, gözəl!

SEVGI NƏĞMƏSİ

Bir sevgi nəğməsi yaradım deyə,
Bu axşam bulanıb, duruluram mən.
Onu düşünərkən bilmirəm niyə
Başqa bir nəğməyə vuruluram mən.

Kiçik bir mahnımı bəstələyincə
Xəyalın min eli dolansın gərək.
Sevən bir ürəyin səsinə necə,
Necə dinləməsin sevən bir ürək...

Yenə dillənirsən qonşu otaqdan,
"Sus" demək gəlmir dilimdən, ay qız.
Dalmışam nəğməyə yenə bayaqdan,
Almışam nəğməmi əlimdən, ay qız.

Elə bil, deyir ki, qopan bir səda,
"Divar aramızda daşdan olsa da,
Gərək daş olmaya ürəklərimiz,
Bir varaq eləyək iki qəlbi biz".

Susuram önündə o şeiriyyətin,
Ürəyim dolsa da, ağ qalır kağız.
Qələmsiz, kağızsız ilk məhəbbətin
Yazır nəğməsini qəlbimə o qız.

ŞEİRƏ GƏTİR

Şair dostum, çaldığın saz
Eldən ayrı səs ucaltmaz,
Gəl həyaint nəfəsini
Həyatda duy, həyatda yaz.
Gur çayları səsinə qat,
Nə şöhrət gəz, nə də ki, ad.
Gəl zəhmət çək, zəhmətdəki
Şan-şöhrəti şeirə gətir!
Təbiətin öz şeiri var,
Təbiəti şeirə gətir.

Dərəni keç, düzdə dayan,
Ceyran keçən izdə dayan,
Axşamüstü qızlar gəlir,
Düş bulağın üstə dayan.
Sevdiyindən ilham alır.
Çoban döşdə tütək çalır,
O tütəkdə dilə gələn
Sədaqəti şeirə gətir.
Məhəbbətin öz şeiri var,
Məhəbbəti şeirə gətir...

Dırman dağa, en arana,
Aş Murovu, keç Muğana.
Qar sinəsi, günəş üzü
Günəş altda yana-yana
Pambıq dərən bir gözəlin
Əllərini sıxsın əlin.
O gözəlin hüsündəki
Əzəməti şeirə gətir,
Qəlbindəki çırıptını,
Hərərəti şeirə gətir.

Qanadını şimşəkdən al,
İlhamım ürəkdən al!
Gül-çiçəyin ətrini gəl

Çiçəklənən əməkdən al.
Bax ellərin qüdrətinə,
Çat ellərin qüdrətinə,
Çat zamanın sürətinə.
Qələm götür sürət ilə,
Bu sürəti şerə gətir.
Yazılmamış, duyulmamış
Şeiriyyəti şeirə gətir.
Gəl baharın xoş çağında
Bahar gəzmə otağında.
Yaz baharın şeirini də
Təbiətin qucağında.
Söz üstündə şam kimi yan,
Asan gələn gedir asan.
Mən demirəm yalnız gözəl
Bir xilqəti şeirə gətir,
Şair dostum, gəl həyatı,
Həqiqəti şeirə gətir.

1957

SƏMƏD VURĞUNA

I

SƏN TƏLƏSMƏDİN

Qoy nəğmə deməyə bülbül tələssin,
Gəzdiyi, gördüyü üç aydır, şair.
Sənin ki, kükrəyən ilhamın, səsin
Məcraya sığmayan bir çaydır, şair.

Könlü qar gəzənlər tələssin dağa,
Dağın tələsməsi, mənə, əbəsdir.
Dənizlər can atsın ümman olmağa,
Ümmanın öz suyu özünə bəsdir...

Qəlbin od gəzmədi şaxta kəsəndə,
Söylədin hər fəslin öz aləmi var.
Dedin tələssən də, tələsməsən də
Yenə öz vaxtında gələcək bahar.

Gah oldu oylağın Göyəzən dağı,
Sözünlə açıldı ayın qabağı.
Əsl bayramını bayramqabağı
- Elədi görəndə gözəllər səni.

Sazına Vaqifin səsimi gəldi,
Səsindən baharın nəsimi gəldi.
Alqışa Füzuli, Nəsimi gəldi,
Eşqə gətirəndə qəzəllər səni.

Gah sinən Kür oldu Kür qırağında,
Qafqazla tən durdun Qafqaz dağında.
Muğandan qayıdıb iş otağında
"Muğan"ı yazanda tələsmədin sən.

Tələsən atlılar yolda qalacaq,
Aramla gedənlər çox getdi ancaq.
Görməyə tələsdi səni bağça-bağ,
Bənövşə üzəndə tələsmədin sən.

Sənətin ağ günü üzünə düşdü,
Ellər söhbətinə, sözüünə düşdü.
Ceyranlar mələşib izinə düşdü,
Ceyranı gəzəndə tələsmədin sən.

Bu gün əlli yaşa qoyursan qədəm,
Mənalı keçərsə yaş, keçsin, nə qəm...
Bir vaxt da gələcək, deyəcək qələm:
Ömrünün yüzündə tələsmədin sən.

12 may 1956

II

MÜQƏDDƏS MƏZAR

Əsir ilıq külək, mülayim külək,
Fəqət qasırgalar keçir sinəmdən.
Qəlbimdə çirpinti, əlimdə çiçək
Müqəddəs bir qəbrə baş əyirəm mən.

Onun dövrəsində gül-çiçəyə bax,
Deyirsən, əkilib iyirmi ildir.
Üstündə göyərən otların ancaq
Hələ bir yaşı da tamam deyildir.

Sanki ayaqlayıb ölümü bu an,
Hər gələn baş əyir bu böyük ada.
Şairi vədəsiz apardığından
Elə bil utanır qəbiristan da.

O bir el vurğunu, el aşıqıydi,
Budur, qəbrinin də yanında el var.
O güllü-çiçəkli çöl aşıqıydi,
Bunu duyursanmı bahar, ay bahar?

Daha sözlü qəlbi gəlməyir dilə,
Mın söz çələngi var hər qələbdə, nə qəm.
Onun məzarının önündə belə
"O ölmüş" sözünü eşitməyirem.

Təbiət, təbiət, ana təbiət!
Yamyaşıl geymişən yenə, təbiət!
Niyə vaxtsız qıydm ona, təbiət?
Kammca bir ömür sürmədi getdi.

Neçə əsəri də odlu çağında
Qaldı yazılmamış can otağında.
Əmirxanı tapıb Kür qırağında
Bağından bir meyvə dərmədi, getdi.

Eldan el deyib ellə qalacaq,
Aygün min illərcə, Ay, Gün olacaq.
Gözləyib Ülkəri on beş il ancaq
Ona toy xələti vermədi, getdi.

O qələmlə qurdu öz dünyasını,
Vaqif alqışladı söz dünyasını.
Sənət dünyasını, saz dünyasını
Barı yüzə il də görmədi, getdi.

Günahkar götürəm torpağı, yeri,
Ömrümüz özü de sirli aləmdir.
Nədənsə insanın əzəldən beri
Gəlişi sevinədir, gedişi qəmdir.

Yox-yox, kədərlənmə ürək, ey ürək,
Onun söz mülkündən kədər uzaqdır.

Bir də ki, dünyaya gələn gedəcək
Ölümə yalvarma, ümid nahaqdır.

Əbədi susubdur bir şair səsi,
Birgünlük, beşgünlük o yatmamışdır.
Göz yaşı, qəlb ahı hələ heç kəsi
Ölüm yuxusundan o yatmamışdır.

Yox-yox, xəzan görməz onun söz bağı,
Ölümə əl çalıb gülmək gərəkdir.
Vurğun şeiriyyəti, Vurğun torpağı
Bəlkə də yüz Vurğun yetirəcəkdir.

Qəlbi sükutdadır dayananların,
O qalxıb bu halı seyre dalaydı.
Deyirəm, kaş elə hər sənətkarın
"Unudulmuş" qəbri belə olaydı.

1957

ARAZ YADIMA DÜŞÜB

Dostum Söhrab Tahirə

Bir gözümdə sevinc var,
Bir gözümdə qəm yaşı;
Yanar səhra kimi yəm,
Nəğmə bahar yağışım...
Oxu, bir aram-aram,
Oxu, bir həzin-həzin,
Oxu, çöllər uyusun,
Oxu, dağlar titrəsin...
Araz yadıma düşüb,
Hər teli min havalı
O saz yadıma düşüb!

Sahilində küləklər
Gəzməyib mənim qədər.
Sularında ördəklər
Üzməyib mənim qədər.
Qayasına baş qoyum,
Saçımı dalğa yusun,
Körpə kimi uyuyum
Səsiylə dalğalasımin...
Araz yadıma düşüb,
Hər teli min havalı
O saz yadıma düşüb!
Hamı balıq tutduğum?..
Batıb qarmağım onda.
Yoxsa o zaman itdi
Uşaqlıq çağım onda.
Bilirəm, o illərə
Qayıtmaram bir də mən.
İlk eşqimin sirrini
Bir o bilir, bir də mən...
Araz yadıma düşüb,

Mizrab vur tellərinə
O saz yadıma düşüb!

Oxu, çıxım sahilə
Kəhkəşan qucağında
Gəzim Araz sinəmdə,
Naxçıvan qucağımda.
Uzansın Moskva çay
Bir qolum kimi bu dəm:
Mən onunla Xəzərdə
Araza əl verərəm.
Araz yadıma düşüb!
Araz yadıma düşüb!
Moskva, noyabr

1960

NECƏ UNUDUM SƏNİ...

Baxıram ev-eşik boşdur elə bil,
Səninlə varım da, yoxum da gedib.
Bir ürəyim deyil, bir canım deyil,
Dincliyim də gedib, yuxum da gedib.
Bir anlıq dincəlim, yuxulayım deyə
Bircə əlacım var - unutmaq səni!
Ot kimi, su kimi bilmirəm niyə
Hər yerdə yaradıb bu torpaq səni.
Səyyah oluramsa, göz işlədikcə
Əvvəli, sonu yox bir düz olursan.
Mən səni gecələr unutsam, - gecə,
Gündüzlər unutsam, - gündüz olursan.
Dağlara çıxıram şimşəklər sənsən,
Saçımı dağdan küləklər sənsən.
Bəlkə də bir simli iki sazıq biz,
Sən qansan, mən ürək, ayrılmazıq biz.
Qoy bir an ürəyim rahat döyünsün,
Bu qədər insafsız olmaz ki, adam!
Yox, səni bir anlıq unutmaq üçün
Özümü bir yolluq unutmalyam...

1961

SƏNDƏN AYRI...

Gözəllər aşiqi az olmamışam,
Hamısı yan keçir indi yanımdan;
Görünür qızların qəlbindən tamam
Mənə məhəbbəti oğurlamısan...

1961

İNSAN ÜRƏYİ

*Unudulmaz, görkəmli aktyorumuz
Ələskər Ələkbərovun xatirəsinə*

Bir şair demişkən yel əsdi yaman,
Başladı bir nəslin yarpaq tökümü.
Qopdu bir ömür də öz budağından,
Qopdu saralmamış bir yarpaq kimi.

Əcəlin nə ağır qanunu varmış,
Ölümün gülləsi dəydi hədəfə...
Cavanşir qılıncı yerə qoyarmış,
Vaqif də ölmüş ikinci dəfə...

Gör, kimi yıxarmış, ürəyə bir bax...
O görkəm, o gövdə sanki dağ idi.
Bəlkə də bircə gün Otello olmaq
Onunçün əlli il yaşamaq idi...

Fırtına duyardın qaşqabağından,
Şəlalə kimiydi hər gülməyi də.
Onun hisslərinə dözməzdi bir an
Üç insan ömürlü fil ürəyi də.

Eh, ürək... Yox, onun nə təqsiri var,
Əsəblər üstündə yer salır insan.
Yollar silkələnər, relslər qırılar
Bir qəlbin yükünü qatara yığsan.

Sən, həkim, adını soruşmamış gəl
Öyrən ki, hər xəstən kimdir, nəçidir.
Elə bil sənətkar hər şeydən əvvəl
Ürək ağrısına abunəçidir.

Ürəkdə ay doğur, günəş də batır,
Göy qopur, ildırım çaxır ürəkdə.

Tufan da hayqırır, sükut da yatır,
Alov da, gurşad da yağır ürəkdə.
Sev - ürək, duy - ürək, ağla-gül - ürək,
Şairin gözü də ürəkdir bəzən.

Ulduzlar göz olsun, nəyimə gərək
Dünyanı ürəklə görə bilməsəm.
Onunla keçirik hər imtahandan,
Bir ordu deməkdir bəzən bir ürək.
Bir şıltaq körpədən, bir nər cavandan
Titrək bir qocaya çevrilir ürək...
Sənəsi od tutsun soyuq məzarın,
Sənət çiçəyimiz nə vaxtsız solur.
Görünür ürəklə yaşayanların
Elə ölümü də ürəkdən olur.

1963

MƏN SƏNİ TAPARAM...

Mən bura gül-çiçək
Dərməyə gəlmişdim,
Nəğməmi nəğməyə
Verməyə gəlmişdim,
Uşaqlıq çağımı
Görməyə gəlmişdim...
Nə gördüm? —
Gözənin yerində
Bir çılpaq tala var;
Bulağın yerində
Bir quru çala var.
Tək bircə qarışqa
Yolundan savayı,
Qırpbığın örtübdür
Cığın, dolayı...
Ceyranın güzgüsü,
Ovçunun bərəsi,
Dərənin gözüydün,
ay bulaq,
Gecənin səsiydin,
ay bulaq...
Su itməz, bilirəm,
Hardasa sən yenə
Saçını sərmisən
Bir dərə döşünə.
Yüz yana qol atıb,
Yüz yerdən sən axsan,
Öz təzə yerində
Ayrı bir bulaqsan.
Mən burda bir zaman
Dəyirman qurmuşam,
Baldırğan gəmimi
Suyunda yormuşam.
Mən burda bir qızın

Eşqilə yanardım.
Mən səni qaynayan
Bir ürək sanardım.
O qız da suyunda
Darana, gedərdi.
Xəyalım zülfünə
Dolanar gedərdi...
Sandım ki, səndə bir
Nişanə qalıbdır...
Gördüm ki, bulaq da
Viranə qalıbdır.
Bu nədir, o bulaq
bəs hanı? Dedilər:
Bir Qəfil gürşadın
Olmusan qurbanı.
Gözünü lil tutub,
Qum tutub, gil tutub.
O kabab çəkənlər
Dövrəndə hanı bəs?
Hardadır onların
Vicdanı, qanı bəs?
Yüz dəfə, min dəfə
İçiblər suyunu;
Məst olmuş gözləri
Gözündə yuyunub.
Bircəsi gözünü
Axtarsa, nə olar?
Bir parça yer qazsa,
Daş yarsa, nə olar?
Mən səni dərədə
Sükutdan soruşar,
Gözləri dolan bir
Buluddan soruşar,
Gəzərəra, taparam.
Dağ-daşı kökündən

Üzərəm, taparam.
Qolumdan, qıçımdan
Bezərəm, taparam.
Dərələr, gəzələr
Görmədik desələr,
Sinəmi qələmlə
Qazaram, taparam,
Adına bir şeir
Yazaram, taparam!
Yazaram, taparam!

1962

QƏBİRİSTANA GEDƏN GƏLİN

Hara belə, hara belə
Bu geyimdə, bu libasda?
Nə tapmışan büründüyün
Qara şalda, qara yasda?
Qəm nə vaxtdan çörək olub?!
Ah çəkəndə sən dərinəndən –
Deyirəm ki, bu saatca
Yer qopacaq mehvərindən.
Otuz yaşın ancaq olar,
Yanımda da bir qızın var:
Gözlərində bir yaralı,
Bir körpəcə ceyran qəmi!
Ona belə tanıdırsan
Nəşə dolu bu aləmi!
Heç o körpə olmasaydı
Bəlkə səni görməzdim mən.
Qəbristanı ev etsən də
Qeyri məna verməzdim mən.
Hara belə? Qəbristana?
Bu gedişin sonu varmı?
Bəs, həyata gətirdiyin
O körpəcik günahkarmı? –
Oyun vaxtı, gülüş vaxtı,
Bağ-bağçaya gediş vaxtı,
Şəkillərə baxan günü,
Telinə gül taxan günü
Yanıb gedir: Gözlərinin həyat eşqi,
Sevinc səsi donub gedir. –
Mən demirəm unudasan
Vaxtsız ölən ərini sən.
Həyatın da, ölümün də
Deyirəm bil yerini sən.
Get qəbr üstə, get, nə olar;

Vaxtında get!
Göz yaşı yox, çiçək apar!
Ərin qalxsa, söyləməzdi
    sənə ağla.
Deyərdi ki, get yadigar
Uşağımı yaxşı saxla!
Get, sən ona heykəl qoydur,
Özünə də ailə qur.
Get bir daş qoy daş üstünə,
Çıx dünyanın seyrinə bir,
Axı həyat öz evindən
Qəbristanə yol deyildir...

1963

NOBEL MÜKAFATI

Nobel mükafatı... Yazdı qəzetlər,
Ucaldı bu adla kiminsə adı.
Oslo dan, Parisdən, Madridə qədər
Nobel şərəfinə tərif yazıldı.

Dayan, tərifmi burdaca saxla!
Məst olma böhtanlar xülyasında sən.
Geri dön, tarixi bir an varaqla,
Gör onu həqiqət aynasında sən.

Kimindir o qızıl, kimindir o var,
Niyə tərifində bundan deyilmir?!
Gözlər qamaşdıran o pariltılar
Babamın gözünün nuru deyilmi?!

Gör kimin evinin daşı, divarı
Soyulub kim üçün cəh-cəlal oldu.
Sorulub Bakının şah damarları
Nobel banklarında kapital oldu.

Tarix hökm elədi, qaranquş kimi
Bahara səslədik bu elləri biz.
Sapanda qoyulan qara daş kimi
Atdıq yurdumuzdan nobelləri biz.

Tarix haqqımızı qaytardı geri,
Sorulub qanımız qayıtmaz artıq.
Bizi səsləyəndə döyüş illəri
Ayılıb gördük ki, gec ayılmışıq...

Bir günlük varımı qaytarsan bir an
Yurdumda min yeni şəhər yaranar.
Çıxarsan neftimi sandıqlarından
Alpın ətəyində Xəzər yaranar...

Demirəm dayandır mükafatını,
Deyirəm çıxarma bunu yadından;
Kimin alın təri, ürək qanını
Mükafat verirsən kimin adından!

ƏLVİDA, DAĞLAR!

Bəlkə bu yerlərə bir də gəlmədim,
Duman, salamat qal, dağ, salamat qal.
Dalımca su səpir yoxsa buludlar? –
Leysan, salamat qal, yağ, salamat qal!

Qıy vuran qartallar yox oldu çəndə,
Nərgizlər saraldı şehli çəməndə.
Ey qaragöz pəri, dalımca sən də
Boylan, salamat qal, bax, salamat qal!

Gəldim, qarşıladı güllər-çiçəklər,
Gedirəm, əl edir boz biçənəklər.
Nidamı çaylara dedi küləklər:
Bulan, salamat qal, ax - salamat qal!

Dağların pələngi, şiri də sənsən,
Şairi də sənsən, şeiri də sənsən.
Varı, bərəkəti, xeyri də sənsən –
Çoban, salamat qal, sağ-salamat qal!

Senryabr 1962

GÖY GÖL

Çiskinli bir gündə gəldim bu yerə,
Dumanda görünməz - dumandı Göy göl.
Tənha qayalara, lal meşələrə
Zülmət gecələrdə hayandı Göy göl.

Bir səhər gördüm ki, durulub yatır,
Kəpəzin dibində burulub yatır.
Qovulan ceyran tək yorulub yatır,
Daş atdım, diksinib oyandı Göy göl.

Düşünü qayıqlar düymə tək bəzər,
Dedim bu görkəmlə Xəzərə bənzər –
Qızını yaylağa köçürüb Xəzər;
Baxdı, cilvələndi, nazlandı Göy göl.

Yel əsdi, yarpaqlar suya töküldü,
Göy çitə tünd sarı güllər tikildi...
Buludla ağladı, günəşlə güldü,
Deyəsən bir kövrək insandı Göy göl...

Sentyabr, 1964

NAMƏLÜM QƏHRƏMAN

Sən dəniz qoynunda, dəzgah dalında
Tarlada, zavodda... hər yerdə varsan.
Şöhrət paylananda, ad paylananda
Nə şöhrət umarsan, nə ad umarsan.

Səninçün meyarı şöhrətin, şanın
Nə medal, nə də ki, tərif- yazıdır.
Sənin aləmində hər qəhrəmanlıq
Bəlkə də ən adi iş normasıdır.

Demirsən yolunda xalqın, vətənin...
Demirsən. Sanmayaq Fikrin donubdur,
Bu hisslər qanınla yeri yib sənin
Qəlbinə, beyninə həkk olunubdur.

Haray da salmazsan düşsən dara sən;
Özgənin dərdinə dərman əlində...
"Can-can" demədiyən adamlara sən
Canını verərsən yeri gələndə.

Əlindən zəmilər, bağlar boy alır;
Şöhrətin işindir, söhbətin deyil.
Neçə mərtəbəli, neçə boyalı
Çıxışlar, vədələr adətin deyil.

Bəs niyə az görür səni şeirimiz?
Əlini sıxmırıq bir iftixarla.
Arayıb seçirik adamları biz
Bəzən də toz basmış siyahılarla.

Şair, ürəyini bircə anlığa
Bu adi adamlar yolunda yandır.
Ən böyük qəhrəman, qəhrəmanlığa
Əvəz istəməyən, pay ummayandır...

1964

DEYİRLƏR ŞEİR OXUNMUR

... Fikirlər dolanır başımda min-min,
Görəü doğrudanmı oxunmur şeir?
Görən doğrudanmı insan qəlbinin
İncə hisslərinə toxunmur şeir?

Şair nə gərəkdir oxucu yoxsa?
Beyinlər, ürəklər pas atıb, nədir?
Şeirimiz öz fikir donunu yoxsa,
İndi "son modada" geyinməlidir?

Bir insan bilirəm hər nəğməni mən,
Nəğmə də insanla bir doğulubdur.
Ürəkdə sevinci, qəmi kəşf edən
İlk səyyah bəlkə də nəğmə olubdur.

Nəğməni körpə tək böyüdüb insan,
Nəğmə ana olub - ovunmuşuq biz.
Dərdin, ehtiyacın tufanlarından
Azımı nəğmələrlə qorunmuşuq biz?!

Səllər uyudubdur laylalarımız,
Çöllər uyudubdur holavarımız.
Odlu şeirlərlə suvarıb bəzən
Qəzəb qılıncını babalarımız.

Ötən müharibə yadımda qalır:
Onda qələmlər də səfərbər idi.
Hər şair yurdumun bir generalı,
Hər şeir yurdumun bir əsgəriydi.

Vətən nəğmələri olmasa bir an
Könüldə gül açıb yaz ola bilməz.
Nəğməsi olmayan, şeiri olmayan
Bir xalqın tarixi yazıla bilməz!

Fikirlər dolanır başımda min-min,
Görən doğrudanmı oxunmur şeir?
Görən doğrudanmı insan qəlbinin
İncə hisslərinə toxunmur şeir?

Bəlkə qan dəyişib insan canında,
Hər şeyi sevməmək bir adət olur.
Yox, şair, hər kiçik bir yalanın da
İçində bir kiçik həqiqət olur.

Artır söz yığını, artır çayır tək,
Hamı deyən olub, yazan olubdur.
"İlhama sarılmaq", qələm götürmək
Papiros çəkməkdən asan olubdur.

Gəlin gizlətməyək: hələ şeirimiz
Peyk ola bilməyib yer kürəsinə.
Gəlin gizlətməyək, gizlətməyək biz
Bu gün şeirimizin bülbül səsinə

Qurbağa səsinə qatanlar da var;
Arpa çörəyini lavaş yerinə,
Çürümüş ipliği qumaş yerinə,
"Köhnə dağarcığı tumaş yerinə"
Bu gün oxucuya satanlar da var;

Sən də, ey oxucu, Önümdə dayan!
Sən də çək ortaya günahmı bir!
Məncə qapısını kitab açmayan
Bir ev müəllimsiz məktub kimidir.

Adam var fərqlini bilməyir hələ
Böhtan yazan əllə, söz yazan əlin.
Qəlbi lal, beyni kar adamlar ilə
Şeiri tərəziyə qoymayaq gəlin!

1964

UŞAQ SƏSLƏRİ

Mən bir uşaq tanıyırdım, dəcəl bir uşaq,
Xəyalının quş qanadı, yel atı vardı.
Arzusunun gecələrdə səmaya uçmaq,
Ulduzları sapa düzmək adəti vardı.

Ürəyində sərtlik olar, mərhəmət olar,
Bir ürəkdə sığışardı bunlar bir yerə.
Yaz olanda yuvasından didərgin salar,
Qış olanda dən səpərdi boz sərçələrə.

Ayağını şəh yuyardı, saçını yarpaq,
Bir aləmi dəyişərdi bir kəpənəyn.
Dırmaşardı dağ başına, buluddan papaq,
Şimşəklərdən qırmızı lent alacaq deyə.

Nə vaxt ömrün dan yerində güldü dünyaya,
Nə vaxt ömrün səmasında qüruba endi?
Qayaların qulağında batan sədaya,
Çiçəklərdə günəş yuyan şəhəmi döndü?

Hərdən məni diksindirirdi ayaq səsləri:
O qaçışlar qaçışına necə bənzəyir?
Boylanıram, soruşuram, uşaq səsləri
Elə bil ki, "o burdadır, darıxma" deyir.

Yüyürürəm dalısınca, görəm onu bir;
Deyəm ona, uşaqlara dalaşmasınlar.
Çağırıram, uşaqlar da yığılıb gəlir,
Hər sorğuma, sualına qulaq asırlar...

Gülüşürlər: "Hansı uşaq, nə uşaq, əmi?" –
Əmi nədir, yoldaşq ki, tay-tuşuq ki, biz...
Mən oyundan çıxarılan bir uşaq kimi
Pərt oluram, qayıdıram səssiz-səmirsiz.

Yox, əmiyəm, ay uşaqlar, əmi də deyin,
Ömür keçir, ne inciyim, nə də ki, küsüm.
Bircə məndən səsinizi əsirgəməyin,
Ürəyimdə tək darıxar uşaqlıq hissım...

1964

* * *

Soruşdum birindən şairəmmi mən?
Özüm ki, özümü öyə bilmərəm!
Cavabı asanca qopdu dilindən: -
Hələ ölməmişən, deyə bilmərəm...

1963

QIRMIZI QƏLƏM

Bir vaxt onu tapanda
olmazdı dərdim.
Qaşqa qulunu da,
Təpəl quzunu da
sevindirərdim.
Qırmızı zolaqlı yumurta
necə qəşəng olardı!
Qatar da uzaq gedən,
Döyüşdə bərk olardı...
Bir az da böyüdüm,
Bu qələmlə qırmızı
Alma çəkdim, cam çəkdim,
Qırmızı adam çəkdim.
Qiymətlər içində
Ən çox sevdiyim
qırmızı "beş"di.
Keçdi,
Qırmızı pionerlik
Dövrünü də keçdi.
Qırmızı qələmlə bir də
Sonralar qarşılaşdım,
Bu dəfə sevinmədim,
Titrədim, çaşdım.
Rəngi bilinməz rəngdə
Gözümə dəydi
qırmızı qələm.
Bir bürokrat əlindəydi
qırmızı qələm...

1965

BİR OTAQDA

Bəlkə də bu günahmıdır:
Qələm aldım, şeir yazdım...
Sən olmasan mən bu qədər
Bir otağa qapanmazdım...
Sən olmasan bəlkə elə
Bir çobandım dağda-daşda.
Umu-küsü bilməzdi heç
Qohum-qardaş, dost-tanış da.
Kimisinin köynəkliyi,
Kimisinin əlcəkliyi,
Kimisinin bulaması,
Kimisinin dələməsi
Gələrdi də... Atam - anam
Göz yorğunu olmazdılar.
Məktublarnın, soraqların
Ümidimə qalmazdılar.
Sən olmasan bu titrəyən,
Bu ağrıyan ürək nəydi?
Bəlkə şair olmamağım
Olmağımdan gərəkliydi?!
Bəzisinə ürək qazıb
Söz ələmək asan gəlir,
Düyün düşən fikirləri
Çözələmək asan gəlir,
Göz görməyən duyğuları,
Məhəbbəti, ehtirası,
kefi, yası
cilalayıb
Söz ələmək asan gəlir.
Bəzən olur: saatlarla
Danışırım ölü kimi.
Bəzən olur: saatlarla
Öz-özümə danışırım
dəli kimi.
Kiminləsə vuruşuram,
Kiminləsə barışırım,
Kiminləsə yarışırım,

Oda, közə qarışıram;
Elə bil ki, meteorlar
yağışını
Dəf edirəm bir otaqda.
Mən özümü neçə dəfə
Dəfn edirəm bir otaqda.
Vəsf etdiyim gözəlliyə
Pəncərədən baxıram mən,
Neçə qızın sevgisinin
Orbitindən çıxıram mən;
Gözlərimin şirin yuxu
Damarını kəsirəm mən
Sevgilimin saçlarının
Tumarını kəsirəm mən,
Həyatımdan bezəndə də
Gəlib şer yazıram mən.
Bir dostumdan küsəndə də
Gəlib şeir yazıram mən.
Ömrü boyu körpə olan
körpəm sənsən.
Könüllərdə daşqınım sən, körpüm sənsən.
Neçə böhtan məclisinin
Şahmatında itsəm belə
fiqur kimi,
Sən varsan, mən əyilmərəm,
Əyilmərəm qürur kimi.
Sən olmasan bu dünyada, nəyəm, kiməm?
Sən olmasan sonsuz ata,
Sən olmasan bir yetiməm.
Sən əzabım, sən havanın,
Sən fırtınam. sən avarım...
Ya səninlə bu sevdamin
Dalğasında batasıyam,
Ya səninlə öz arzumun
Sahilinə çatasıyam...

1965

ALDIM MƏKTUBUNU

Aldım məktubunu, aldım sevincək;
Oxuyub nə haldan nə hala düşdüm!
Axı bir qadına səni indicə,
İdicə nə qədər tərifləmişdim...

O fikrə getmişdi, qəlbində, deyən,
Qadın mənliyini boğurdu bir qəm:
Bəlkə düşünürdü: axı mən niyə
Belə təriflərə layiq deyiləm...

Dondurdu gözümü hər sətrin buzu,
Hər sualın şübhə, hər nidan eyham.
Mən səni heç yerdə, a zalım qızı,
Bu ürək sahibi tanıtmamışam!

Hanı məktubunda bir yarpaq ürək,
Hicran nöqtələri, sevgi xalları?
Bir ayna vicdana çirkab çiləmək –
Bu kimin əlidir, kimin, de bəri?

Çevrildi başıma bir əzab dağı,
Günəşdən üstümə qar ələndi, qar.
Kişi xörəyinə zəhər qatmağı
Uсталıq bilməyib bizim analar...

Onlar hər günahı saymayıb günah,
Bu özü, qanana güllə deyilmi?
Kişi günahım üzə vurmamaq
Kişiyə vurulan şillə deyilmi?

Xəyahın hardasa səni gəzirdi,
Aldım məktubunu, sevinim, gülüm,
Məktubun bir qucaq kədər gətirdi,
Nə olar, kədər də səndəndir, gülüm!

Qaqa, oklyabr, 1965

DEYİLƏM

Bilirəm, mən sənin göz yaşlarınam,
Donub gözlərimdə qalan deyiləm.
Bir mələk dönüdə girib qoynuna,
Sonra şahmar kimi çalan deyiləm.

Birinə varamsa, birinə yoxam,
Yoğrulmuş xamırım, yayılmış yuxam.
Mən hər vədəsilə bir tale yıxan
"Həqiqət geyimli" yalan deyiləm.

Qonsan kirpiyimə bir jalə kimi,
Köçsən də qəlbimə bir nalə kimi,
Mən səni bir dolu piyalə kimi
Götürüb əlimdən salan deyiləm.

Hər eşqin yolu var, hər ömrün yarı,
Yeri, bu ümidlər yolunda yarı...
Daha nə gizlədim, çalınmış tarı
Kökləyən deyiləm, çalan deyiləm...

Dekabr 1964

SON ANINDA

Axır nəfəsinə yetişmədim mən,
Son dəfə bağırma basmadım onu.
Ah, niyə görmədim gözündə sənən
Son həyat eşqini, son arzusunu.

Yudu baş daşını gözümün yaşı,
Göz yaşı yeni can vermir adama.
İlk dəfə qarğıdım qohum-qardaşı,
İlk dəfə acıdım doğma atama.

Qapadı gözünü o, mənsiz, necə,
Necə dəfn etdiniz məndən xəbərsiz...
Bir qarı dilləndi: "Anan öluncə
Dedi ki, balamı çağırmayın siz.

Qorxar... İşi çoxdur... Azca ağladı,
Qorxduki, eşidib kədərlənərsən.
Son anda şəklini o qucaqladı,
Gözünə baxmadı... qəhərlənərsən..."

Yarama köz basdı bu söz də mənim,
Qopdu ürəyimdon yanıqlı nida:
Ana qəlbinə bax! Övlad qəmini
Görmək istəməyib son anında da.

Qaqla, oktyabr 1965

ANA YAŞI

Daha gəlməyəcək anamın səsi,
Mənə de taleyin yumruğu dəydi.
Düzü acığıma gəlir: bəzisi
Soruşur mərhumun yaşı neçəydi?

- Bilmirəm... düşmüşdü saçlarına dən. ...
Dolaşır sualla cavab başımda.
Ana kədərini yaşmıdır ölçən?
Ana itirmişəm ana yaşında...

1965

BİR ŞAIR KÜSÜB

Əli Tudəyə

Deyirlər bir şair dünyadan küsüb,
Vədlər, təsəllilər gözündə yasdır.
Şairi küsdürən dünyanı üzüb
Günəş sistemindən atmaq da azdır!

Şair cəmiyyətin dili, dilmacı,
Şair bir planet siqlətindədir.
Onun baxışının qəzəb qırmacı
Dağlar parçalamaq qüvvətindədir.

Gülüşü varlığa bahar nəsimi,
Kədəri, hiddəti sırsıralı qış.
Ay kimi, Mars kimi, Venera kimi,
Qəlbinin çox sirri kəşf olunmamış...

Deyirlər tüstüsüz bir şair yanar,
Qəlbi öz dərđini ağlar gizlicə.
Bəzən gözlərində gəlib dayanar
Sevdiyi çəmənlər, dağlar gizlicə.

Durar çəmənini qucaqlamağa,
Durar daşlarını öpə dağın,
Fəqət sinəsindən vurur bir ağa,
Gözü də sevinməz göz dustağının.

Yeriyər düşməni ayaqlamağa,
Buxovlar ilişər ayaqlarına.
Yenə tufan qopar, yenə qar yağar
Fıkrın buz şaxəli budaqlarına.

Bu, Vətən, - dedikcə, o qəh-qəh çəkər,
"Vətənin qamçımın dilidir, - deyər.
Qamçımın dilisə sağdır nə qədər,
"Vətənin ölüdür, ölüdür", - deyər.

Bunun qələmi var, onun qılıncı,
Bunun üsyanı var, onun zindanı.
Bu qalxar, gözündə yanan qığılcım,
Su deyib haraylar, səslər dünyanı.

Dünyanın qulağı eşidir ağır,
O məhəl qoymayı, deyən, hər səsə.
Bir şair ürəyi neyləsin axı,
Bir qəlbi bir dünya eşitməyirsə?!

Bir şair arzusu, görən, nə deyir,
Bir ümid istərmi, qəlbi şad olsun?!
O, dərman istəmir, Vətən istəyir!
Dərdli, yoxsul olsun - tək Vətən olsun.

1965

ÖZÜMLƏ SÖHBƏT

- Hara tələsirsən?

- Bilmirəm hara!

Bir onu bilirəm: sürət gərəkdir!

Atını at getməz qayalıqlara,

Quşqonmaz zirvəyə sürmək gərəkdir!.

- Zirvədə nə var ki?

- Birincilik var!

Ordan aşağıya baxmaq şöhrəti...

- Bəs ora tələsik qalxmaq şöhrəti?

Yorular, büdrərsən!

- Dartan tapılar!

- Dartılar yabılar!..

- Görmüşəm yedəkdə qalxan çox atı..

- Yəqin, gönməmişən bu zarafatı:

Qırır yüyənini Qəfil bir tufan,

Baxır gülə-gülə:

Bir daş sayacağı,

Üzüaşağı

Necə də sürətlə yuvarlanırsan...

1967

ŞAIR VÜQARI

Vüqarla yaşamış söz babaları,
Onu yaşatmasın, şerimiz niyə?
Əyilməz doğulan şair vüqarı
Yalnız baş əyibdir əyilməzliyə.

Çox şair yaşamış ağ gün möhtacı,
Düşməni əyilməz bu vüqar olmuş.
Fatehlər qılıncı, padşahlar tacı
Bir cüt şairə də qibtəkar olmuş.

Dünən əl çalındı bir sənətkara,
Bir kürsü qulunun rəngi dəyişdi.
Elə bil səhnədə çox sıralara
Matəm buludundan su çiləmişdin...

Şairin gözləri oyulanda da,
Kırpiyi qısmamış öz qürurunu.
Təpədən dırnağa soyulanda da,
Vüqarı qoymamış "uf" deyə onu.

Sənətkar vüqarı deyildir ancaq
Boğazdan asılan hər quru ədə.
Özüylə yanaşı dəfn olunacaq,
Onu bəziləri satın alsa da.

Çox adlar itirib söz meydanları,
İzini-tözünü xəyal da bilmir.
Şöhrət azarına tutululanları
Şöhrətin özü də sağalda bilmir.

Qələmim, özünü çəkmə kölgəyə,
Sən də cavabdehsən bu səhvlər üçün:
Biri unudulur yaxşıdır deyə,
Biri təriflənir arxivlər üçün!

Alqışla ucalır sənətkar, şöhrət,
Ucaldan alqış da sərvət kimidir.
Oxucu imzası olmayan şöhrət
Oğurluq alınmış sənəd kimidir.

Hər sənət oğluna alqışlar deyin.
Tərif də şairin qanadlarıdır.
Şairlər vətənin ən çox ərköyün,
Ən çox da döyülən övladlarıdır.

İstəsən şairi əyəsən, onun
Ömrünün nə yazı, nə qışmı al.
İstəsən şairi əyəsən, onun
Əlindən xalqın alqışını al...

1966

SƏMƏD VURĞUNLA SÖHBƏT

(60 illik yubiley günündə)

Bağışlasın məni bəzi oratorlar.
Bu gecəyə bir azacıq əlavəm var.
Mən də şerin xidmətçisi,
Mən də şerin yiyəsiyəm.
Var sözümü bir məzarın
Qulağına deyəsiyəm:
Tərif, tərif səhnə dolu-yetməz sona!
Alqış, alqış! Az qaldı ki, tavan sına!
Sən gəlmədin bu axşama, səsin gəldi,
Səsin əzəl qulağıma həzin gəldi,
Sonra bir az nəfəsinə qüvvət gəldi,
Çox xəbislər elə bildi Səməd gəldi:
Ön sırada titrədilər,
Ön sırada büdrədilər.
Lent qurtardı, nəfəs dərib, "ox" – dedilər...
Çox "vəfalı dostlar"ın da
O gecədə yoxdu ancaq;
Bilirdilər Səməd bir də
Məruzəçi olmayacaq.
Fəqət mənim deyəcəyim bunlar deyil.
Sənə məchul həqiqətdən sənə deyim:
Səndən sonra səni bir az silkələdik,
Çox aradıq, çox çevirdik, çox ələdik.
Böyüklərin faciəsi böyük olur.
Böyüklərin nöqsanları
Çiyinlərdən çətin enən bir yük olur.
Sağ olsaydın çox nidalı sətrini son,
Çırpıb yerə, ayaqlardın.
Biz saxlayan çox şeyləri
Az güman ki, sən saxlardın.
Sənin sənət dəftərində
Bunlar kiçik noqtələrdi.
Bunlar çoxu möhürlənmiş diqtələrdi.
Şöhrətinə qibtəkar da
Bu "təftişi" saldı səsə:
Sevincindən az qaldı ki,

Övladını qurban kəsə,
Bəzisi də üzdə sənin tərifi
dil-dil ötdü,
Daldadasa, sağlığında min yol sənə
dahi deyən,
Öz kölgəndə yallanaraq zingildəyən
Nankorları sapand etdi.
Səndən sonra
Şərimizin xəritəsi təzələşib,
Ona yeni şeir adlı
çox şəhərlər, kəndlər düşüb,
Yeni-yeni çaylar, göllər, bəndlər düşüb.
Hələ tədqiq olunmamış dərdlər düşüb.
Yeni dağlar, dağ zirvəsi yoxdur hələ,
Yeni tənqid zəlzələsi yoxdur hələ.
Səndən sonra tənqid bir az yuxalıbdır,
Yaxşı-pisin çəki daşı yoxalıbdır.
Səndən sonra
Şərimizə təzə-təzə yollar gəlib,
Bəzən isə
Şərimizə qol olmayan qollar galıb.
Səndən sonra cavanlara vədlər artıb,
Vədlərin də iki misli sədlər artıb.
Bəziləri gözündə bu
salxımlanan həqiqətə
gözü kordur.
Bəzisi də
Çəkişmələr konsertinə dirijordur...
Nə gizlədim, həqiqəti şax deməyin,
Doğru sözün "səni" çatmır,
Atmacalar gülləmizin
"səni" çatmır.
Səndən sonra
Görüşlərin hərarəti sənsizləşib,
Kursülərin cəsarəti sənsizləşib,
Ağsaqqallar səxavəti sənsizləşib!...
Mən saymadım sənsizləşib daha nələr,
Axı niyə sənsizliyi gizlədələr!...

POEZİYA, POEZİYA

Poeziya, poeziya!
Ey qələm qardaşım!
Mənimlə diz-dizə,
Üz-üzə oturan
Sirdaş bacım,
Həmdəm qardaşım!
Bu dünya yolunda
Sən ömür karvanım!
Hardasa büdrəyib,
Əbədi yığılsa
Sarbanım, Tufanlar sohrası,
Boranlar gədiyi
Adlayan, Böhtanlar ətəyi
Qatlayan Cürətin olarmı?
Qüvvətin olarmı?
Eşqimin Fərhadı,
Külüngün hardadı?
Sinəmin fikirlər
Dağmı parçala!
Bir sönən ocağa
nur cala.
Bir dönük taleyin
Son ümid kitabında
ışılta!
Peşiman pisləyin
Günahında ışılta!
Poeziya, poeziya!
Ürəyin yarpaq dilisən,
Bənövşə nisgilisən,
Bəşərin ən böyük
İttiham kürsüsü.

Ən iti
İntiqam qılınçı,
Ən incə
Gözəllik güzgüsü!
Poeziya, poeziya!..
Bir Müşfiq qəlbinin
Sarıntılı muradı!
Bir Lorka ömrünün
Bozumtul fəryadı!

Poeziya, poeziya!..
Dalğalar çəngindən
Yoğrulmağı bacar!
Ürəklər kraterindən
Sovrulmağı bacar!
Yonmağı, yomulmağı,
Büdrəyib yanılmağı,
Çırpınıb doğulmağı bacar!
Yıxılan evlərə
Qaldırıcı kran
Olmağı bacar!
Sevgi məktublarında
Göz-ekran olmağı bacar!
Dildən-dilə düş,
Əldən-ələ düş.
Döyül, bərki, cilalan.
Hamarlan, tumarlan!
İstər bu günkü
sərbəst meylində
sərməst ol,
İstərsə dünənki
Fərmanla məst ol,
İstərsən ağ ol,
Lümlüt ağ ol!
Bircə ürəksiz başlardan,
Bircə başsız ürəklərdən
Uzaq ol,
Poeziya, uzaq ol!

MÖVZULARIM TÜKƏNƏNDƏ...

Cabir Novruza

Mövzularım tükənəndə səbrim tükənir,
Az qalırım qələmimlə sinəmi yaram;
Sanıram ki, bir qayadan uçub köhlənim,
Boş yüyəni elə dartır, belə dartıram...

Mövzularım tükənəndə elə bil ki, mən
Otağında cərəyansız bir sim oluram.
Qarısqadan, hörümçəkdən gücsüz görünən
Düşməyə də baş əyirəm, təslim oluram.

Daş yamanır ilhamımın ayaqlarına,
Xəyalımın qanadları mıxlanır yerə.
Yüz xal düşür ürəyimin varaqlarına,
Eh, nə bilim, bir gərəksiz misraya görə.

Döyüşlərdə məğlub olan cəngavər kimi
Bir əlimə qılınc alıb, birinə qalxan, -
Ortağa töküb bütün təqsirlərimi,
İstəyirəm mən özümlə vuruşa qalxam!

Arayıram günahları, günahkarları,
Özümün də bəd işimi bir-bir sayıram.
Kitabların arasından pis kitabları
Qucaqlayıb otağımdan qovalayıram.

Mövzularım tükənəndə, deyirəm bir an
Gənclik dönə, bir qız sevəm - aldada məni.
Bu qəflətin, bu həsrətin qəm yuxusundan
Bir məhəbbət zəlzələsi oyada məni...

Mövzularımı tükənəndə darıxır masam –
Onun dərdi yüz haçalı, onun dərdi min!...

Bu dəmlərdə heç neyə də əlim çatmasa,
Qaysağım qopardıram Araz dərdimin.

Mövzularım tükənəndə bilmirəm nədən
Xətainin son nəğməsi yadıma düşür!
Əqidəsi qoltuğunda tövbəyə gedən
Qalileyin məhkəməsi yadıma düşür!

Neçə-neçə dona girir söz ürəyimdə,
Elə bil ki, mövzular da ölür, doğulur.
Bəzən elə mövzuların tükənməyi də
Dönüb mənə tükənməyən bir mövzu olur...

Oktyabr, 1966

PROFESSOR GÜLƏ MƏKTUB

Oxudum, professor,
Oxudum məqaləni,
Seyr etdim Xəzərdəki
Vəsfə sığmaz aləmi.
Xəzər bir xəzinədar,
Xəzər bir xəzinədir.
Qoynu-qoltuğu dolu
Bir nənədir:
Yedirdir - süfrə salır,
Yatırdır - layla çalır.
Xəzər xəzərilərin
Gözəllik adını saxlayır.
Dalğalar arxivində
Babaların nərəsini,
Nənələrin fəryadını saxlayır,
Xəzər Xəzər olandan,
Sağılır qızıl inək kimi.
Sağıb, sorub,
Sonra yorub
qısır inək kimi
Biz onu satmaq istəyirik.
Ölü dənizlər muzeyinə
Atmaq istəyirik.
Xəzərdən ağ balıq,
Şahmayı, uzunburun,
Siyənək qurtarır.
Qızıl balıq adlı
Çiyələk qurtarır.
Xəzərin taleyi
Biganəliyə yem olur.
Xəzərin taleyi ağızlar üstündə
Problem olur.
Xəzərdən sahilə
Qızıl dartırıq,

Gülab tökürük.
Sahildən Xəzərə
Zəhər axıdır,
Çirkab tökürük.
Xəzərin bu dərdi
Bir nəriltili kiini
Qulaqlara girmir,
Bizimlə mətbəxlərə,
Otaqlara girmir;
Daş - yastıq, tikan - döşək,
Buz yorğan olmur.
Ali məclislər süfrəsinə
Xəzərin dərdini
doğrayan olmur!

Adamlar var ki, Xəzər
Səhər də, axşam da,
Süfrəsinə bəzər.
Beləsinə desən
Dardadır Xəzər,
Bir ucalt səsini!
Deyər:
-Hardadır Xəzər?!
Xəritədə gəzər
Afrika qitəsinə...
Birdən deyərlər: -
Dayan bircə!
Siz özünüz necə,
professor,
Bir afərin medalı
almaq üçün,
Rəislik talvarına
ucalmaq üçün
Gündə bir tədqiqat
Ağacı bitirənlərin,
Bir partlayışda
Yüz buruq dəyəri
İtirənlərin

Qolundan yapışıb vüqarla,
Fikrinizi beyninə
Vurmusunuzmu
elmi mismarla?
Yox, professor, yox!
Giley qəhrəmanımız çox,
Dil pəhləvanımız çox!
Bəlkə də bir qədər
Tünd oldu yazım,
Mübaligə rəngini
Çox etdi şair ehtirasım.
Axı daş beyinləri sən
Gərək vaxtında deşəsən!
Bir də ki, Adi dərdinə də
Heç dözümlə yoxdu mənə –
Axı anamdır Xəzər!
Bəlkə Ölü dənizi də
Bir vaxt belə öldürüblər,
Ona da çirkəblər
Gəmilərdən deyil,
Şüursuz beyinlərdən axıb,
Hələ də açılmamış
Sirlə dünyələrdən axıb.
Bir gözəlin saçını kəsiblər,
Qolunu-qıçını kəsiblər,
Qulağından mirvarini açıblar,
Sonra bu düzün ortasında
Lüt-üryan qoyub qaçıblar.
Soyuq qurudub buz eləyib,
Günəş əridib duz eləyib...
Bu gün mən
Bu fikirlər içində gəzirkən
Sandım ki, bir əfsanəvi quşam,
Gələn əsrlərin
Hansı budağına qonmuşam:
Görürəm əlində tor -

İki professor
Ləpələri o üzə,
Bu üzə çevirir.
Bərk mübahisə gedir:
Biri deyir, bir zaman
Xəzərdə canlı varmış,
Onu ikiayaqlı canlılar
Qırıb qurtarmış.
Biri deyir:
- Yox, elə bu dəniz ölüdür,
Əzəldən şüşəgözdür...
Əsəbim burda dözmür,
Daha dozmür, uçuram
Əsrimin indisinə.
Xəzər kimi hayqırır
indi sinəm;
Xəzəri qorumağa
Silah istəyir,
Yunan əsətirindən
Allah istəyir,
Dənizlər Allahı!
Yox, professor, sabahı
Sabah bu gün qorunmalıyıq!
Sabahın bu günkü kefindən
qorunmalıyıq!
Bu gün çürüyən toxum
Sabah bərəkət olmur!
Qənaət olmayanda,
Bərəkət sərvət olmur...
Biz bağların barını
Ömürlük dərşək,
Gələcək nəsilə
Quru ağac versək,
Adımızı, ruhumuzu
Çəkərlər dara.
Sümüyümüzü yığıb
Qoyarlar toplara...

Şerim sərbəstdir bir qədər,
Birdən ahəngdarlıq
sevən Xəzər
Məndən küsər.
Mən qəsdən belə yazdım,
professor,
Mən şeri qırmazdım, professor,
Qırılan sətirləri
Qırılan baliqların
sürüsünə bənzədirəm.
Seyrələn nöqtələri
Xəzərin seyrələn
Kürüsünə bənzədirəm.
Xəzərin taleyinə baxamda,
Bax, belə sərbəstlik var,
professor!
Sərbəstlikdən betər
Sərməstlik var, professor!

1966

BABAMIN SƏSİ

Babamın gur səsi vardı,
Babam bəzən
Elə bərkdən danışardı -
Az qalardı taxçadaki
çıraq sönə.
Yarpaqlar
tab gətirməzdi
gülüşünün
ləpəsinə.
Babam elə danışardı,
Bəlkə də bir
Qərbli qonaq
Deyərdi ki,
Insane bax!
Adətə bax!...
O coşanda,
O qəzəblə danışanda
Deyərdin ki, bu saatca
Sinəsindən şir çıxacaq...
Bəli, babam
Dağ oğluydu!
Dağ sinəli
olmalıydı.
O, səsini
Şimşəklərlə cilalayıb,
Gurşadlarla yumalıydı!
Babama da bu gur səsi,
Köhlən yoran
Bu nəfəsi –
Miras verən babalardı,
Min illəri yola salan
Bu dağlardı,
Dərələrdi,
Obalardı.
Qijiltısı qulaq tutan çay dərəsi –
Keçməliydi onun səsi.

Quzuların mələşməsi,
Qartalların qıyılıtsı,
Arıların guyultusu,
Dağ selləri,
Dağ yelləri
Maqnit olub
Səsi-ünü
tutan yerdə,
Ağız açan mağaralar
Top nərəsi udan yerdə -
Torpağın axın-axın
At dımağı görən igid,
Xoş günürta
Əldə qılinc -
At belində sürən igid
Gur səslə de,
Harayla da -
İlkin hasar oldu yada,
Meşələrin sükutuna
Batan kəndlər,
Dərələrin boğazında
yatan kəndlər
Nərələrdən qalxmalıydı.
Bu nərələr
Basqınlara,
Silahlanmış azğınlara
İgidlərin ən birinci
qalxanıydı.
Bəzən elə bir nərə də
Sıldırımli bir dərədə
Səda verib min olurdu.
Qoca dağlar silkələnib
Düşməni üstə uçulurdu...
Qoy bu günün düşməni də
At çapmasın harın-harın,
Torpaq altı gizlətmişik
Gur səsini babaların!..

1966

UÇQUN

Baxdıqca dağlara, dərələrə mən
Qəribə fikirlər başıma gəlir.
Bəzən ilk baxışda xoşa gəlməyən
Uçqunlar yamanca xoşuma gəlir.

Görürsən bir anda dağ dərəsində
Uçqunlar özgə bir həyat yaradır.
Mən illik təzadlar mənzərəsində
Uçqunlar təzə bir təzad yaradır.

Uçqundan bir bulaq gəlir dərəyə,
Uçqun bir talanın sönən yazıdır.
Uçqun təbiətdə nəyinsə nəyə
Təbiət dilində etirazıdır.

Ayırır bir dağı bir dağdan uçqun,
Qarın göz yaşını selə döndərir.
Qartal yuvasını dağdan uçqun,
Bir düzü sonalı gölə döndərir.

Birdir qabağında ağ da, qara da,
Palıdı vələsə çatıb aparır.
Ən güclü sayılan qayaları da
Gücsüzlər içində qatıb aparır.

Dağıdır bir əli, tikir bir əli,
Onun daş biləyi, daş bənnası var.
Nə bərbad edəndə çəkinir əli,
Nə abad edəndə təmənnası var.

YENƏ ARAZI GÖRDÜM

Sahilin - dodağıma,
Ləpən dilimə bənzər.
Sahil boyu çinarlar
Yazan əlimə bənzər.
Qayaların həssasdır
Mənim qulağım kimi.
Tutqundur qaşqabağın
Bu qaşqabağım kimi.
Mən sənə bir şair,
Sən mənə "Araz" de.
Elə bil nə mənsiz sən Araz,
Nə sənsiz mən şair olmadım...
Yenə də söz açsam,
Mən səndən danışsam,
Qorxuram, qorxuram
Tənqidçi dostlarım
Şairi döyərlər.
"Yenə də Arazdan, Arazdan!" –
deyərlər.
Mən səni görməyə,
Yazmaya bilmirəm.
Mən səndən deməsəm,
Deməli, demirəm, gülmürəm.
Səni öz məcrandan
Qoparım gərək mən,
Şerimlə hər yerə
Aparım gərək mən.
Mənim tək bir andım,
Bir də bu ricam var, Araz,
Mən səni apara bilməsəm,
Sən məni apar, Araz!

Naxçıvan, 1962

GECƏ DÜŞÜNCƏSİ

Elə ki həmdənim
Qələmlə varaq olur
Arzumun tamahında
Qəribə iştah olur.
Arabir dünyanı
Yaradan hikmətlə
Döyüşmək
İstəyirəm.
Dünyada əbədi
Qanunlar hökmünü
Dəyişmək
İstəyirəm.
Yer ilə yarışan
Yeni-yeni yerlərin
Yaranmağını istəyirəm,
Arabir dünyanın
Tərsinə fırlanmağını
istəyirəm.
Bəlkə onda görərik
Ayın qaranlıq üzünü,
Adamlar üzünün
Əbədi gündüzünü.
Bəlkə onda
İqlimlər tamam dəyişə
bilər.

Yerini Amerikaya
Vyetnam dəyişə bilər.
Bəlkə onda əsrləri
Çevirib oyada bilərik.
Bəşərin mağara dövrünə
Qayıda bilərik.
İnsana ilk silah yönəldən
Məxluqu taparıq.
Silahi qaparıq,
Özünü çaparıq.
Bəlkə onda
Zəncinin qarası azalar.

Balaca xalqlara
Mədəni təzyiqlər az olar.
Bəlkə onda
Alınma vəzifələr
Adamını tapar.
Yolumuza düşən
Çürük tirlər
Öz uçuq damını tapar.
Bəlkə onda
Kuba göyərərdi
Araz boyunda.
Bəlkə...nə bilim...
Siz Allah,
Suallı “bəlkə” Mən yapışmayın,
Siz Allah, insanın
İnsani səhvini bağışlayın...

1967

ÖLÜM MƏNİ NİŞAN ALIR...

Ölüm məni nişan alır,
Gündə neçə dəfə.
Bir nakamın,
Bir bikosin
Ömründə neçə dəfə.
Ölüm məni nişan alır,
Vədəsiz tökülən yarpaq görəndə,
Atasız doğulan uşaq görəndə.
Tənqid qələmində qurum olanda,
Qəbul zallarında - "Rəis məşğuldur" -
Yalanı qrim olanda.
Ölüm məni nişan alır,
Təbrik çələngində
Təmənna varsa,
Alqış ahəngində
Eyhanı eşitdirən bir məna varsa...
Görünür, məni
Öldürən qədər də
Yaşadan var!
Yoxsa, bu qədər ölüm olar?...

1967

SƏN ÖTÜR MƏNİ

Bu səhər qatara ötürdü məni
Öz ayaq izlərim, öz ayaq səsım.
Yoxdu gul verənim, əl eləyənım,
Alışar anamın qəbri, bilməsın...

Deyirəm, özümə baxıb aynada: -
Əziz dost, ayağın, əlin var olsun.
Özümə deyirəm: - Sağ ol, əlvida!
Özümə deyirəm: - Uğurlar olsun!

Çətindir, ayrılıq hissınə hayan
Gedən özü ola, tək özü ola.
Sanırsan sahibi məlum olmayan
Ən ağır, gərəksız bir yüksək yola.

Kim isə, hardasa itirib səni,
Qaytarıb harasa yollayacaqlar.
Ya da bir uçurumda götürüb səni
Dərənin dibinə tullayacaqlar.

Dalğalar diksinir bu əhvalımdan,
Xəzrini vağzala göndərir Xəzər.
Çınarlar, qovaqlar evlər dalından
Boylanıb aramla əl eləyirlər.

Açılır üfün nür sərhədləri,
Səhər toranını göylər əridir.
Yol boyu uzanan işıq xətləri
Bakının qayğılı nəzərləridir.

Dalımca tarlalar, düzənlər axır,
Yol payı gətirir Mil bacım, demə.
Bəstəkar qardaşım Kür yola çıxıb,
Nəğmə bağışlayır, bir dərə nəğmə!

Qoca atam kimi xəyala dalan
Dağlar da kövrəlib dalımca baxdı.
Mənim gedişimdən xəbərsiz balam
Göy göl oyananda ağlayacaqdır.

Arazın yolunu bir məftil çəpər
Kəssə də, sədası mənə çatırdı.
Uzaqda ağaran bir kiçik təpə
Anamın qəbrini xatırladırdı.

Yol boyu xoş hava şərbətim idi,
Qayası da qədəh, daşı da qədəh.
Meşə nəğmə dedi, çöl nəğmə dedi,
Qatar üffliqləri aşana qədər.

Nə qədər böyüsəm, körpənəm yenə,
Hər yerdə çiyininə sən götür məni.
Beləcə, bir ömrün son mənzilinə
Azəri torpağı, sən ötür məni.

Yalta, yanvar 1968

AZƏRİ NƏĞMƏSİ

Dünən xarab oldu radiom, dünən,
Dünən külə döndü söz odum, dünən.
Dünəndən susmuşam, dilim kəsilib;
Qələmim işləmir, alim kəsilib...

Dünəndən bəridir bir heykəl qəməm,
Hardasan, hardasan, Azəri nəğməm,
Sənsiz heç olmuşam, heç kim olmuşam.
Bir səfil olmuşam, yetim olmuşam.

Elə bil boğublar arzularımı,
Döyüblər, söyüblər ixtiyarımı.
Fikrim quzğun olub beynimi didir,
Qıçımda buxov var, qolumda zəncir.

Sanki günahsızam, əhv eləmirilər...
Elə bil ölmüşəm, dəfn eləmirilər,
Deyirlər: torpaqda yerin yox sənin,
Nəğməm yox, səsin yox, şerin yox sənin,
Özün ağlayanın, özün hayanın,
Özüm ha alışı, özüm ha yanım.

Birdən qışqırıram: ah, boğuluram,
Çiləyin havama bir ovuc muğam,
Suyuma bir çimdik şirin bayatı,
Bir pərdə Çahargah, bir sim heyratı,
Bir ağız "Dilqəmi" gətirin mənə.
Sonra bu aləmi gətirin mənə.

Sahilə çıxıram, Qara dənizlə
Oturub üz-üzə,
Diz-dizə danışmaq istəyirəm mən,
Xəzəri soruşmaq istəyirəm mən: -
Məktub alırsanmı Xəzərdən, de bir?
Xəzri dəcəlinin kefi necədir?

Gilavar qızı bəs?
O bar qızı bəs -
Sahil bağlarına yol açmayıb ki?
Saçı qayalara dolaşmayıb ki?
Arazdan nə xəbər, Kürdən nə xəbər,
Sənin çay qızların bəlkə bilələr...
San ey ana südüm, cy ana nəğməm,
Mən hara gedirəm, hara gedirəm
Səni aparıram pasportum kimi.
Nəğmə ordum kimi, söz ordum kimi.
Məndən sonuşanda: - Sən kimsən? - onda
Nəsimi oluram alov donunda.
Bəzən üfük adlı bir Nizamiyəm,
Demək mən xilqətəm, demək hamıyam.
Bəzən Füzuliyəm, -
Bir planetəm.
Bəzən bir ulduzam,
Bəzən kometəm...
Sabirəm, Üzeyirəm, Bülbüləm, kiməm...
Azəri nəğməsi, bilmirəm kiməm,
Nəçiyəm mən sənsiz, nəyə qayıləm,
Sənsiz nə eşqim var, nə də ailəm.
Ey mənim ilk laylam, by son bayatım,
Az qaldı özümü qayadan atım
Dünən.
Eh, dalğalar yamandı dünən,
Hava dalğaları qısqandı dünən,
Bizi ayırdılar.
Qaçdım şəhərə.
Girdim hər yerə,
Şəklini axtardım bəstəkarların,
Yox idi Üzeyir, yox idi Qara,
Fikrətin adını yazdım yollara,
Çıxdım qayalığa, girdim meşəyə,
Yarpaqlar bir nəğmə oxusun, - deyə...
Yox-yox, oxumasın, hey, hey, bir dayan,
Şövkətdir oxuyan, Habildir çalan!

Bu Tofiq, bu Arif, bu da Cahangir,
Yarpaqlar onları tanıdı sanki,
Elə əl çaldılar,
Haray saldılar,
Qayalar bu səsə heyran qaldılar.
Qayalar səsimi yazdı lentinə,
Qaya maqnitafon dilləndi yenə:
"Hey, hey! Bir dayan,
Şövkətdir oxuyan, Habildir çalan!
Bu Tofiq, bu Arif, bu da Cahangir..."
Qopdu qayalardan Koroğlu cəngi,
Nərələr kükrəyib daşdan töküldü,
Dağlar silkələndi, kırsılar söküldü...
Ey nəğməm, gör sənsiz nə günə düşdüm,
Bir dibsiz sükunət gölünə düşdüm.
Mənim zərifliyim, mənim sərtliyim,
Mənim zəifliyim, mənim mərdliyim
Azəri nəğməsi, dünəndən bəri
Səndən ötəri
Necə də, necə də duzsuzlamışam,
Necə də, necə də susuzlamışam...

Yalta, yanvar 1968

VƏSİYYƏT

Qara cilddə çap eləyin kitabımı
Məndən sonra.
Qara cilddə.
Tünd-qara.
Qoy qara kağızım olsun
O kitab dostlara, tanışlara.
Mən o rəngi sevərdim;
Boynu bükülü dərdim,
Pardaxlı sevincim
O rəngdə geyinərdi,
Mən o rəngi sevərdim.
O rəngdəydi varaqlarda
Fikrimin yazı geyimi...
O rəngə hörmətimdir,
Şəvəgözlülər, qarabuğdayılar.
O rəngli kirpiklərin kölgəsində
Əksim yaşardı.
O rəngin bir ev dolusunda
Vəslim yaşardı.
O rəngin ən durusu,
Safıdır
Məni oxşayan ağılar.
Qızlarımın gözündə
O rəngin özü ağlar.
Qara cilddə çap eləyin kitabımı,
Məndən sonra,
Tünd-qara.
Fəqət soy-adımı
Süd rəngiyə həkk edin ora.
Daha nə deyim,
Qoy mən
Qara torpaq üstündə
Üftiqə doğru gedən
Ağ yola bənzəyim.

Bakı, fevral 1968

DUMAN ÖMRÜ

Ölüm istəyirəm.
Qəfil bir ölüm.
Birkibrit ölümü.
Barıt ölümü.
Bir anda bir ovuc dumana dönüm,
İstədiyim səmtə tutum yönümü.

Görüm, hər qonanda dağlar qaşına,
O dağdan, o çəndən necə yazmışam?!
Görüm, hər enəndə bulaq başına,
Çiçəkdən, çəməndən necə yazmışam?!

Görüm dumanlara qoşula bilmək,
Ayrılib didərgin olmaq, necədir?!
İstəksiz dərədən daşına bilmək,
İstəksiz dərəyə dolmaq, necədir?!

Görüm bir necədir yerlərə hopub,
Vətən torpağının şəhinə dönmək.
Kiçik bir qayanın döşündən qopub
Böyük bir dünyanın mehinə dönmək.

Görüm, hər tutanda kəndi, şəhəri
Fatehlər bu dəmdə nə görüb axı?
Nənəmin Allahı min ildən bəri
Nənəmin yurduna nə verib axı!

Eh, xoşbəxt olardım onda necə də -
Araza baş qoyub yata bilərdim.
Davasız, tüfəngsiz bircə gecədə
Sahili sahilə çata bilərdim.

Qorxmazdım diplomat notalarından,
Barışlar, sazişlər gəlməzdi yada.
Qəfil tufanımdan, Qəfil qarımdan
Paylardım bir azca adamlara da.

Bəli, duman olum. Duman. Bir çəngə.
Mənim öz yağışım,
Öz qanın olsun.
İstədiyim yerə yükümü çəkən
Hökmüm, ixtiyarım, qərarım olsun.

Birinin düzündə çiçək bitirən,
Birinin gözündə bitən olmayım.
Seyrək dumanları qovan, itirən,
Qalın dumanlarda itən olmayım.

Mənim sərhəddimdən dalğası keçən
Yaman fikirləri daş edə bilim.
Namərd qılıncmın qabağında mən
Qara kötükləri baş edə bilim.

Nə qədər yol getdim fikirlər ilə,
Hələ mənzilimin uzağı qalıb.
Üfüqlər dalında nə qədər hələ
Arzumun əlləri uzalı qalıb.

1967

**MƏNDƏN OTDÜ,
QARDAŞIMA DƏYDİ...**

Bəxtiyar Vahabzadəyə

Ey daşlaşan, torpaqlaşan,
    ulu babam!
Bu günümdən dünənimə uzaqlaşan
    ulu babam!
Küləkləşən, dumanlaşan ruhumla sən
Ayağa dur, səninləyəm!
Səs geməyən,
əl yetməyən
Qədim tarix dərəsindən
Səs ver mənim səsimə son: -
Sənə gələn, səndən
Ötən
Nəydi belə? -
Səndən ötüb qardaşına dəydi belə?
Bununlamı neçə dəfə
Ata-oğul, qardaş hissi haçalandı,
Bir şəhərin
Beş qardaşın xanlığına parçalandı?
O zamanmı bitdi bizim
dilimizin
"sənin", "mənim" qabarı da?
O zamanmı bitdi bizim
dilimizin
"haralısən" damarı da?..
Səninləyəm, ulu babam!
Bu məsəli kimdi yazan?
Hansı soysuz ata idi
Ataların imzasını
Çokub, ona möhür basan?!
Adınızı dastanlardan oğrayaram.
Ruhunuzu qıyma-qıyma doğrayaram,
Qara Çoban,
Dəli Domrul.

Ey Xan Eyvaz,
Giziroğlu Mustafabəy,
Əgər ki, siz
Bu məsələ qol çəkdiniz!
Sonra, sonra hansınızsa
Xalqa gələn bir qəzadan
Öz başını yana əydi.
O qəza bir topa dönüb
Səttarxanın tifaqına
yaman dəydi.
Məndən ötdü!...
Məndən ötdü!..
Sevincə bax, qeyrətə bax!
Bunu yazan xilqətə bax!
Məndən Ötdü!..
Qulağımdan getmir bu səs,
Zərbələri qardaşına,
Sirdaşına ötürən kəs
Elə bli ki, bax bu gecə
Qulağımın dibindəcə
Xətainin süqutuna
qəh-qəh çəkdi.
Sonra, sonra
Səhərəcən başına yüz qədər çəkdi.
O qəhqəhin dalğasından,
O məstliyin baş fırladan
Havasından
qopan daşdı –
Azərbaycan torpağında
Araz boyda şırım açdı.
Məndən ötdü...
Bunu dedi Şəki xanı,
Bunu dedi Bakı xanı,
Bunu dedi İbrabim xan,
Fətəli xan, Kəlbəli xan...
Qəza ötsün məndən, - dedi,
Ötən kimi "mən-mən" dedi:

"Mən-mən" dedi bir ölkədə
nə qədər xan.
Onlar "mən-mən" deyən yerdə
Sən olmadın, Azərbaycan!
Səni səndən alıb belə
Yüz illərlə uyutdular.
Səni səndə ələdilər,
Səni səndə üyütdülər.
Dibək oldun öz duzunla,
öz daşınla.
Ögey oldun
doğma, əkiz qardaşmla –
Məndən ötdü deyənlərin qeyrətindən,
Namusunu yeyənlərin qeyrətindən!
Məndən ötdü...
Məndən ötdü!
Ey daşlaşan, torpaqlaşan,
ulu babam!
Bu günümdən dünənimə uzaqlaşan
ulu babam!
Ayağa dur!
Dəfn etdiyim məsələnin
Baş daşına
Bir təəssüf xətirəsi yazıb, yondur:
Səndən ötən mənə dəydi,
Məndən ötən sənə dəydi.
Səndən, məndən ötən zərbə
Vətən, Vətən, sənə dəydi.

1967

ARAZ ÜSTƏ ÇİNAR GÖRDÜM

Araz üstə çinar gördüm.
Qoşa çinar.
Budaqları bir-birinə
dolaşan çinar.
Yarpaqarı bir-biriylə
öpüşən çinar.
İki titrək, iki gülüş,
İki şən çinar.
Biri bir az gövdəlidir,
Bir az da uca,
Baxdım boyuna.
Bir az nazik, gödək çinar
Qısılib ona.
Elə bil ki, lap təzəcə toy elorais
Cavandılar.
Necə oynaq, necə şıltaq,
Mehribandılar.
Adamların gülüşündən nəğmə qaparlar,
Adamların gülüşünə nəğmə qatarlar.
Yarpaqların uşaq dilli şənlikləri var,
Yarpaqların uşaq əlli çəpikləri var.
Onlar sussa, Pəncərələr
qulağına qulaq bağlayar,
Küçələrdə gedış-gəliş ayaq saxlayar.
Qucaqlaşib ulduzları oxuyar onlar,
Bir-birinin qucağında yuxlayar onlar...
Araz üstə Çinar gördüm.
Qoşa duran bir cüt çinar.
Gəlin çinar.
İgid çinar.
Baxdım, baxdım təbiətin,
Ağac adlı,
Qol-qanadlı
cüt heykəlinə.

Bir baltalı əl hardasa
qıçandı mənə.
Qorxdum, qorxdum onların bu
Sevgisini yaralayalar.
Budaqları, govdələri, rişələri
Bir-birindən aralayalar.
Daha pisdir, - qırmasalar, -
Çinarların arasından
Arx qazalar.
Bu arx əvvəl
Kiçik olar, dayaz olar...
Sonra, sonra böyüyüb bir Araz olar...
Araz üstə
Çinar gördüm.
Qoşa çinar.
Budaqlan bir-birinə
dolaşan çinar.
Xəyalımın üfütündə görüş istədi
İki tənha pərişan çinar...

1967

BİR AXŞAMIN BALLADASI

Ey ilham pərisi, varsansa əgər,
Bu axşam üstümo qanadını gər,
Qanım bir hərarət alsın qanından,
Çıxım bu fikirlər burulğanından.
İsinsin azacıq bu daş duyğular,
Olmayım bir evdə beşinci divar...
Bu axşam o qədər tənhayam, təkəm,
Bu axşam elə bil yarılıb sinəm,
Çapılıb talanıb məhəbbət orda,
Qalmayıb bir tikə mərhəmət orda.
Bu axşam sahibi ölən bir tacam,
Kimsə istəməyən bir ehtiyacam.
Bu axşam fikrimlə o qədər acam,
Lap bütün gecəni
yesəm - doymaram.
Bu axşam qəlbimdən gəlib keçəni
Bütün ulduzlara desəm - doymaram.
Bu axşam...
özümdə yoxanı bu axşam,
Bu axşam özümdə dəfn olunmuşam.
Bu axşam od yoxdur məhəbbətimdə,
Bir ünvan, ad yoxdur məhəbbətimdə.
Bir dəniz, bir sahil təmasını mən
Bu axşam qəlbimdə görmürəm nədən?..
İlahi, dünyaya niyə gəlmişəm?
Hisslərim qəlbimdə əzilmiş şüşə,
Eşqim didiklənən bir parça kağız...
Küləklər, haraya aparırsınız?
Aparın, aparın, aparın,
Amma
Onu tuş etməyin hissiz adama,
Onu qoşa duran,
Onu illər boyu baş-başa duran
Daşlara verin.
Birgə çöp daşıyan,
Birgə yuva quran quşlara verin.

Qoy, suya, torpağa hopulsun bu qəm;
Mən necə sevmişdim, necə sevirəm...
Sevib yaşadığım anlar var idi,
Fikrimdə "o" vardı, "onlar" var idi.
Bir dağdım, sinəmdə ad idl "onlar",
Adicə səyyahdı, yad idi "onlar",
Qəlbimi görməyi bacarmazdılar,
Sinəmə girməyi bacarmazdılar,
Sinəmdə "o" adlı vulkanım vardı,
Bilməzdik hansımız hansı olardı.
Kim kimin gözündən qapardı dərdi,
Kim kimin qəlbində buz əridərdi.
Sevirdim - dağ idim, sevirdi - vulkan.
Qaldı bir ovuc kül, bir daş o dağdan.
Ey ilham pərisi, varsansa əgər,
Bu axşam üstümə qanadını gər,
Mənə bir sevimlik məhəbbət gətir,
Mənə bir güzəştlik mərhəmət gətir!
Niyə mən özümdə yoxam bu axşam,
Bu axşam özümdə dəfn olunmuşam.
Sanıram min ildir dünyada varam.
Sonuncu nəğməsi çalınmış taram.
Heç nə gözə dəymir, gözə görünmür,
Gözə görünən do təzə görünmür.
Göylər dənizlərdir, dənizlər göylər,
Təpələr dağlardan uca görünür.
Lap dünən doğulan körpələr belə
Gözümdə yüz yaşlı qocaya dönür.
Bu axşam özümdən uzaqlaşmışam,
Uşaq olmamışam, uşaqlaşmışam.
Ötən məhəbbətim yadıma düşüb,
İtən məhəbbətim yadıma düşüb...
İlahi, qəlbimə bir duyğu göndər.
Yazıqdır, yazıqdır məni sevənlər.
Bəlkə bir quyuya atılan daşam,

Ağlı kəsilməmiş kəsilməmiş başam...
Kürrədən indicə suya salınmış,
Odu söndürülmüş, köpü alınmış
Bir parça poladam, bir parça dəmir:
Filizlər mənimlə dostluq eləmir.
Dağlardan izimi söküb-tökürlər,
Külçələr dalımca qəh-qəh çəkirlər...

Ey ilham pərisi, varsansa əgər,
Bu axşam üstümə qanadanı gər,
Qoyma bir anlıq da küsüm dünyadan,
Sevgi ümidimi üzüm dünyadan,
Mənə məhəbbət ver, sevim bir kəsi,
Sevim, elə sevir özü bilməsin.
Bir anlıq dünyada yox olsa bəşər,
Məni meymunların yanına göndər:
Ünsiyyət istəyim məhəbbət üçün,
Məhəbbət istəyim ünsiyyət üçün.
Bir anlıq dünyada yox olsa bəşər,
Məni delfinlərin yanına göndər.
Dənizə məhəbbət səpmək öyrənim,
Sahilə məhəbbət çəkmək öyrənim.
Onu meşələrə səpim - göyərsin.
Onunla qumları öpüm - göyərsin.
Məhəbbət adlanan dil yaradım mən,
Məhəbbət adlanan din yaradım mən...

Ey ilham pərisi, varsansa əgər,
Bu axşam üstümə qanadını gər,
Mənə məhəbbətli bir nəğmə gətir,
Məhəbbət imzalı bir namə gətir,
Oxuyum, oxuyum o yarım üçün,
Onu cehiz verim qızlarım üçün.
İlahi; qəlbimə bir sevgi göndər.
İlahi, yazıqdır məni sevənlər...

Yalta, yanvar 1968

ARAZIN İŞIQLARI

Araz axır yırğalana - yırğalana,
Elə bil ki, yorğalana - yırğalana
Bir ac dəvə
o yanına, bu yanına ağız atır.
Qarnı batıq,
sarı dəvə yerişini
yavaşdır yavaş-yavaş.
Deyirəm ki, asta yeri,
dəvə qardaş, asta yeri,
Dağıdarsan nur yükünü,
yortsan əgər.
Aclığın var, boynunu bir
çölə döndər.
Dəmir tikan qırmaq öyrən,
dəmir tikan.
Dəmir tikan qırmaq öyrən,
dəmir tikan.
Alqışlar çaylar səni,
Həftələr, aylar səni.
Yükün işıq yüküdür,
Yormaz bu taylar səni...
Deyirəm ki, dəvə qardaş,
Bax burada xıxlanacaq,
Bax bu düzdə yatacaqsan.
Öz yükünü bax burada atacaqsan.
Nur tayları
bu dərədə söküləcək.
Burda işıq dəyirmanı tikiləcək,
Salillərin qaranlığı
yuyunacaq, ələnəcək,
üyünəcək.

İki qəlbin işıq nəbzi
bir qovşaqla döyünəcək.
Sahillərin işıq dili yaranacaq.
İşıqların öz həsrəti,
Öz nisgili yəranacaq.
İşıqlar öz dərdlərini
O sahillə, bu sahillə
bölüşəcək.
İki sahil:
İşıqlarla ayrılacaq,
İşıqlarla görüşəcək.
Gündüzlərdən çox olacaq
dərdi - səri gecələrin.
O tay - bu tay şəhərlərdə
küçələrin
Bir-birinə yazışması başlayacaq.
Gündüzlərin küsüşməsi,
Gecələrin barışması başlayacaq.
O işıqlar,
O işıqlar biləcəkmi:
Ayrılığın toranlığı
nə deməkdir?!
Toranlığın boranlığı
nə deməkdir?!
Boranlığın qaranlığı
nə deməkdir?!
Eh, nə bilim, hər bir dərdi taleyinə
İnsan özü gözəmirmi?
İşıqlar da insanlara bənzəmirmi?
İşıqlar da bir-birinə
Soyuq odlar olacaqdır.
İşıqlar da bir-birinə
Yaxın yadlar olacaqdır.
İşıqlar da ayrılığa öyrəşəcək,
Yükünü çək, dəvə qardaş, yükünü çək...

Avqust, 1968

GÜNƏŞİ İTTİHAM EDƏNLƏR

Bu gecə fəzaya düşmüşdü yolum,
Bir topa ulduza ilişdi yolum.
Qərribə bir aləm gördüm bu gecə:
Göz işlədikcə
Bir salon uzanır göyün düzündə,
Ulduzlar əyləşib əli üzündə,
Dinləyir, arabir o! çalanlara
Qoşulur yazıqlar.
Danışır planet narazılıqlar,
Giley kometlər...
Buynuzlu qeybətlər,
Cisimlər arası münasibətlər,
Dumanlı söhbətlər
Günəş sistemində mehvər istəyir,
Göylərdə ayrıca göylər istəyir.
Günəş işıqladan səma zalında
Günəşlik istəyir öz xəyalında
Sönmüş, söndürülmüş meteoritlər,
Sürünən, quyruqlu asteroidlər.
Günəş öz işində, dərdi-sərində,
Baxıb zərrəsinin zərrələrindən
İstəyir yeni, Ay, ulduz yarada,
Sönən dünyaların üstünə ata.
Günəş öz işində, öz xəyalında,
Günəş işıqladan səma zalında –
Günəş müttəhimdir.
Deyir yana-yana adsız bir cisim:
Günəş haqqımızı tapdayır bizim!
Milyon il, milyard il
bir yol, bir cığır –
Nə geriyə dönür,
nə sona çıxır.
Hərəkət əbədi,
Sürət əbədi.

Bu misqal çəkilər, ölçülər nədi?
İstilik, soyuqluq, qaranlıq, işıq
Azalmır bir qaşığı, artmır bir qaşığı...

Kim isə söz atır:

- Sənətin nədir?
- Böyük kometlərin quymuq yığam,
içik ulduzların böyük gümanı...
- Bəs nə istəyirsən?

Fikrini anlat:

- Çəkimə əlli qat,
Bəlkə də yüz qat
Artıq ola bilən cazibə, dartım,
Nəçə böyükləri özümə qatım,
Kiçiklik adını üstümdən atım...

Yerində çirtlayır başqa bir cisim:

- Günəş haqqımızı tapdayır bizim!
Fəzada yeddi rəng, milyard nüsxəli -
jşiq xəbərləri Günəşdi, bəli.
Tutulsun Günəşin işıq yolları -
Kəsilsin Günəşin işıq qolları
Nə qədər bərk getsək, haqlayır bizi,
Xoşu gəlməyəndə saxlayır bizi,
Bir cavan ulduzu salır qabağa...

Atmaca:

- Sən nə istəyirsən, ulduz bəy ağa?
- Azad fırlanış!
- Azad fırlanışda məqsədi danış!
- Harada sıxlıq var-oraya getmək!

Ulduzlar toqquşsa, haraya getmək?

Məğrur olanının başına yumruq!

Necə mən gəzmişəm gözləri yumuq,

Elə do o gəzsin bu boş varlığı,

Duysun Günəşdəki əzabkarlığı...

Yalançı natiqlər çıxıb kürsüyə;

Böhtanla, yalanla dönüb gürzəyə

Günəşin qətlinə verirlər qərar.

Mənim qorxduğumu görüncə İkar
Söylədi: Yer oğlu, olası deyil!
Kainat günəşsiz qalası deyil.
Oğul nankorların adəti budur:
Günəşin nurunu həmişə udub,
Cazibə alırlar, sürət alırlar:
Sonra da beləcə "gözdən salırlar".
"Onu əvəz edən bəs kim olacaq?"
Burda duruxurlar günəş yıxanlar.
Bir də ki, nə qədər çalışır, ancaq
Onu gizlətməyə yer tapmır onlar...

1968

SALYERİ

Məni bir məclisdə təriflədilər,
Günahkar balaca bir şerim oldu.
Motsart qığılcımım yox ikən hələ,
O gündən mənim də Salyerim oldu.

Elə ki, bir qəza gəlir başıma,
Bəxtimə qəfləti bir hellənc dəyir. –
O günü Salyeri çıxır qarşıma,
O günü üzümə xoş gülümsəyir.

Elə ki azacıq dinc olur yerim,
İstəsəm gecədən bir çimir dadam,
Ürək ağrısına dönmür Salyeri,
Qoymayı dincələm, qoymayı yatam.

Arabir gecələr yuxumu pozan
Küçə itləri də salyeriləşir.
Arabir səhərlər beynimi qazan
Maşın fitləri də salyeriləşir.

Sevinsəm, qarnını sancı doğrayar,
Gülsəm, gülüşümü ağzımdan qapar.
İstər göz yaşım ilə üzünü yuya,
İstər göz yaşım da mirvari tapa.

Onun çəkməsinin dabanlarında
Əqrəb tikanı var, ilan dişi var.
Dalımcə sürünüb külək donunda,
Kölgəmi zəhərlər, rəddimi sancar.

Hərdən də qapımda haray qoparar,
Dönər yer üzünün bəd xəbərinə.
Arabir məni də alıb aparar
Özünün naməlum şəhərlərinə.

Böhtan gəlinidir burda hər evin,
Riya təzə bəyi, nələr görürəm...
Salyeri adına qəsdçilər evi,
"Salyeri" markalı zəhər görürəm.

Kim isə - qibtələr yaşasın – deyə
Yalan bir varlığa heykəllər qurur.
Kiminsə yolunu keçilməzliyə
Yönəltmək naminə tərif yoğurur.

Az qalır özümü mən özüm yıxam,
Bir "mən"də qibtəylə mənə əlləşir.
Geriyə baxmağa bəzən qorxuram.
Qorxuram kölgəm də salyeriləşib.

Nə yaxşı,
ünvanı azıb bu naşı,
Hardasa yaradır bir əl, bir qələm.
Nə yaxşı,
mənimlə qarışdı başı,
Nə yaxşı, bilmir ki,
Motsart deyiləm.

Bakı-Yalta, 1967-1968

QOLTUQ AĞACI

Qoltuq ağacına yazığım gəlir,
Tutub bir binanı çiyinlərində
O zorba bir dırək ola bilərdi.
Məğrur bir çobanın çiyinlərində
Qurd əzən doyanək ola bilərdi.
Bir körpü tağı da ola bilərdi,
Tüfəng qundağı da ola bilərdi.
Vaxtsızım qırıldı, tezmi qırıldı...
Vüqarı qırıldı, əzmi qırıldı.
Qoltuq ağacından acığım gəlir,
O bütün yollara qoltuqdan baxır,
Girdiyi qollara qoltuqdan baxır.
Nəğmə də oxuyur o, cırhacırla,
Qınla-qınla...
Qoltuqdan o yana getməyir səsi.
Nədir oxuduğu? - "qoltuq nəğməsi".
Özü bu vərdişi ömrünə yazıb,
Onu bir qoltuqdan tullasan əgər,
Yanımdan yan ötüb bir ayaqsızın,
Kiməsə üçüncü ayağa dönər...
Daş kaha yaxşıdır bir uçuq damdan,
Duyar eyhamımı bir qoltuq acı:
Deyirəm qoltuğa girən adamdan
Yaxşıdır bir sınıq qoltuq ağacı.

1967

AZƏRBAYCAN - DUNYAM MƏNİM

Azərbaycan - qayalarda
bitən bir çiçək,
Azərbaycan - çiçəklərin içində qaya.
Mənim könlüm bu torpağı
vəsf eləyərək,
Azərbaycan dünyasından
baxar dünyaya.
Azərbaycan - mayası nur,
qayəsi nur ki...
Hər daşından alov dilli ox ola bilər.
"Azərbaycan!" - deyiləndə ayağa dur ki,
Füzulinin ürəyinə toxuna bilər.
Oğulları Kür gəzdirər biləklərində,
Oğulların göz atəşi
Gözəl əridir.
Azərbaycan səhərinin bəbəklərində
Qütb ulduzu,
dan ulduzu gözəlləridir.
İllər olub - kürrələrdə dəmir olmuşuq,
Sərhədlərdə dayanmışıq küləkdən ayıq.
Od gölündə,
buz çölündə gəmi olmuşuq,
Biz Bakının ilk səadət carçılarıyıq.
Min illərlə zülmətlərə yollar açıqdı,
Dalğalandı Sabirlərin
ümman dünyası,
Azərbaycan qatarı da yollara çıxdı
Dağılanda Qoca Şərfin duman dünyası.
Azərbaycan - mayası nur,
qayəsi nurki...

ŞUŞADA BİR GECƏ

Bu gecə gecənin son qatındayam,
Bu gecə bir qəndil qanadındayam.
Sağımda bir dərə - qara hörükdür,
Solumda bir dərə - qara hörükdür.
Dövrəmdə buludlar bölük-bölükdür.
Dünyanın damına çıxmışam, nədi?
Dünya qaranlığı harda gizlədib?
Dünya toranlığı harda gizlədib?
Gecə ağ yağışda durulanıbdı,
Gecə dağ mehində qurulanıbdı,
Daranıb, bələnib işıqlarına,
Taxıb qarmağını göy tağlarına
Bir çilçirəq şəhər,
bir qəndil şəhər,
Hər evi bir qızıl qərənfil şəhər.
Uzaqdan: bir ulduz topası kimi
göy üzündədi.
Yaxından: bir qaya lampası kimi
yer üstündədi.
Gecənin qoynunda yanır dağ şəhər,
Fəzadan asılı, çilçirəq şəhər.
Dağlar öz ovcunda yandırır onu,
Ulduzlar qoynuna qaldırır onu.
Bu dağlar vüqarı, bu dağlar gücü.
Bu gecə kəşf etdim bir Şuşa bürcü,
Bir Şuşa bürcü, tamaşa bürcü...

1970

OXUYAN TƏBRİZ

*(Aşiq Hüseyn Cavanla İstisu yaylaqlarında
görüşümüzdən təəssürat)*

Aşiq Cavan sarılırmışdı sazına,
Toy qurmuşdu dünəninin yasına.
O, dərdini ya sındıra, ya sına;
Qəzəbi köklənib dağın-daşın da,
Təbriz ağlayırdı dağlar başında.
Heyrətindən donmuş idi Dəlidağ,
Nəfəs çəkib işqırırdı od-ocaq.
Göymü yeri, yermi göyü udacaq,
Buludlar üfuqdə əli qaşında...
Təbriz ağlayırdı dağlar başında.
Dəli mizrab "bəxti kimi" oyadır,
Qəm heyreti, heyrət qəmi oyadır,
Özü yatıb, bu aləmi oyadır –
Bir sayıl bəxti yox minbir yaşında,
Təbriz ağlayırdı dağlar başında.
Fəryadından qoyun-quzu duruxdu,
Ağlayan su,
çağlayan su duruxdu.
Qara yelin sel umusu duruxdu,
Dərələr səngidi yaz yağışında,
Təbriz ağlayırdı dağlar başında.
Təbriz ağlayırdı, - dedim...
Nə dedim?!

Ağlayan bir sazın telinə dedim,
Sarı yamacların selinə dedim.
Ağlamaz söz yurdu dağlar başında,
Təbriz oxuyurdu dağlar başında!

Qan nənə, nehrən dondu çatmada,
Gizli ahın fələklərə çatmada.
Həcər ana, Həcər ana, çat dada,
Təbriz ağlayırdı dağlar başında –
Təbriz oxuyurdu dağlar başında!

Ağlasa, ağlardı ildırım kimi,
Gurşad saçı yolun sıldırım kimi,
Qapıb şimşəkləri bir şırım kimi
Nəgmə toxuyurdu dağlar başında,
Təbriz oxuyurdu dağlar başında!

Ağlasa, - ayaqda tufəngə dönər,
Bəlası vurulmuş pələngə dönər.
Bir dərə ağızlı nəhəngə dönər,
Dumanlar yas qurdu dağlar başında,
Təbriz oxuyurdu dağlar başında!

Gərək dil susanda əllər danışa,
Əllər bağlananda dillər danışa,
Elə danışalar, ellər danışa...
Dəli gülüşlərim ağlar başımda,
Təbriz oxuyurdu dağlar başında,

İstisu-Dəlidağ, 1969-1970

SALAMAT QAL

Ey dəvə yol, düşdüm daha belindən,
Ovsar cığır, çıxdın daha əlimdən.
Balam çiçək, bir də öpüm telindən,
Salamat qal,
Salamat!

Duz axtaran körpə cüyür balası
Ağ daşlara körpə cığır salası...
Qayaların su saxlayan çalası,
Salamat qal,
Salamat!

İldırımlar buludların pələngi,...
Paslanacaq mənsiz şimşək üzəngim.
Eh, ya qismət, a şələləm - a cəngim...
Salamat qal,
Salamat!

Bulaq gördüm: uşaq kimi ərköyün;
Məni gəzər məndən qaçan ürkəyim...
Salamat qal bu dağlarda, ürəyim,
Salamat qal,
Salamat!

Turşsu, 1970

ATA OCAĞI

Çırpısı tətikdə, odunu dəmdə,
Səhərin gözündən od alıb ocaq,
Yanır aram-aram, onu sinəmdə
Sonra kim söndürüb, kim yandıracaq?

Ömrün şənliyində, ömrün yasında
Bura od dalınca gələcəyəmmi?
Yoxsa xatirələr iştartısında
Oğulsuz-övladsız ocaqlar kimi
Sönüb gedəcəyəm: bu daş, bu torpaq
BircələpİRİMİ yaşatmayacaq.

Ocaq çırtıldayır, közü dərinədə...
Axıdır gözünün yaşını çırpı.
Alovlar hay salıb öz dillərində
Ozünü o daşa, bu daşa çırpır.

Atam doluxsunub, baxıram ona,
Kişi uşaq olub səksən yaşında.
Bu nə ayrılıqdır, ata yurduna
Əlvida deyirəm ocaq başında!

Ocaq tüstələnilir, kövrəlir atam:
"Anan o dünyada darıxır, bala,
Ancaq ki, kişinin qəbri od tutar –
Gedə, od-ocağı tüstüsüz qala.

Babandan qalıbdır bu ocaq bizə,
Bir ocaq sönəndə bir tifaq itir.
Bir ocaq söngüsü qeyrətimizə
Bir düşmən nəslinin qəhqəhəsidir;

Apar bu ocağı evində yandır,
O, gözdən qor alır, gözdən odlanır.

Kişi yer üzündə od qoruyandır,
Kişi ona görə kişi adlanır".

Gözünün yaşını qurudur səsi,
O, Zərdüşt babaya səcdəmi qılır?!
Baxıram gözündə ocağın əksi,
Baxıram gözündə alov qıvrılır...

Burda neçə nəsil baş əyib oda,
Nənələr əl basıb ocaq daşına,
Burda dəyməyiblər ilanlara da
Pənah gətirəndə ocaq başına.

Bu gün kənd yolları tüstülü, odlu;
Təpələr fikirli adam kimiydi.
Mürgülü zəmilər gözləri dolu,
Dindirsən, - kövrələn atam kimiydi.

Yaşıl kənd üstünə boz pərdə salır –
Aranır, daranır tüstü telləri,
Əlvida, atamın tüstü dəsmalı,
Əlvida, atamın tüstü əlləri!

İyul-avqust, 1969

İNSAN QAYALAR

*("Vətən qayaları,
Vətən daşları" silsiləsindən)*

Bir qayaya söykənmişəm,
Deyirəm kaş:
Bax beləcə daşa dönəm
yavaş-yavaş.
Taleyimi qayaların taleyinə
bağlayam mən.
Bircə insan düşüncəmi saxlayam mən.
Daş ayaqlı, daş əlli bir insan kimi
Enib daşdan-daşa düşəm,
Qayaların lal dilini başa düşəm.
Onların daş qulağına bir daş atam,
Qayaların keçmişini
qayalara xatırladam,
Deyəm: Bir vaxt insan oğlu
insan olub bu qayalar.
İnsanların nərəsindən
doğulub bu qayalar.
Nər igidlər düşmən üstə gedən zaman
Babalar da baş qaldırıb yer altından,
Qaya kimi, -
dayaq olub, yumruq olub,
ox olublar.
Qayadöşlü qəhrəmanlar
qayalıqda yox olublar,
Bu torpağın taleyində o da elə
bir gün idi,
İgidlərin yaşaması daş olmaqla mümkün idi.
Yoxsa onun qismətinə hardan düşə
bu qədər daş!
Danış görüm, a daş qardaş!
Siz nənəmin bacılığı,
Siz babamın qardaşlığı,

Təbiətin səpdiyi bir
zəmi sanım
Bəlkə elə bu daşlıq!
Siz ey qədim əfsanələr,
Şərimə yağ, səsimə yağ!
Nə zamansa bu daşlarla
bir dil tapan tapılacaq –
Bu daşların, qayaların
keçmişini oyadacaq,
Ordu-ordu qayalıqlar
insanlığa qayıdacaq.
Bu basılmaz nərlər-ərlər,
Bu qaya sərkərdələr
Onda məni - bir balaca daş əsgəri
qoyar yəqin qoşulmağa bu cərgəyə,
Qayaların keçmişini
qayalara yazdım, deyə.
Onda Vətən sanar məni
Bir balaca Vətən daşı,
Vətən daşı olmayandan
olmaz ölkə vətəndaşı...

Şuşa, 1970

SALAM, A ZİRVƏLƏR

Salam, a gədəklər, salam, a dağlar!
Yenə boynunuzu qucmaq istərəm.
Alıb küləyini qoluma, dağlar,
Zirvədən zirvəyə uçmaq istərəm.

Çoxdandır sürmürəm ayaq gəmimi,
Dərəyə susuram, zirvəyə acam.
Batırıb buluda daş qələmimi
Yağışlı bir nəğmə yazım yamaca!..

Sonra da oxuyum, səsimi yazsın
Qaya sinəsinə mətin qayalar.
Torpaq nəğməsinə qoy qulaq assın
Torpaqda ən möhkəm bitən qayalar.

Zirvəyə qalxdıqca adamı sanki
Günəş yuyundurur nur damarında.
Azacıq uyudur, ətirli, sakit,
Sərin dağ mehinin qanadlarında.

Görünər zirvələr bərabərində
Ağıllar mayakı - ağıl zirvələr.
Görünər zirvələr bərabərində
Buluddöş dastanlar, nağıl zirvələr.

Salam, a zirvələr, salam, a dağlar!
Yenə bir qayada göyərdin məni.
Salam, a zirvələr, salam, a dağlar
Yenə bir nəğməlik köyrəldin məni...

İyun, 1970

"ƏRİM GƏLDİ" QAYASI*

Bu torpağı gəzməmişəm
                  hələ daş-daş,
Dərələri kaha-kaha,
                  qayaları hələ qaş-qaş.
Şair, dəcəl körpəliklə
                  yənə daşlaş...
Yapış onun yalınaraq ayağından,
Dağa dırman, dağa dırman!
Bu qayanı niyə gördüm?
Gördüm, nələr yada düşdü:
Yazıq nənəm, eh, nə qədər
                  gözü yolda oda düşdü,
Oda düşdü gəlinlərə təsəllidən.
Ömrü-günü cəhrə nənəm,
Ömrü-günü bükük nənəm.
Kırpıqları ələk nənəm..
Barmaqları üskük nənəm.
Gəlinləri ər gözləyir - yola baxır.
Gəlin dağı! Yaddan çıxır oğul dağı!
Görən, neçə elə gəlin, elə qarı,
Burda elə daşa dönüb, elə qalır...
"Ərim gəldi" qayasının dövrəsi daş,
Daş gəlinlər bir anlığa dillənə kaş,
Bircəsinin nidasına qoşqu olam,
Unvanına yetirməyə borclu olam.
Yağış döyən, külək yonan
                  daşlar çopur,
Qəzəbimdən daşlar qopur,
                  daşlar qopur.

---

* "Ərim gəldi" Şuşanın aşağı qənsərində bir dikkir. Rəvayətə görə, əri uzaq səfərlərə, döyüşlərə gedən qadınlar burdan tez-tez baxar, bir uzaq qaraltı görəndə "ərim gəldi, ərim gəldi" deyib sevinərmiş.

Bir əlləmə tolazlamaq istəyirəm
Qədim daşlar aləminə,
Bəlkə bu daş sualımdan daşlar dinə:
- Ərin hara gedib, bacı?
Ərin niyə gedib, bacı?
Daşlar dinir; acı-acı...
Həyatımda mən ilk dəfə
daş xoruna qulaq asdım.
Daş xorunun naləsini lentə yazdırın:
- Ərini gedib: ehtiyac bir yola gələ!
Ərim gedib: qanlı köynək ola gələ!
- Ərim gedib: xan qızına lələk üçün!
- Ərim gedib Kəbəyə bir dilək üçün!
- Ərim gedib: Qəsri-Qacar küncü qıza,
- Ərim əppək gedibdi bir küncüt qıza...
- Ərim gedib: qonşu kənddə qan batıra, -
Həcər bacı o üzdədir,
toyuna sovqat istədi.
"Ərim gedib, ərim gedib..."
Bu xor yenə qatılaşdı,
Xəyalım çox dağdan aşdı,
Uçruqlara tökülən o
Nəm saçlara çox dolaşdı.
Daş nənələr, daş xalalar, daş bacılar
Bilmədilər: gün doğular, gün açılar,
Dərələrlə başaşağı, başyuxarı
Gələr xoş xəbərlər axarı.
Onlar Sevil harayını eşitmədi,
"Ərin gəldi, sevin, sevin!" -
harayını eşitmədi.
Yazıq,
Azərbaycan qızı!
Mən illərlə yana-yana,
Tikə-tikə, xana-xana
Bu torpaqda
arzu əkib, ələm dərdi.

Gərdəyindən döyüslərə ər göndərdi.
Ər sözünü, yar sözünü
qaçıb daşa deyə bildi.
Daşlar ona:
"Daşcanlı ol, dözüb yaşa!" -
deyə bildi.
Bayaqdandır qulaq verib daş xoruna,
daş səsinə,
Utanıram, utanıram
mən tarixin əvəzinə...

Şuşa-Bakı, avqust, 1970

NƏ BİLİM...

Səndən mənə bir ömürlük xatirə,
Məndən sənə nə qalacaq, nə bilim?
Çətin bir də: daş üstə daş bitirəm,
Niyə uçdu bu qalaçıq, nə bilim...

Damağında bal sevdanın turş adı...
Uşaq aqlım inadım qurşadı.
Nə hönkürdü bu naqafıl gurşadı?
Kimə dedim, - dedi, - ancaq: "nə bilim!"

Günlər mənə gün yazmağı unutdu,
Gülüm, günün güllərimi qurutdu.
Bu oyunda kim uduzdu, kim uddu,
Peşimanı kim olacaq, nə bilim?..

Mən Arazam, səsim tutqun Arazdı,
Ha çağırıdım, ha yüyürdüm, ha yazdım.
İndi daha qaynar təbim ayazdı,
İsinəmi bir od-ocaq, nə bilim...

Avqust, 1970

* * *

Mənli də, mənsiz də bu dünya vardı,
Göy belə göy idi, qar belə ağdı.
Bu dünya elə bir nəğməli valdı,
Mənli də, mənsiz də oxuyacaqdı.

Çıxıb bu dünyanın yoluna mən də,
Dönüb durmalıydım bir astanada.
Üfük saralanda, toran düşəndə
Səsləməli idim səni astadan.

Belə olmalıydı yəqin ki, belə...
Qəlbim intizarda döyünməliydi:
Sonra bu vəfalı döyüntülərlə
Yeni görüşəcəm öyünməliydi.

Əhd-ılqar tumuydu bu döyüntülər,
Mən keçən yollarda göyərməliydi.
Sinəmi bir daşa söykəsəm əgər,
O da insanlaşıb, köyrəlməliydi.

Belə olmalıydı yəqin ki, belə:
Çiynimə bu yükü götürməliydim.
Ağlımın hökmünü mən bılə-bilə
Qəlbimin hökmündə itirməliydim.

Bu gün də beləcə... bir dönəcəkdə
"Sevgi məhkəməsi" qurulmalıymış.
Bu şərtlər, o şərtlər... məşəl ürəkdə
Məhəbbət bir işim qor olmalıymış...

Biz ayaq saxladıq nahaqca yerə,
Məhəbbət yoluna çıxdın, dayanma!
Cəsarət gərəkdir ilk sevənlərə -
Yalandı kül olmaq, yalandı yanmaq!

Yanvar, 1973

BULAQ BAŞINDA

(nəğmə)

O qızı görəndə bulaq başında,
Qəlbimdə kükrəyən bulağı gördüm,
Laləli-nərgizli çəmən içində
Laləyə rəng verən yanağı gördüm.

Saçı sarışındı, qaşları qara,
Baxışı baxanı çəkirdi dara.
Könül verməmişdi hələ bir yara,
Dodaq görməmişdi dodağı, gördüm.

Ona könül açdım, çatıldı qaşı,
Söz deyə bilmədi sözümə qarşı.
Bu dəmdə böyürdən çıxdı qardaşı,
Tutuldu tez qaşı-qabağı, gördüm.

Sevənlər dilsiz də danışacaqdır,
"Gələn görüşümüz - dedim - nə vaxtdır?"
Qız dönüb gözaltı gözümə baxdı,
Bu gizli baxışda sabahı gördüm...

1956

EYFEL QÜLLƏSİNDƏ...

Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Par-par parıldayan Pari, Parıdır.
Hər küçə alışan bir boyunbağı,
Hər bina bəzəkli bir mirvaridir.

Seçilir qülləli, uca kilsələr,
Qələbə tağları baxır göylərə.
Bəlkə bir binanı silkələsələr,
Bir şəhər işığı tökülər yerə.

Evlər arxasında atlı krallar
İtir qəzəbiylə, əsəbiylə bir.
Uzaqdan hamının yoludu yollar,
Uzaqdan qəbristan şəhər kimidir...

Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Dünya nə işıqlı, dünya nə gözəl!
Dünyanı yaxından görmək istəsən,
Parisi Eyfeldən tamaşaya gəl.

Bulon meşələri təbiət-muzey,
Yelisey çölləri abidə-meydan.
Varlıqdan şikayət, yoxluqdan giley
Burda bir anlığa çıxdı yadımdan.

Sandım kimlərinsə ev darlığından
Qaçıb küçələrdə yaşamır bu nur.
Şampan şərabının xumarlığında
Qadınlar lüt-üryan soyundurulmur.

Eyfel qülləsindən dünyaya baxdım,
Analar körpəli göründü bu gün.
Eyfel qülləsindən Senaya baxdım, -
Arazlar körpülü göründü bu gün.

Şəhərə qaranlıq olmasın deyə,
Kasıblar çəkilib qısıldı tinə.
Bu gün yer yağışı yağmadı göyə,
Toplar nəfəsini çəkdi içinə.

Elə bil yatmışdı aclar, hərislər,
Tamahlar, iştahlar ayıq deyildi.
Kiminin miniyi - çaylar, dənizlər;
Kiminin miniyi - ayaq deyildi.

Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Elə bil gözümdə "düzəldi" dünya.
Eyfel qülləsindən Parisə baxdım,
Eyfel qülləsində gözəldi dünya...

Paris, fevral, 1970

NAZİMƏ TÜRKiYƏ SOVQATI

Fikrimdə nə vaxtdan
                                uyumuş bir xəbər
Oyandı bu gecə.
Bir ağ xəbər.
Onda qaranlıq da vardı,
ağlıq qədər.
Deyirlər:
Lev Oşanın
Türkiyə torpağı
gətirib,
Nazimin
qəbrinə səpibdi –
Nazimin qəbri də
Nazimin qəlbinə səpibdi.
O torpaq içində
görünməz
Bir ana dodağı gətirib –
Nazimin qəbrini öpübdü.
Nazimin qəbri də
Nazimin qəlbini öpübdü.
Nazim vətəninə "İnfarkım" - demiş.
Nazimin sinəsi
həsrətdən sönük.
Nazimin sinəsi
bundan da böyük,
Bundan da məhrəm —
Bir sovqat - məlhəm
görməmiş!
Sağ ikən
Vətənə Gözimdən qəlbinə,
Qəlbindən gözünəcən,
Qələmindən mizinəcən
Gedə bilərdi
Nazimin dərdi.
Eh, indi sağ olsa,

Bir ovuc torpaqdan
Bir ölkə düzəldərdi,
Nazimin dərdi.
Orada İstanbulu,
Ankarası
Öz şair oğluna
kabinet -"zindan" axtarardı.
Orada gözünün ağı-qarası –
şeir-sənət balası ata geyimli
İnsan axtarardı.
O ölkə yenə də
bu Yerə yamanar,
fırlanar, fırlanar,
Orbitə tullardı Nazimi,
deyərdi:
"Bu Vətən - kürrəni
uzaqdan seyr elə Ay kimi",
deyərdi.,,
Deyərdi...
Yox, heç ne deməzdi.
Günahı nə idi -
desəydi, -
nə dərdi.
Nə desə, yenə də
Nazim deyərdi.
Nə lazım:
bu uzun-uzadı bəlkələr,
Bu adi fakt özü bəlkə də
Nə qədər vicdanı silkələr.
Şairə bir ovuc torpaq çatdı
Bir dünya bildiyi ölkədən.
Yatdığı zindanın
nəmindən sovqat!
Səsləri bu nəmə hopulmuş,
Özləri yox olmuş
Zindan oxucularmın
qəmindən sovqat!
Nazim yaşadı
nə qədər yaşadı, -
Özündə bir ölkə yaşatdı.

Bir ölkə adından
Dalmca neçəsi daş atdı.
Nazim bu xəyanət
daşlarını yaşatdı.
Yaşatdı
pilləli
misralar
şəklində:
"Gör, ölkəm, bu satqın daşları
Sinəni tapdayan
insanlar
şəklində"
Bir sinə bir ölkə yaşatdı.
Bir sinə dünyanın
şeir-sənət limanlarına
Qırx il, qırx il Türkiyə yükü boşaltdı!
Bir sinə bir ölkə yaşatdı,
Bəs onda şairə nə çatdı? –
Bir ovuc torpaq!
O da ki qəbrinə qismət oldu!
Eşidirsənmi, Anadolu?
Qəbrinə qismət oldu...

Fevral, 1971

DAĞLARA ÇAĞIRIŞ

Musa Yaquba

Şair, qayalara, dağlara söykən,
Mənim də arzumu sən yaşat barı.
Özünsüz şöhrətlər uçurub sökən
Zamana bənzəyən dağ gürşadları
Mın il də göz yumub, açsa ağzını,
Yuya bilməyəcək daş xinasını.
Bu dağlar özəyi, özülü möhkəm,
Şair, qayalara, dağlara söykən!

Ən ağır anında dağlarla danış,
Ən ali loğmandır o müdrik qoca.
Nə qədər, nə qədər qaysaqlanmamış
Dərdlər tullasan da dərə boyunca,
Dağ çayı çökdürüb çay daşlarına,
Duruldub bənzədər göz yaşlarına.
Dağlar öz hökmündə güzəştisiz,
Ötkəm, Şair, qayalara, dağlara söykən!

Dağlar sevgisində bir ulu ata,
Dağlar ərköyünlər atası deyil.
Kimini xurcuntək çiyininə atan,
Hellənc sapandına qoyub kimini
Dərələr dibinə atası deyil.
Hətta ildırımlar dağlar çibini,
Dağların qorxusu, xətası deyil.
İgidlər çiyinini dağlara tikər,
Şair, qayalara, dağlara söykən!

Başından sağsağan əskik olmayan
Donqar qoz ağacı pıçıldasa da,
Gözündə gözəllər əksi olmayan
Lil bulaq qıyqacı pıçıldasa da,

Söykənmə möhrəsi nəm divarlara,
Söykənmə özülü kəm divarlara.
Ucalıq enilməz dağlar var ikən,
Dağlara söykənən dağlara söykən!

Dağlar dağ oyadan qıyılıtları
Bütün dərələrə paylaya bilir.
Ötəri, itəri vıyılıtları
Bəzən min illərlə quylaya bilir.
Beləcə səbr öyrən o dağ önündən.
Yorulub, beziksən dağ aləmindən,
Mənim ünvanıma qarğıyıb, söylən,
Məni bu dağlara çağırıb, söylə: -
Buyur, qayalara, dağlara söykən!
Şair, qayalara, dağlara söykən!

1972

QARABAG DÜZÜ

Bu gün mənim dənizimdi
Qarabağ düzü,
Kəhər atın tozanağı "Doqquzuncu bal".
Bu gün mənim söz düzümdü –
Qarabağ düzü.
Sonsuzluğun son xəttini gəzirdi xəyal.
Bu gün mənim çörəyimdi
Qarabağ düzü.

Hər əlimdə Kür çayından bir bıçaq arxım,
Yoğuracaq, yapacaqdım gecə-gündüzü,
Sonra halal süfrələrə doğrayacaqdım.
Bu gün mənim tariximdi
Qarabağ düzü.

Bu gün üfük bir üzükdü – Nizami qaşdı.
Geri fırlan, Yer kürəsi, zamandan küsüb
Nüşabənin kocavəsi tərədən aşdı...

Qədim Bərdə Tərtər üstən yüz körpü atdı,
Xəyanətin adlaması böyük ar oldu.
Hanı tarix cünglərinə yubanmış atlı? –
Azərbaycan qadınından hökmdar oldu!

Bu gün mənim bir düz kürsüm –
Qarabağ düzü.
Qanadımdı qız alqışı, qadın alqışı.
Bu gün mənim bacım Gülsüm —
Qarabağ düzü.

Doluxsunma, bir də gələr şair qardaşın,
Bu gün bizə quzu kəsdı Hüseyn qağa,
Baxdım: sürü adaları göy düzdə üzür.
Bir dostluğa, bir süfrəyə, bir eşqə sığan,
Bir dənizdi yer üzünün Qarabağ düzü...

İyun, 1972

BABƏK QILINCI

Ballada

I

Bir alim dilindən qopdu qıçılıcm,
Oyandı hövlnak daş qərinələr.
Deyirlər tapılıb Babək qılinci,
Muştuluq paylayın, qarı nənələr!

Bayram edəsiyəm bu günü, bayram
Ox-qılinc nəvəsi silahlar ilə.
Bir yaraq önündə büdpərəst ollam,
Vuruşa-vuruşa allahlar ilə.

Gəlin, a zirvələr qayalı-yallı,
Qol-qola yapışaq, yaman çağımdı.
Yallı gedəsiyəm, bir dəli yallı,
Araz dəsmalımdı,
Kür şallağımdı.
Riyalar, xülyalar bazarı açan
Mınbərlər şəninə
vay salmağım var,
Nəsiini, Nəimi məzarmacan
Yerin qulağına hay salmağım var.
Deyirlər tapılıb Babək qılinci!
Ölümlə əlbəyaxa hansı nər idi,
Qanlar daşqımından götürdü onu.
Özünə ərköyün övlad elədi
Babəkin yaralı, qılinc oğlunu.
Neçə il qaldılar mağaralarda,
Bir qoca daşların yeminə döndü.
Qılinc qəzəbindən daş zağalarda
Qayalar əriyib dəmirə döndü.

Babək, qılıncını yerə atanda
Min igid qolunu torpağa atdı.
Bəlkə də bu torpaq bir od qatında
Ortları əridib, qılınc yaratdı.

II

Min qoldan güc alan bir ağıl gücü
Zülmətlər deşəsi yol olmalıydı.
Yaşamaq istəyən bu torpaq üçün
Qol-ağıl, ağıl da qol olmalıydı.

Deyirlər tapılıb Babək qılıncı!
Babək harayının nidalarını
Top kimi çiyində saxlayasıyam,
Babək qılıncının şüarlarını
Raketlər burnuna bağlayasıyam.

Qürurlu qayalar, səs eşidin ki...
Bir az da şux dursun heykəl qalalar.
Xəndəklər, yağanlar, dərinləşin ki,
Qorxuram, qorxaqlar evsiz qalalar.

Bu nə titrəmələr, bu nə əsmələr...
Bu necə haraydı, bu necə səsdə?!
Bütün çeynəmələr, bütün kəsmələr,
Bütün tapdamalar səsinə kəsdə.

Gözü qarnındalar hörümçək kimi
Çəkilib qısıldı dib-bucaqlara.
Yalançı dilləri gəmirçək kimi
Çəkib tapşırıram
daş bıçaqlara.

III

Bir qoca dəmirçi qılınc naxışlar,
Yazar dəstəyinə "İnsan vüqarı".
Bəzən bir igidə onu bağışlar,
Bəzən də yüz yaşlı göyçək bir qarı
Alar bu təltifi, sıxar döşünə.
Oğul qeyrətinə baş əyməyənin,
Ana hörmətinə baş əyməyənin
Çəkib bu qılıncı, çaxar döşünə.

İndi bir gözədə bulaq nazlanıb.
Bir dodaq üzünü püləmək istər.
Bir dərə dolusu quş pərvazlanıb
Dünyanı nəğməyə bələmək istər.

Bir səhər bu səslə qalxdım yerimdən,
Günəşlə bir baxdım Yer kürəsinə.
Bu səhər dünyada tuş olmadım mən
Ağlayan, sızlayan ana səsinə.

IV

Ana qayğısıyla başıma əl çək,
Xeyirxah əməllər, işıq əməllər.
Qayada bitəcək, daşda bitəcək
Bir toxum yetirib bərəkət əllər.

Ütük bir hiyləgər irişdi üzdə,
Xəbər yabısına çubuğu dindi...
Sərhəd qoşunları, üfükümüzdə
Qalxan bir dağa da söykənin indi!

Deyirlər tapılıb Babək qılıncı,
Babəki son anda udan qaraltı
Dirilib bir qara duman gəzəcək,

Babəki son anda satan qaraltı,
Bu səsi boğmağa güman gəzəcək.

Deyirlər tapılıb Babək qılıncı,
Bu, yalan olsa da, doğrulmalıdır!
Onun döyüşdüüyü dağ xıncım-xıncım,
Dərə qıyma-qıyma doğranmalıdır!

Babəkin məzarı düzəndi, dağdı,
Bu dağlar, düzənlər qazılsın gərək.
Babək heykəlinə Babəkin adı
Babək qılıncıyla yazılsın gərək!

Sentyabr-oktyabr, 1970

UCA DAĞ

Bu qədər ucalıq, nəyə gərəkmiş?
Meşə qurşağından, çay topuğundan.
Gərəksiz yüksəliş ölüm deməkmiş,
Niyə ayrı düşüb daş-torpağından!

Göyü papaq kimi geyib başına,
Üstündən qartallar ötüşə bilmir.
Çılpaq qayasına, soyuq daşına
Yağışlı dumanlar yetişə bilmir.

Ələsən, bir ovuc torpağı yoxdur,
Yaşar baş daşından betər, deyirəm.
Özündən savayı dayağı yoxdur,
Bir fit səsindən də büdrər, deyirəm.

1970

MƏN GETSƏM...

Mən getsəm, dərələr, dağlar qalacaq,
Meşələr, çəmənlər, bağlar qalacaq.
Buludlar qalacaq, ağlar qalacaq,
Ey mənim yaşamaq, yazmaq həvəsim,
Tək səni özümlə apararıyam.

Dırman zirvələrə yel qanadında,
Tökül dənizlərə sel qanadında.
Bir ağı, bayatı, dil qanadında
Bir yuva qurmasan, ay quru səsim,
Mən səni özümlə apararıyam.

Hələ uçqunlara indi tanışam,
Sınıq qayaları yamamamışam.
Hələ nə erkim var belə danışam,
Vətən daşlarına düşməyən əksim,
Mən səni özümlə apararıyam.

Nə düz deməmişən, düzünü de ki...
Bu torpaq ağartsın üzünü, de ki...
Dünyaya sonuncu sözünü de ki,
Ey qardaş qələmim, desəm-deməsəm,
Mən səni özümlə apararıyam.

1969-1970

QƏFİL

Bir haray yuxuma güllə boşaltdı,
Bir duyğu səsiymiş oyadan məni, -
Qəfil bir səksəkə qoynuna atdı,
Oyatdı bir Qəfil yuxudan məni.

Qəfil başkosmələr, Qəfil asmalar,
Qəfil qasırgalar yadıma düşdü.
Qəfil hökmləri qəfli yazmalar,
Naqəfil darğalar yadıma düşdü.

Qəfil oyanışlar, vuruşlar ki var!
Yaman qəfilləri qəlbim unutdu.
Qəfil hücumlara qəti duruşlar
Gözümə təsəlli pərdəsi tutdu.

Qəfil üsullarla çoxdan tanışıq,
Bəzən bu cürəti yada vermişik.
Qacarı Qəfildən yaxalamışıq,
Nəbini Qəfildən bada vermişik.

Qəfil muştuluqlar az çıxar yola,
Qəfil xoş xəbəri haqla deyiblər.
Qəfil bir sevgini dağdan qolayla,
Sonra dalısınca ağla, deyiblər.

Bu torpaq əsrlər qaranlığında
Qəfil nur dağları dikəldib axı!
Bu torpaq qədimlər toranlığında
Nadan sürüsü də kökəldib axı!

Qəfil təzadların sıçrayış yeri –
Gah zülmətli olub, bu yer, gah işıq.
Biz hələ bu yerdə qəfilliklərin
Əsil damarını axtarmamışıq...

1970

ÜFÜQ

Nə yaxşı,
    əl çatmazdır üfük;
Nə yaxşı,
    arzularca
Ucalmazdır üfük.
Nə yaxşı,
    əl çatmazdır üfük.
Nə qədər xəyalımız
    səs qapır, söz tapır, çapır, çapır...
Düz keçir, dağ aşır,
    yetmir ona.
Nə yaxşı yetmir ona.
Nə yaxşı,
    əl çatmazdır üfük.
Nə yaxşı, arzular kamına
    alçalmazdır üfük.
Nə yaxşı, istəyin
boz quma əkiləni var.
Ümidin çarmıxa çəkiləni var.
Nə yaxşı, sən varsan,
    üfüqdən o yankı həyatım.
Üfüqdən o yanda –
Söz yetməz heyhatım...

VƏTƏN MƏNƏ OĞUL DESƏ

Buyruqlara sığışmayan inaddım,
Çox qanadlar yorub salan qanaddım.
Ulduzlara yumruq düyüb, daş atdım;
Nizamlara baş əyməzdı nizamım.

Qayaları haçalardı qüdrətim,
Buludları parçalardı qüdrətim
Şimşəkləri qıçalardı qüdrətim,
Yorulanda nur mizrablı ozanım.

O selablar seləliyim yalanmış,
Ötən günlər çalağanmış; çalanmış.
Bircə kövrək xatirələr qalanmış,
Onu da ki, ha çevirim, ha sanım...

Vətən mənə oğul desə nə dərdim,
Mamır olub qayasında bitərdim.
Bu torpaqsız harda, nə vaxt, nə dərdim
Xəzanımdır, xazanımdır, xəzanım.

Dünənimi döşdən asan deyiləm,
Dünənimə qəbir qazan deyiləm.
Ürəyimsiz kəlmə yazan deyiləm,
Nə qədər ki, öz əlimdi yazanım.

1970

GÜL - TÖHFƏLƏR

Bu qədər

güllərə uyma, gül balam,
Mənsiz bu töhfələr yox ola bilər.
Körpə düyğuların belə zövq ala,
Beləcə incəlib, yıxala bilər.

Mağara ağızlı vədlər kamına
Tez baxıb, tez uyan incələr olur.
Qəfil bürkülərin yaz kəlamına
Tez uyan, quruyan incələr olur.

Mələr çəmənlərdə quzu küləklər,
Sazaqlar yol üstə yaz haraylayar.
Qırıb pəncərəni quzğun küləklər,
Qəlbini didməyə yas haraylayar.

Güllərə hopulan bu alqışları,
Gülüm, göz yaşınla yuyarsan onda.
Tikan qayğıları, buz baxışları,
Ayaz gülüşləri duyarsan onda.

İyun-avqust, 1970

BİRİ MƏNƏ ŞAIR DEDİ...

Biri mənə şair dedi,
Dondum yerimdə.
Hər çiyimdən asıldı bir
qurğuşun tayı.
Dünya məndən yer istədi bəbəklərimdə,
Elə bil ki, canlı yoxdu məndən savayı.

Ağılların uçurumuna ütü çəkməli,
Ürəklərin zülmətinə enmək istədi.
Qələm dostum, yaxşı rahla əsgər çəkməni,
Qanlar tökən dişləri bəs kim tökəcəydi.

Bir ölkənin caynağından ölkə saldırıb,
Neçə-neçə bölünənlə bölünməliyəm.
Bir ölkənin sağlığına bədə qaldırıb,
Bir ölkənin göz yaşına bələnməliyəm.

Tamahlar var, məqam tapıb orbitə çıxsa,
Qitələrin gözlərinə qor atacaqdır.
Yer şarını bir nar kimi ovcunda sıxsa,
Tamahsız, ulduzlara tor atacaqdır.

Neçə ümid gəmisini sürər qanında,
Bələdçiyə möhtac olan qərib duyğu var.
Bir qarışqa yuvasını dağıdanın da
Nə vaxtdansa Qacarınan qohumluğu var.

Öz şöhrəti heykəlinə dəmir əridən
Vətəndaşın vətəni də bir evdir ancaq.
Vətən üçün can əridən, ömür əridən –
Bir daşa da minnət qoyub, pay ummayacaq.

Dodağından bır yarımçıq ümid doğmayan
Beyni batıq, ağıly yatıq rıyakara bax!
Qızıl-qızıl qayçılarla tale doğrayan
O əlləri mız üstündə kim doğrayacaq?!

Uşaq yüklü analara muştuluq məndən:
Şair əli gülüş əkən bağban kimidir!
Yer üzünün hər küncünə yönələ bilən –
Buludlara nur daşidan sarban kimidir!

1970

NAĞIL

Deyirəm əlim çata:
Bir kəmənd atam,
Kometdən, şimşəkdən
İşıq yallı
    bir köhlən oğurlayam,
Çapıb, çapıb, Günəşi
    göydən oğurlayam.
Təşvişə düşə
Neçə kənd-şəhər,
neçə ölkə oğruları;
Neçə müstəmləkə oğruları;
Görələr: göz işığında,
Ürək işığında,
Arzu-ümid işığında,
Yaşamaq necəliyini.
Görələr: saraylar,
Kürsülər, seçkilər gecəliyini.
Günəş qoltuğumda –
Oğru bir uşaq kimi,
    qaçıb, qaçıb
Neçə sistem sonsuzluğunu ötəm,
Kainatın elə bir küncündə
Günəşin üstünü örtəm ki,
bütün planetləri ələsələr,
Bütün ulduzları
əldə çıraq ələsələr,
Tapmayalar Günəşi,
Tapmayalar məni.
Mən özüm gəlib müştuluqlayam
Məni gəzəni.
Düşələr əl-ayağıma,
Hindular Kolumba ya varan kimi.
Bir hirssiz, qəzəbsiz barmağa
Açılmaq istəyən
bomba, yalvaran kimi.

Mənə sarı dillər uzana,
Artığını kəsəm.
Mənə sarı əllər uzana,
Sırtığını kəsəm.
Ömrü boyu yalvardanlar
yalvara-yalvara,
Yalmana-yalmana
"Bağışla" - deyələr,
"Döy-söy bizi",
"Əz, xışla" - deyələr,
Amma "bağışla" - deyələr.
Ulduzların iştirakıyla
Belə bir qol kağızı alam:
"... Verilir ki,
Birdə Yer üzündə
İşıqsız qoymayacaq
Adamı adam...
" Bəli, bundan sonra
"Dustaq Günəşi"
Fəzaya ötürəm.
Sevin, zənci qardaş,
Dikəl, ütülən!
Demə bu nağıldır,
Bir gərniş, bir isin!
Vallah, tapıla bilər
Mənimtək birisi...

QUZU

Kiminsə əlində sıyrıldı bıçaq,
İştahlar əmliyi diricə yedi.
Sarılib quzunun boynuna uşaq
"Yazıqdır, kəsməyə qoymaram", - dedi.

Baxmayıb uşağın göz yaşlarına,
Kəsdilər quzunu, selləndi qanı.
Uşaq fit yolladı yoldaşlarına,
Uşaq harayladı it dostlarını.

Dedilər bişəndə dirilər quzu,
Uşaq da inandı, ovundu, durdu.
Uşaq inadım kabab qoxusu
Gizlicə-gizlicə ovundururdu...

Hardasa dil açdı bir çoban neyi,
Hardasa bir həzin bulaq ağladı.
Kiminsə taleyi quzu taleyi,
Kiminsə dalınca uşaq ağladı...

1978

Çoxdandır açmıram qəzet qapısı,
Çoxdandır masamın cibləri şişib,
Kiminin toyudur, kiminin yası:
"Eh, yəqin kotanı daşa ilişib..."

Kağızlar içində harayım, carım,
Kağızlar içində həyatım əsir,
Bəlkə də azarkeş oxucularım
Şəklimi axtarır, şəklimi gəzir.

Yenə bu minvalla yollar çəkəcə
Mənim bu Fərhadlı, külünglü
peşəm.
Mətahı köhnələn alverçilərtək
Bazara qaçmağa tələsməmişəm...

1973

BİGANƏLƏR İQLİMİNDƏ

Mən arabir:

qayğıların

qayğısından bişirəm.

Qaçıb qəsdən;

biganələr iqliminə düşürəm.

O iqlimin kölgəsi bir,

Günü bir.

Orda hava bürosuna

laqeydlik deyilir.

Görürsən ki, cığıldadı

bir top hava dalğası,

Xəbər verir başsız hava dağçası:

"Laqeydlik bürosunun təbirincə,

Gözəl-gözəl söz yağacaq bu gecə,

Gözəl-gözəl vəd yağacaq bu gecə.

Qurban kəsin,

Filankəsin

fikri aydın olacaq:

"Danışarlıq", "baxarlıq",

"Görək", "bəlkə" və "ancaq"...

O iqlimdə fəsillərin

Gəlişləri bilinməz,

Gedişləri bilinməz.

O iqlimdə fərqi yox,

Necə geyin, necə gəz –

İstəyirsən son dəbin

parçası bil dumanı,

İstəyirsən başa geyin tumanı.

O iqlimdə fərqi yox:

Bir qadının kürəyində

Ya samovar sızıldasın,

Ya da körpə mızıldasın.

Biganələr iqlimində

Göy üzü damar-damar,

Göydon yerə buz damar.

Gözlər olar buz səhrası,
    buz çölü,
Yeriyənlər buz ölü.
Bu gözlərin içində
    yorular xizəyim.
Soyuyar ürəyim.
Bir lənət deməkçin bunların –
Bu tozlu,
    bu duzlu,
bu buzlu yolların hamısına, cəmisinə,
Əl eləyib, qaçıram
Atom Buzqıran gəmisinə...

1973

BU TƏRİFƏ İNANSAM...

Görən kimi, rəyçim məni,
Telefonda söhbətini saxladı,
Qalxıb əziz adam kimi
boynumu qucaqladı,
Tərif tökdü qabağıma
qırçın-qırçın,
qalaq-qalaq.
Qorxdum uça, altda qalam.
Hər sözündən istedadım qijildadı:
"Kəlmələrim gümüş dadır, qızıl dadır...
" Dedim: - Əşi, bir az toxta, bir nəfəs də.
Dedi:
Elə nəfəsdir də,
havadır da bu nəğmələr;
Nizaminin şöhrətini haqlamağa ,
Füzulini hərəkətdən saxlamağa
Bir addımın qalır təkə.
Bu addımın -
bir qəşəngcə
yonulmaqdır,
əyilməkdir,
çapüçün, -
kitab üçün
nəzilməkdir, əyilməkdir...
Birdə:"təbrik!" Birdə"əla", -
Deyə-deyə varaqları
O çevirdi bala-bala.
Gördüm: yazıq kəlmələrim
elə bil ki, döyülüblər.
Vağənimiş zəmi kimi
saralıblar, əyiliblər,
Yazımdakı yaşıl nə var –
Onun ora q sualları
bir-bir biçib qoyub yana.
Qana düşmən sətirlərim
batıb qana.

"Əhsən tərif- qılıncına,
Əhsən tərif külüngünə,
Dayazlığı, dərinliyi yerindədir,
Sağ ol, - dedim, - reyçi qardaş,
Durub indi məzarıma
Enə billəm yavaş-yavaş..."

1973

GÜNDƏLİK SUAL-CAVAB

- Nə vaxt böyüyürsən?
- Böyüyəm ki, mən!
Qırxı haqlamışam,
Bundan da böyük!..
- Yox; hələ biz deyən böyük deyilsən,
Yanıma girəndə qapı döymürük...
- Nə vaxt səyirdirsən
qara maşını?
- Yolları yormayıb ayağım hələ!
- Nə vaxt çoxaldırsan
bəs maaşını?
- Qarnıma enməyib damağım hələ!..
Yüklər gəvəzələr ürək yükünü,
Nə deyim bu ağılı dumanlara mən.
Adicə bir insan böyüklüyünü
Tanıdam bu təhər insanlara mən...

Noyabr, 1970

QURD XASIYYƏTİ

(Ovçu söhbətlərindən)

Qurdlar yatışarlar ağız-ağıza,
Qurdlar bir-birinin gözündə yatar.
Dönüb öz yamnda geriyə baxsa,
Qurd öz balasma diş çaqıldadar.
Geco qurd yuxusu qurd yuxusundan
Çimir də istəmüz
Öz qorxusundan.
Səhər dumanında birgələşərlər,
Axşam toranında birgələşərlər.
Girəvə-manqda yatar birisi,
İtlərin başım qatar birisi,
Quzunu dərəyə dartar birisi...
Birgə geyişərlər, didişdirərlər,
Birgə yeyişərlər, didişdirərlər...
Paxıllıq acliğı başlar yenidən,
Qurdlaşar qayalar - daşlar yenidən.
"Qurdlar yatışarlar ağız-ağıza",
Köçür bu sözləri, köçür kağıza,
Oxu adamlara, Bir hikmət ara...
Ovçu hey danışar, qulaq asaram,
Gizli köçürərəm, gizli yazaram:
Yaşar min illərlə bu qurd xisləti,
Ütüyə, ülgüyə, qəlibə gəlməz!
Ancaq, qəribədir, qurd xasiyyəti
Bəzi adamlara qəribə gəlməz!

Sentyabr, 1970

YUXU

Qərribə bir yuxu gördüm bu gecə mən,
Qopub qaçmaq istəsəm də
bu gecədən, Bacarmadım,
Gördüm mən: dəfn eləyir
beş-on adam.
Mən özüm də
məzarımın kənarında dayanmışam.
Deyirlər ki, mənə buyur:
"Düş, ölç görək qəbrini bir!"
Sevinirəm:
nə işqlı, nə genişdir!
Heç olmayıb bu dəzğahda evim mənim.
Kimdir, belə sevib məni?!
Bir xısıltı eşidirəm:
- Mən qazmışam, mən qazmışam.
Seçəmmirəm, kimsən axı.
- Mən - xəyanət dostunam ki,
tanımadın?
- Tanımadın!..
Birdən məni boğur hirsım;
Qışqırıram: -
"Özü qazıb, özü girsin!"
Harayıma küləkləri çağırıram,
Mərd əllərdən kürəkləri çağırıram.
"Gəlin, gəlin: dəfn eləyək bu iblisi".
O, qeyb olur, yoxa çıxır səsi-izi.
Yüyürürəm dalısınca:
"Hey, qoymayın onu qaça!"
Ayılıram, sevinirəm: ölməmişəm...
Ölməmişəm... ey dostlarım, siz arxayın...
Yox, dostlarım,
Xəyanəti yuxuda da yaxalayın.

Fevral, 1971

EL ÜÇÜN AĞLAYAN...

Qonşuda ağlayan bir uşaq
Yuxuma daş atdı
bu gecə.
Fikrimdə qəribə
duyğular oyatdı bu gecə.
Özüyçün ağlayır indi o,
Gör necə xoşbəxttdi:
Ata da oyaqdı,
Ana da oyaqdı!
Dərdini qarpməğa müntəzir
İki qəlb -
ayaq üstədə əsir...
Bəs sabah görəsən,
bəs sabah
Böyüyüb ağlasa o uşaq?
Onun göz yaşına
qonşu olan tapılacaqmı?
Onun el dərdinə qoşulan
tapılacaqmı?
Yoxsa ki, ona da mənim tək
Bir macqal deyəcək:
- Hayla, bala, hayla...
- Ay usta, Pirqulu əminin xışı
İlişib daşa,
Qoy qaçaq yapışaq...
- Hayla, bala, hayla!
El üçün ağlayan gözsüz qalar...
Sıxıram bu sözü ovcuma,
Dağılır əlimdən, tökülür şuma.
Bir dəni düşüb
qalır yaddaşımda...
Bir uçqun başında
Ağlayıram bir gün:
hi, hi...
Özünü yetirir Məşədi İbrahim.
- Nədi, bala, nədi;
Nə vanavsədi?..

- Fatma xalanın bircə inəyi vardı,
Onu da sel apardı.
- Yüyür naxırı hayla, bala,
El üçün ağlayan gözsüz qalar...
Bir gün də su üçün
Enirəm çaya.
Baxıram o taya,
Görürəm alışıb
yanır bir zəmi.
Qışqırıq salıram:
- Ay əmi, ay əmi,
Gəl, gəl...
- Nə olub, gədə?
- Nə olacaq,
yanır bax!
Başıma bir selə qapaz,
Bir yumru
yumruq Ehmah ilişdi...
(Bunlardan bir neçə cütü də
ənvəllər dəymişdi...)
Oyatdın - əmini, oyatdın!
Oyatdın, fikrində bükülüb
Uyumuş qəmini, oyatdın!
O vaxtdan gözlərim
pis görür, bala.
Fəqət sən ağla!
Böyüyüb ağlınla ağla!
Gözündən ellərə su çəkən
ərləri
Uyutmaz nağıllar.
Nağıllar dəmində
Uyuyan ağıllar
Hırıltı sevrələr,
Hayqırtı sevməzlər.
Nə qədər ölməyib,
Koroğlunu,
Nə qədər itməyib,
Qıratı sevməzlər.

BİR AGAC YIXILDI

Bir ağac yıxıldı yol qırağında,
Bir hənir yox oldu yol qırağından,
Bir igid qaməti gərildi yerə,
Bir gəlin saçları sərildi yerə.
Bir bulaq ağıladı hey xıSın-xıSın,
Tutuldu gözləri o yetim qızın.
Qırıcı qırğılar marıq itirdi,
Balalı sərçələr qoruq itirdi.
Baxışlar zilləndi o aşan yerə,
Bir zaman nəşələr toplaşan yerə
Baxdılar; təəccüb...
Baxdılar: təəssüf...
Bir vaxt kölgəsində tumarlanardı,
Bir vaxt kölgəsində xumarlanardı,
Onlar, o birilər... sənələr və mənələr...
Onun kölgəsində dinclik əmənilər
Dibi oyulanda görməzdi onu,
Dibi yuyulanda görməzdi onu.
Kökü əziləndə titrəməsindən,
Zoğu kəsiləndə büdrəməsindən
Zövq alardılar. Onda bunlar nəydi? -
əyləncəydi.
Onu neçə səmtə qanırdılar,
Qollu-biləklilər tanınardılar!
Onda bunlar nəydi? -
əyləncəydi.
Tələlər uçuran bu "əyləncələr",
Bu "qəlbi incələr, ruhu incələr"
Elə baxarlar ki, donar gözləri,
Donar baxışları, donar özləri;
Qoldan yapışana təəccüblənər,
Qıçdan yapışana təəssüflənər...
Elə heyətlənər, heyətlənərlər,
Elə heyətlərdə qeyrətlənərlər.

ŞAHDAĞI

Qar əridi, sinən coşdu sinəmtək,
Nə gözəldir ilk baharın, Şahdağı.
Elsiz olsan selin olar göz yaşı,
Budur gəldi obaların, Şahdağı.

Gördüm Bazaryurdu, Yataqdərəni,
Keçdim quş keçməyən dağı, dərəni;
Döysə də yay günü boran, qar məni,
Od oldu qəlbimdə qarm, Şahdağı.

Könlüm dilə gəldi elin səsindən,
Səs aldım gurşadın, selin səsindən,
Yüz qız nəğməsindən, gəlin səsindən
Duydum nəfəsini yarın, Şahdağı.

Omrün-günün dərdsiz-qəmsiz deyildi,
Çox ananın dərdi sənə deyildi.
Çox şah gəlib ətəyində əyildi,
Əyilmədi şah vüqarın, Şahdağı.

1956

DAĞLARA QAR DÜŞDÜ

*Dağa qar düşdü, qar düşdü
Yada yar düşdü, yar düşdü...*

(El sözü)

Dağlara qar düşdü, qar düşdü yenə,
Məhzunluq ələndi oda-ocağa.
Çaylar vida deyib gülüslərinə,
Başladı aramla gumuldanmağa.

Dağlara qar düşdü, uyudu dağlar,
Dağlar həm qocaldı, həm ucaldılar.
Mələyə-mələyə quzu bulaqlar
Daşların dibində yetim qaldılar.

Sanki bir-birindən küsdü zirvələr,
Qayalar necə də boynu buruqdur!
Kiminsə yolunda quyu qazdı şər,
Kiminsə qəsdinə hicran durubdur.

Dəli uçurumlarda ütülü görkəm,
Qartal qıyıjtısı itib dərində,
Hamilə qadıntək yuxusu möhkəm,
Qucağı doludur dərələrin də.

Dağlara qar düşdü,
deyirəm yəqin:
Adamlar bu saat
kövrəkdir, mumdur.
Hamı cızığından çıxıb fitnənin,
Harayı bir-biriylə hal-əhval tutur.

Dağlara qar düşdü... görüşlər, ahlar,
Vidalı baxışlar yadıma düşdü.
Çoxdan görmədiyim dostlar, qohumlar,
Simsarlar, tanışlar yadıma düşdü.

Gəncliyim atından nə zaman yenib,
Elə doluxsundum uşaq sayacağı...
Sürüşə-sürüşə dağlardan enib
Gəlirdi elə bil qocalıq çağım.

Dağlara qar düşdü, elə qəmginəm...
Dağlara qar düşdü... bilirəm bu dəm
Anamın qəbri də qar altındadır,
Anamın qəlbi də qar altındadır.

Necə demədiyi əfsanə, nağıl
Onun sinəsində - qar altındadır".
Necə oxunmamış bayatı, ağı
Donub sinəsində - qar altındadır

Tək birçə baş daşı tənha, mükəddər
Qardan baş qaldırıb yolumu gözlər...
Dağlara qar düşdü, qəribsəyirəm,
Qəlbimə bir həmdəm qəlb istəyirəm.

Yalta, 1968

ŞƏHRİYAR GƏLMƏDİ

Bu şeir çoxdan - böyük Vaqifin anadan olmasının 250 illiyini bayram etdiyimiz ildə, son təntənə günündə, bir axşamda yazılıb; o vaxt xalqımızın bu böyük bayramına ustad Şəhriyarı da dəvət eləmişdik. Lakin o zamankı səhiyyə üsul-idarəsi Azərbaycanın işığını, böyük nailiyyətlərini Şəhriyarın görməsini istəmədi, onun gəlməsinə mane oldu. Bu kitabın şeirlərini toplarkən arxivimdə qalmış həmin yazı ilə rastlaşdım. Bir də o günlərə qayıtdım... Şəri olduğu kimi köçürüb bu kitaba daxil etməyi, keçən təəssüf hisslərimi oxucularla bölüşməyi məsləhət bildim.

Baxışlar asıldı təyyarələrdən,
Ümidlər yollara sərili qaldı.
Bu ağır xəbərdən, bu nəş xəbərdən
Güllər güllüklərdə dərilə qaldı,
Şəhriyar gəlmədi...

Gümanlar diplomat paltarı geydi,
Gümanlar özündən yollar düzəltdi.
Gümanlar bür soldat paltarı geydi, -
Dənizə gözətçi, göyə gözətçi...
Gümanlar açmamış qapı qoymadı,
Gümanlar siyasət sapı qoymadı,
Dartıb çözlədi, düynlər açdı,
Hardasa sap qaçdı, düyn dolaşdı,
Hansı "hiyləninə" dodağı qaçdı,
Hansı "niyə"ninə barmağı "çaşdı",
Qələm "olmaz" atdı, "olar" yerinə,
"O", bərlu da qaldı "onlar" yerinə.
Eşitdim səsinə mən Əlibəyin:
"Ay ata, bu sənin bəxtində yəqin,
Sənin şənliyində o tac gəlmədi,
Sənin şənliyində o tay gəlmədi."
Şəhriyar gəlmədi.
Bu həqiqətdi.
İnandıq, inanmaq istəməsək də,
Həsərlər boynunu birdən dikəltdi.

Qaçdı ayaqyalın daşla-kəsəklə...
Həsərətlər Araza yolunu burdu,
Həsərətlər sərhəddə üz-üzə durdu:
Daşlar çilikləndi ayaqlar altı,
Torpaq dilikləndi ayaqlar altı,
Qəzəb dilikləndi dodaqlar altı.
Həsərətlər o taya külək yolladı,
cavab gətirə.

Kəpənək yolladı cavab gətirə.
Ölmüş bir balığın sümüklərinə
Cavab yazsalar, Araza atsalar,
Gəlməzmi, nədi!
Şəhriyar gəlmədi! Niyə gəlmədi?
Həsərətlər bir qarı donuna girdi,
Səsi yumaq kimi çözlənirdi:
- Görüm limanlara dəniz qabarsın,
Görüm qatarları tufan qamarsın,
Uçaq meydanları qalansın buzla,
Biz ki görüşmədik öz oğlumuzla...
O yanda bir təpə torpaq dikəldi,
Bir sümük: boylanıb bəyana gəldi:
- Mən daşlar altında bir tarix daşam,
Mən dəfə daşlara dəyən bir başam,
Yataram bir qarış torpaq xanada.
Bir zaman demişdim Sərtərxana da:
Düşmənin hər vədi gülə bürünmüş,
İşvəli, qəmzəli mələyə dönmüş,
Dili dürr damızan,
Dişi öd yığan
Bir əfi ilandır, bir əfi ilan!
Qoyub arxayınca qılıncı qına,
Getmə bu vədələr qonaqlığına...
Nə desək, deməsək, həqiqət budu.
Onu görməyimiz çox müşkül oldu.
Alqışlar qollarda kirindi artıq,
Ümidlər yollardan küründü artıq...

Qayıtdı geriyə toylar, yallılar,
Axarı kəsilən göy sular kimi.
Qayıtdı evlərə fərşlər, xalılar
Həvəsi gözündə arzular kimi.
Plovlar soyudu, dəmlər acıdı,
Tüstülər qayıtdı odun ömrünə.
Bu hal neçə saat sükut qııcıdı
Maşının ömrünə, atın ömrünə.
Səndən soruşuram: Bəqdeli cənab,
Səndən soruşuram: Tahiri Söhrab,
Səndən soruşuram: yoldaş Hüseyni,
Təbriz oğulları orada neynir?!
Şəhriyar gəlmədi. O gəlsə, başabaş
Azərbaycanı Geyimli-gecimli qürur görərdi.
Qaragöz, qaraqaş Azərbaycanı
Qızıl nur görərdi, ağ nur görərdi.
Zirvəli ömürlər, qanadlı baxtlar
Onun gözlərini yaşartmazdı mı?
Bu xoş günlərini ömrünə bağlar,
Ömrünə əlli il yaş artmazdı mı?
Təbrik yağdırardı məktəblər ona
Ana dilində.
Təbrik yağdırardı məktublar ona –
Ana dilində.
Yox, şair ürəyi kürrə deyildir
Hər nəyi tullasan əridə, uda.
Söz, kefli əlində güllə deyildir.
O nahaq öldürməz quduz qurdu da.
Əslində şairin Vətəni dünya,
Əslində şairin söz məni dünya.
Əslində şairə sədd qoyan naşı
Çıxır bu dünyanın özünə qarşı,
Ağ olur yaranış qanunlarına,
Ağ olur fırlanan qanunlarına...
Hər nə söyləsək də, həqiqət budu:
Onu görməyimiz çox müşkül oldu.

Həqiqət budursa min lənət ona,
Lənət bu doğrunun doğruluğuna.
Belə həqiqətdən yalan yaxşıdır,
Belə bəd xəbərdən güman yaxşıdır...
Siz ey bu dünyanın söz dərgiləri,
Dünyanın qozətçi xəbərçiləri!
Yalan danışın, yalan!
Bütün qəzəblərə su səpən yalan.
Bütün əsəblərə mum təpən yalan!
Bir ölkə düzəldin: yalandan yalan!
Yazın nə gözəldir: yalandan yalan!
Böyük şairini yola salır, bax,
Havada yellənir min əl, min papaq.
Marallar qoşulub dartır qatan,
Qardaşı qardaşa qonaq aparır.
Şəhriyar yollanır Azərbaycana,
Yol hanı, yol hanı Azərbaycana?..

1967

MƏMMƏD ASLANA

Qardaş, düzümünün əsiri oldum,
Xəbərim olmadı özümdən mənim.
Sənin çiçəyinə, gülünə baxdım,
Mən yarpaq toküldü sözümdən mənim.

Könül ayrılmayırsa haça gədikdən
Baxışı, duruşu köhnə əlikdən.
Hərdənbir xəbər ver o köhnəlikdən:
O dağlarda itən izimdən mənim.

Bəxtimə bir yazı qurumu dəydi,
Taxtımın iki əl qırımı dəydi,
Gözümə bir Araz şarımı dəydi,
Yüz Araz töküldü gözümdən mənim.

Nə qədər dənənim çay-çay içildi,
Dağım döyücləndi, tərəm kiçildi,
Neçə kənd biçildi, şəhər biçildi,
Taylanıb daşındı düzümdən mənim.

Dostlar süfrəsində doymazam, acam,
Riyalar daşından göz açdım haçan?!
Təriflər az çıxdı topuğumacan,
Tənqidlər dayandı dizimdən mənim.

Dağ ömrümü qış əritdi, yaz yıxdı,
Dərdim keçən yollar yazıq-yazıqdı,
Desəm dilim yanar, dilim yazıqdı,
Deməsəm duymazlar üzümdən mənim.

Mən illər dəniyəm, illər - dənimdi,
İllərə qəniməm, illər qənimdi.
Azəri torpağı son kəfənimdi,
Doymaram bu qara bezimdən mənim.

1967

ÜSTÜMƏ QAYIDAN YAZILARIM

Nədir günahınız, açıq danışın,
Üstümə qayıdan yazılarım, siz!
Hansı bir naşının, bir ağılı çaşın
Ələk baxışından keçməmisiniz?!

Doğulan dünyaya göz açsin görək,
Siz hələ yaşarsız gözü yumulu.
Sizi əbədi mi kor eləyəcək
Bir duzsuz hirilti, bir gizli yumruq!

Sizə nə ad verim, haraya yığım?
Sizi nə yaşatmaq, nə atmaq olur.
Müəllif qəlbindən günahsız çıxıb
Oraya günahkar qayıtmaq olmur.

Günahkar söylədim, günahkar kimi
Nədir təqsiriniz - oturun - yazın.
Dərstdən çıxarılan uşaqlar kimi
Elə gözləriniz yerə baxmasın.

Yalanmı danışdınız? Ağzında yalan
Boğaram öz doğma balamı da mən.
Vətənsiz alışan, vətənsiz yanan
Vətəndaş pasportlu ilhamı da mən.

Doğrumu danışdız - öz mədəsində
Hamı əritməyir həqiqətləri.
Hələ dolaşıqdır yer kürəsində
Yalanla doğrunun sərhəd xətləri...

Bəlkə də hər yerdə bir müti, məlul,
Hər qaba yerləşən su halınız yox.
Ağızdan çıxmamış cavabı məlum,
Ölçülü, biçili sualınız yox...

Mənə şərəflidir belə ölümlər:
Qoy batsın sinəm, batsın min nizə,
Arazdan, Cənubdan yazmağım əgər
Dünyada ən böyük cinayət isə.

Mənim də dağım var, mənim də göyüm,
Siz mənim arabir qəzəb qarımsız.
Siz mənim bir az sərt, bir az ərköyün,
Bir az da dəlisov övladlarımsız.

Sizdə nə günah var, döyürsə zaman,
Sizi yazan mənəm, günahkar mənəm.
Qayıdan haqlıdır, yoxsa qayıtaran,
Hələ heç özüm də deyə bilmirəm...

Məchul sıallarda bəzən çaşıram,
Bəzən də lüzumsuz cığallaşıram,
Adi hesablarda dolaşıram mən,
Hər vaxt bir almıram bir dəfə birdən...

Cavabı mürəkkəb cəbr alınarmış
Bir dəfə birdən.
Bir tale beləcə iki olarmış
Birdəfə birdən.

Bəşər anamızda bu təbiət var:
Onda həm intiqam, həm mərhəmət var,
Bəzən bir əliylə boynumu vurur,
O biri əliylə heykəllər qurur.

Dadına yetməyir ac qalan zaman
Öləndə hay salır, "Öldü acından",
Bəşər anamızda bu mərhəmət var:
Ölən qəhrəmana sahib tez tapar!

Qalın arxivimdə, şıltaq hisslərim,
Siz san simləri itən tarımsız.
Ən pis yaxşılarım, yaxşı pislərim,
Mənə çox oxşayan yazılarımsız!

14 yanvar, 1968

DAĞLAR MƏNİ TANIMADI

Xam otlığı yara-yara
Göy yastana çıxdı maşın.
Bulud endi, çən çəkildi
Üz-gözünə dağın-daşın,
Dağlar məni tanımadı.

Qartal uçdu, bir daş qapıb
Kölgəsiylə otuşmədim.
Keçən ceyran sürəyinin
Tozuna da yetişmədim,
Dağlar məni tanımadı.

Şələləylə qurşaq tutan
Günlərimi saldım yada;
Çaya ayaq atan kimi
Yıxdı məni mamırlı daş,
Dağlar məni tanımadı.

At istədim, bir dəli at,
Şahə qalxdı sarı kürən,
Yüyəninə əl atanda
Ayaq çıxdı üzəngidən,
Dağlar məni tanımadı.

YOXDU ÖZGƏ UMACAĞIM

Yolum düşdü Şalibulağa payızda,
Gəlib çıxdım ocaq üstə, pay üstə,
Könlüm dedi: bu rənglərdən pay istə,
Yoxdu özgə umacağım.

Dağ döşündə boz duman - boz qurğuşım,
Boz qayadan seçmək olmur boz quşu.
Mənim ola zirvənin tox duruşu,
Yoxdu özgə umacağım.

Qayalara həkk olmayan söz itər,
Bu bahardan o bahara iz itər,
Üzüm dəyə çiçəklərə üzü tər.
Yoxdu özgə umacağım.

Günlərim var: gah paslı, gah qalaylı,
Gah lal axan, gəlir ildırım haraylı...
Bu torpağın daşı olub qalaydım,
Yoxdu özgə umacağım...

1975

DÜNYA GÖZƏL DÜNYADI

(Nəğmə)

Yenə gördüm gördüyümüz dağları
Nəfəsindən əriyirdi dağ qarı.
Yenə elə durnaların qatarı,
Yenə elə dərə, düzən dünyadı –
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

Gündüzündə çiçəklənər duyğumuz,
Gecəsində güləblənər yuxumuz,
Oyunumuz, inadımız, uyğumuz,
Ömrümüzdən bir gül üzən dünyadı,
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

Dumanların çağrışına yar olma,
Tufanların qəzəbinə qor olma,
Yoxuşunda ayaq saxla, yorulma;
Səndən əzəl, məndən əzəl dünyadı,
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

Baxışında üfüqlərin baxarı,
Gülüşündə çaylarının axarı,
Əllərində işığın açan,
Kimə gülzar, kimə gözəl dünyadı,
Dünya gözəl, dünya gözəl dünyadı.

1978

ƏL DƏYDİ, ÇAXMAQ DAŞIYAM

Dostum Ağayara

Təklidə çaylaq daşıyam,
Məni qoymayın təklənəm!
Əl dəydi, çaxmaq daşıyam!
Məni qoymayın təklənəm!

Bir dəryadır hər zərrəcik,
Dəm zərrəcik, dərd zərrəcik,
Namərdə də mərd zərrəcik
Dəni qoymayın təklənə!

Dağsız duman yalnız ahdı,
Qara bulud yalnız axdı.
Çən təkləndi - yalquzaqdı,
Çəni qoymayın təklənə!

Xəlbirlənə kaş ömür də,
Boş il düşə boş ömürdən...
Xoş an qalar xoş ömürdən,
Anı qoymayın təklənə!

Yaman çoxalıb bu azlar,
Bu kəndirsiz kəndirbazlar!
Körpülənin, ay Arazlar,
Məni qoymayın təklənəm!

Dekabr, 1980

İNAM

Qoru eşqimizi, böhtandan qoru,
Məhəbbət bulaqsa, böhtan da lildir.
Bir bala ceyranın gözündən düru
Bulaq da sel vaxtı bulana bilir!

Bir damcı böhtanın gürşad gücü var,
Bəzən özülündən yıxır bir evi.
Məhəbbət aləmi inam, etibar,
Bir də ki, bir də ki, etiraf sevir.

Bilirəm, sənə çox xəbərlər gəlir,
Qəlbinin telləri çəkilib tarım.
Bu sənə bir təhər, bir təhər gəlir:
Çoxdur qadın dostum, qız tanışlarım...

Mən bu məsələmi danan deyiləm:
Şair gözəlliyin göz dustağıdır!
Bir qadın gözündə qəm duysam, o dəm
Sanıram ömrümün qürub çağıdır.

Ehtiram gərəkdir hər gözəlliyə,
Demə ki, budaqlar gəzən bir quşam.
Bir baxış miikafat alaram deyə,
Mən sənəni eşqini tapdamamışam.

Nə danım, dostum var qız da, qadın da,
Bunun min nidalı "niyəsi" yoxdur;
Mənim hörmətimdə, zarafatımda
Bir umu, təmənnə hiyləsi yoxdur.

Nə elə göyçəyəm, nə adlı-sanlı,
Mənim hörmətimi bu sirdə ara:
Həmişə evcatlı, ailəcanlı
Kişilər xoş gəlir çox qadınlara...

DAĞLAR KÜSÜB

Neçə yazdı düşmür yolum,
Yəqin dağlar küsüb məndən.
Gedib öpüm, qurban olum,
Yəqin dağlar küsüb məndən.

Çoxdan dağa-daşa yadam,
Salmır qonun-qonşu yada.
Əlim yatmır qoşmaya da.
Yəqin dağlar küsüb məndən.

Kəklik uçmur çöpür daşdan,
Dağ kəlləri baxmır qaşdan.
Bulaq tutqun, çay pərişan,
Yəqin dağlar küsüb səndən.

Sağsağanlar səksəkəli, -
Kim baltalı, kim gülləli?..
Yarpaq gördüm qan ləkəli,
Yəqin dağlar küsüb məndən.

Düzlərimə şöhrət Araz,
Harayıma həsrət Araz.
Gecikmisən, Məmməd Araz,
Yəqin dağlar küsüb səndən.

Oktyabr, 1976

DÜNYA SƏNİN, DÜNYA MƏNİM...

Bir taleyin oyununda cütlənmiş zərik,
Yüz il qoşa atılsaq da qoşa düşmərik.
Bir zərrənin işığına milyonlar şərik,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Çevrəsindən çıxsa əgər sevda fırfıran,
Bir ümidin ətəyindən tutub da fırlan,
Eşidirsən: pıçıldayır yıxılan, duran,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Bu get-gəllər bazarma dəvədi dünya,
Bu ömür-gün naxışına həvədi dünya.
Əbədiyə qoh-qəh çəkər əbədi dünya,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Ayaq saxla, dövrənə bax ötəri belə,
Mın illərdir Araz belə, Həkəri belə.
Axsamların, səhərlərin təkəri belə,
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

Gülünclərə gülünc gələn bu ada güldüm,
Yüyəninə hər əl yelən bu ata güldüm,
Mən özümlə oynadığım şahmata gükildim...
Dünya sənin,
Dünya mənim,
Dünya heç kimin...

may-iyul 1976

QONŞU ÇƏPƏRİ

Qonşu qardaş, az qurdalan o çəpər boyu,
Əsəbini, qəzəbini hörmə çəpərə,
Bizə tərəf əyilməkdən tikan quruyub,
Pozma onun yatımını hədərcə yerə.

Bizim bağa su axıdır açdığın bərə,
Bizim tutdan sizin bağa kölgə düşəcək.
Gözümüzü gözümüzədən qorusaq belə,
İtlərimiz macal tapıb həvirləşəcək.

Tüstü qalxar iki evin həndəvərindən,
İki tüstü bir havada əriyəcəkdir.
"Sizin", "bizim" dediyimiz sədd çəpərində
Qarışqalar eyni yüklə yeriyəcəkdir.

Sənin baban bulaq çəkdi, ya mənim babam?
Nə fərqi var? - Su - çəkənin, su - içənindir?
Yol boyunca cərgələnən bu qoz, bu badam,
Əkənindi? Yeyənindi? – Nə deyək indi?

Olmasaq da bir süfrədə bir dəmə ortaq,
Günümüzün gəlişi bir, axan birdir.
Dağa çıxacaq, düzə enək, göyə dırmanaq,
Yolumuzun kilidi bir, açarı birdir.

Yüz ocağa od veribdir o qara təndir.
Çəpərlərdə bitən gördüm qaratıkanı.
İki qarış torpaq udsan - biri sənindi,
Dünyagirlər yemədilər quyruq dünyanı.

Mən Təbrizli, Naxçıvanlı, mən
Gəncəliyəm,
Çox görmüşəm hasar üstə ölənləri də.
Mən torpağı bölünməyə öyrəncəliyəm,
Heç qazanan görməmişəm bölənləri də...

Pitsunda, 30 avqust, 1981

KÖHNƏ QAFİYƏLƏR - ÇAYLAQ DAŞLARI

Şairlər, sözləri buxovlamayın,
Gəlin yığışdıraq qafiyələri!
Təzə fikirlərə yaxın qoymayın
Üzölmüş, süzölmüş qiyafələri.

Nə qədər çaydaşı çaylağı ovsun?
Çay bezər — sel təzə daş gətirməsə
Bəlkə ovçuluqdan doyar da ovçu
Hərdən torbasını boş gətirməsə.

Məlum qafiyələr ekiztay quzu;
Kərəsi, kürəsi, təpəli birdir.
Şığıyıb birini apardı quzğun...
Hansı?.. çobanın özü də bümür.

Sürtük qafiyəni min qələm yonub,
Ələnib, sovrulub bitli dən kimi.
Bəzisi dalında gizlənir onun,
Qurd kəsək dalında gizlənən kimi.

Gəlin, cındırından sap çəksin hərə,
Tapaq bu sözlərə ayrı bir peşə;
Bəlkə biz onları yığıb bir yerə
Yollayaq Xaqani iyirmi beşə?

Yüyürək özümüz onlardan qabaq
Köhnə qafiyələr muzeyi açaq.
Onda söykənəcək "ürək" "dirəyə"
Onda yapışacaq "gərək" "görəyə".

Gözlər torlananda, çənə əsəndə
Gəlin çaş salmayaq sozlə əsanı.
Şairlər, bu "can-can" çeynəməsindən
Canını qurtaraq "Azərbaycanın..."

Daş əzdi, qum sıxdı - yağ alınmadı:
Heybəli, xurcunlu, çarıqlı şerim.
Nə qədər çalışdın "ağ" alınmadı,
Köhnə qafiyəsiz darıxdı şerim...

1982

YAŞADIM

Öz ömrümü şum elədi üz əlim,
Yazında gül, payızında xəzəlim.
Gündoğandan günbatana mənzilim...
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Zarımağa ömür deyib ağlama,
Hər ölümə ölüm deyib ağlama,
Tale döyüb, haqlı döyüb, ağlama,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Oğlun yoxdu - sonun yoxdu, dedilər,
Sağın yoxdu, solun yoxdu, dedilər,
Odun boyda suyun yoxdu, dedilər,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Gah özümü özüm qovdum, yoruldum,
Öz diqtəmin buyruğuna qul oldum.
Vətən göyü göylüyündə duruldum,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Zirvədəki əl çatmayan qala mən.
Ətəkdəki sinə - cığır tala mən.
Xudafərin harayından qalan mən...
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

Ocaq oldum, ocaq daşı olmadım,
Hər çalaya axan naşı olmadım,
Arazımla yol yoldaşı olmadım,
Bu da belə bir ömürdü, yaşadım.

GOYƏRDI

Bu dünyanın qara daşı göyərməz.

Musa Yaqub

Musa Yaqub, gözü yolda Təbrizin,
Gözlərinin qara yaşı göyərdi.
Goyərmədi islədiyi bircə dən,
Savalanın qara daşı göyərdi.

Bu dünyanı hörümçəkdən almışığ,
İlməsini kim atdı bu yanlışım,
Dedim bari düz toxuyaq qalmışığ,
Önümdəcə neçə naşı göyərdi.

Kim işığı ürəklərə doğrayar,
Kim işığı ürəklərdən oğrayar,
Kim yalanı calağ vurdu doğruya,
Hər şivindən oğrubaşı göyərdi.

Çox gözlü var torpağına kor baxır,
Dan yerinə bəbəyində tor baxır.
Yüz də çevir, min də olə torpağı,
Namərdinən mərd yanaşı goyərdi.

Mən Arazda şaxələnən çinardım,
Ömrü boyu tufan əydim, su yardım.
Xətəinin qılıncını suvardım,
Məmməd Araz karandaşı göyərdi.

Pitsunda, avqust 1981

QORUYUN DÜNYANI

Elə bil ağıllar dolub yelinə,
Az qalır evini unuda adam.
Hamı "ulduz yeyir" kişmiş yerinə,
Hamı söhbət açır Qalaktikadan,

Deyəsən bir yolluq çıxır yadımdan
Ala itimizə yal bişirdiyim,
Qovub saldırdığım eyvanda, damda
Ağzından sərçəni sarı pişiyin.

Ağıllı ovçular azdı o zaman,
Həvəskar ovçular dovşan vurardı.
Sonra dağ kəlini dağlanımızdan
Ağıllı ovçular qırıb gurtardı.

Ağ! hökm eləyir dünyada, ağıl!
Bir ağlın barıdır bəzən bir ölkə,
Deyirəm çaylar da ağıldır - axır,
Dənizlər, ümmanlar ağıldı bəlkə.

Ağıllı ağlını at kimi qovur,
Ağlın mənzilində dağ, dərə heçdi.
Qəfil bir döngədə ağlın cilovu
Vay odu, ağılsız əlinə keçdi.

Bəşər dəyişdirməz bəşər halını,
Kim talan elədi - o, talan oldu.
Neçə yol ağıllı alman xalqının
Ağlını başından çıxaran oldu.

Ağılla ucalıb Versal daşları,
Hər çəkiç bir öikə qəddini əyib.
İnsan cəsədləri, insan başları
Versal daşlarından az işlənməyib.

Ehramlar - kükrəyən ağlın vulkanı,
Ehramlar - qəlibi qul ürəyinin!
Ağıllar başına alıb dünyanı,
Atır bir-birinə gələcəyini.

Ağıl qızığında - dəvə hikkəli,
Köpəndə demirəm o nəyə bənzər, -
Yerin kürəyinə çiyin söykənib,
Dünyanı tərsinə fırlatmaq istər,

Ağıllı başların qəzəbi - kibrit,
Dünyamız bir taya qum küləşdi.
Gəl indi bu boyda yangını kirit –
Qəzəb ikiləşdi, baş ikiləşdi.

Bəşər çox təzadlar yükünü dartıb:
Dara da ilişib, çıxıb da dardan.
Ağıllı azdıqca ağılsız artır,
Qoruyun dünyanı "ağıllılardan!".

1980

ALTI QIZIN BİRİ PƏRİ...

Bu səs hərdən
pəncərəmə dəyib qaçar.

Qulağıma:
nəsə, nəsə deyib qaçar.
Yüyürərəm dalısınca,
Yolum dönər bir yamaca,
Yolum haqlar bir bulağı,
Pıçıldayar su dodağı:
Altı qızın biri Pəri,
Qalib məndə
gülüşləri, öpüşləri...

Altı qızın biri Pəri...
Gəncliyimin
ilk xatirə dəftərində
Bu nəğmənin
qırıq-qırıq sətirləri.

Gəncliyimin
ilk ağanın dan yerində
Bu nəğmənin
cığırları, ləpirləri.

Altı qızın biri Pəri...
Mənə elə gələrdi ki,
Harda isə küləklər də
Qoşulubdu altı qıza,
Bənövşələr, çiçəklər də
qoşulubdu altı qıza.

Hər dərədən, hər tərədən
toz qoparır altı cığır.

Altı cavan
atlı çıxır.

Hey qovuruq atımızı,
Haqlayırıq altı qızı.
Birdən beş at qoşalaşır,
dağı aşır.

Atım çapır küləkləri,
çapır, çapır küləkləri;
Beş qoşalar, Pəri hanı?..
Dillənir bir pərişanı: -
Pəri döndü, Pəri döndü başqa yana...
Pəri döndü,
Pəri məhəl qoymadı heç
Ayağına baş qoyana.
Uçdu Pəri, getdi Pəri;
Buludlarda itdi Pəri
Bir gün gördüm:
Pəri sınıb, Suyu sovuq, pəri sınıq..
Kimsə deyir: Altı qızın biri Pəri,
Heyif, onu atıb əri...
Altı qızın biri nədi,
Pəri nədi, pəri nədi...
O zamandan yas tutmuşam,
Neçə kərə
ağlamışam bu nəğməyə.
Qulağımı
bağlamışam bu nəğməyə.
Bu səs hərdən
pəncərəmə dəyib qaçar,
Xısın-xısın:
"Pəri, Pəri"-deyib qaçar...

Avqust, 1970

KİMLİYİM, NƏÇİLİYİM...

Qəfil düşdüm bəd taleyin kəməndinə mən,
Axır dönüb bı halımla barışan oldum.
Daha tənqid biçinində az itilənən,
Daha tərif xırmanında az daşan oldum.
Dib bucaqda beli bükük,
Lüləsi dönüb, -
Hörümçəyə bağışladım ov tüfəngimi.
Günün çoxu yuxuludur ev telefonu,
Günün çoxu diksinməyir qapı zəngimiz.
Yox, ürəyini, daş qulazla ötəri dərde,
Qəm üstünə sevincini hörməyi bacar.
Ön cərgədən sərt cərgəyə adlayıb hərdən
Görünməyən məqamları görməyi bacar.
Öz vaxtında ayımıadın şahini sardan,
Az qoşmadın boş xarallar şəninə dastan.
Qaranquşa, sığırçına meylimi sallam,
Ürəyimdə yuva qurmaz köçəri dostlar.
Bir də üzüm yalan vədlər cəzirəsinə,
Köpüklərə ip atmağın faydası nəymiş?
Bir vəzifə kürsüsünün cazibəsi nə,
Bir telefon dəstəyinin ədası nəymiş!
Mən bu hala gülə bildim,
Ağlaya bildim:
Əhd-ilqar da "baxarıq"lı, "görək"li imiş;
Mən ömrümün aşırımında anlaya bildim:
Nəçiliyim kimliyimdən gərəkli imiş...

QAYIT DEDİM

Bir bahara əl uzatdım, bir qışa
Qayıt, dedim, qayıtmadı.
Bir səhraya Qəfil düşən yağışa
Qayıt, dedim, qayıtmadı.

Yazımın son bənövşəsi - küsənim,
Günəş sənin, torpaq sənin, su sənin.
"Ay ətrindən doymadığım süsənim,
" Qayıt, dedim, qayıtmadı.

İnadına qamçı vurub ötürmə,
Uçan dağın daş ömründən ömür nə?
Qaya yıxdım, bir do qaya ömrünə
Qayıt, dedim, qayıtmadı.

Daş ayıldı, su kiritdi bu havar;
Qocalığa nə tələsək, bu ha var.
Gəncliyimi harayladım bu hava:
Qayıt, dedim, qayıtmadı...

1980

NƏ GUNAH

Bu ömürdü, öz baharı, öz qışı;
Gələn yazda, gədən qışqa nə günah.
Xirtəyəcən günahlarabatmışı
Yuya bilməz, qar-yağışda nə günah.

Göylər qala buludları axımlı,
Yer körpəli, yer cavanlı, ahıllı.
"Dəli" - deyib daşlayanda ağıllı
Xəncər qapan ağılçaşda nə günah.

Yekə-yekə xırdalanan "addılar"
Heç bilinməz çapardılar, atdılar;
İki itə para sümük atdılar;
Qarabaşda, Alabaşda nə günah.

Qara külək tumanını qaldıra,
Xırmançının samanını qaldıra.
Dəyirmançı dabanını qaldıra,
Bir-birini yeyən daşda nə günah.

Hər havaya çiyinə baş qoymayan:
Fırfıra tək fırlanmaqdan doymayan...
Bu başlarla aşıq-aşıq oynayan
Çevik əldə, ayıq başda nə günah.

Bəlkə əlli misrası yox əllimin,
Bu titrəyiş günahıdır əlmin...
Qollarında dost əli var əlli min,
Məmməd Araz, əlli yaşda nə günah.

BİR OMUR YOLUNDA

Dostum Fuad Əfasgərova

Bir ömür yolunda yollar görmüşəm,
Çoxu da başlanıb dost qədəmindən...

"Bir ömür yolunda"... bu başlıq nədi?
Bir köhnə xalçada bir köhnə yelən.
Köhnə söz bir əldə təzəcə dəndi,
Bir əldə min illik boz qumdu elə.

İllərim qum oldu, dən oldu harda? –
Gərək unudam da, gərək yazam da.
Zamanın nəfəsi divarlarımda,
Zamanın addımı yazı masamda!

Xatirə bitəndi ürəklə əksən,
Yaddaş itirini kağız itirmir,
Yaxşılar yol çəkən, pislər yol sökən,
Miyənə adamlar yuxuma girmir.

Ötən gün yaxşıdı ötən gün kimi,
Geriyə baxmaqla sağalmaz yaram.
Dönsə, heç demirəm pis günlərimə,
Yaxşı günlərimə yiyə durmaram.

Kimlər cilovunu tutdu atımın,
Dalımca daş atdı kimlər bu yolda –
Kimin sapandında dağdan atıldım,
Kimlər hənirimi dinlər bu yolda?..

Yüz dərdim dağılıb dost nəfəsiylə,
Zülmətdə işaran ağı görmüşəm.
Doğruluq, ayrılık tərəzisinə
Yaxşını yamandan ağır görmüşəm.

Qəlbimin səsindən sözümlə doğulub,
Külək olmamışam yanan şamlara.
Olsa da pislərin özündən olub –
Pislik eləmişəm pis adamlara.

Dağda yıxılıanda dağdan yapışdım,
Enmədim kiçiyin kiçik dizinə.
Əldən yapışanda haqdan yapışdım,
Əldən yapışmadım əlim isinə!

Hər fikir yolçusu yollara sığmaz,
Yol adlı çəhlim də, şimşək də gördüm.
Heç yoldan başlamaz, heç yola çıxmaz
Yolları həmişə yedəkdə gördüm...

Ömrümə kibrit çək dost əllərlə,
Ömürdü, - bir çango küləşdi, - deyim!
Döşümə düymə tik dost əllərlə,
Sinəmdən göyərən günəşdi, - deyim!

27 iyun, 1982

EYHAM

Kürsü - ağılların qalxdığı zirvə,
Söz də ağılların bəhəri üçün...
Sən sözü alçaltdın özündən əvvəl,
Alçaltdın bir ağız afərin üçün.

Həqiqət sözüdür sözün Allahı,
O, qala uçurdu, o, qala qurdu.
Gətir xəyalına Xətai şahı
Qılınca hökmran, qələmə quldu.

Hündürlər çox idi Vaqif dağından,
Sənət ucalığı uca dağ oldu.
Sözü ayaqlara atmadığından
Özü vəzir oldu, sözü şah oldu.

... Yüz səmtə fırlandın kürsülərdə sən,
Axır ki, şərqini, qərbini tapdın.
Özündən aşağı hündürlüyündən
Sənə əl uzadan qəlbini tapdın.

Yerini tanıdın, haqqını qandın,
Bir məlum hikmətin dodağı qaçır:
Qoltuğa öyrəşdi - qoltuqda qaldı,
Qol-budaq atmadı qoltuq ağacı.

Birsən, birincisən "yürüşdə" demə!
Səninlə yanaşı çapan da vardır.
Qarışqa iyləməz, çəyirtkə yeməz
Sözləri dilindən qapan da vardır.

Düşün ki, bugünlə qurtarmır zaman
Sabah var, sabahın sabahı da var.
Günlərin birində tutub qolundan
Yenidən kürsiyə çıxaracaqlar.

Boşdur görəcəklər söz çinədanın,
Daşqır eləməyə dən qalmaqacaq.
Onda deyəcəklər yerini tanı;
Onda üz tutmağa yolu qalmaqacaq!

Onda əl istisi gedər yaxandan,
Əlinə "qurdiyeməz" kababı düşər,
Cıdır meydanına dolu yağanda
Bəxtinə yəhərsiz bir yabı düşər...

Onda görəcəksən görmürsən daha
Ayağın başdadır, başın ayaqda.
Təzə nağılımız qalsın sabaha...
İstəsən sabahsız, bırı ayrı vaxta...

22 avqust, 1982

YAZI MASAMA

Biz iki ocaq kimi
Sinə-sinəyə yandıq.
Odumuz öpüşəndə
Közümüzə inandıq.

Dərd eləmə, desəm ki:
Yazı masam, ölürəm!
Ölə-ölə yazmıram:
Yaza-yaza ölürəm...

9 avqust, 1982

BİZ QOŞA GETMƏLİYİK

Bu həyatdır, əzizim,
Ömür alan, gün satan;
Toyuna da gül satan,
Vayına da gül satan;
Bu üzdə çay körpüsüz,
O üzdə körpü çaysız;
Təzə nəğmə oxumur
Dərəsi köhnə çaysız.
Doğmalığı yadlığa
Döndərən döngə qısa...
Ocaqsız bir düşərgə
Düşsə də baxtımıza,
Bu yolu getməliyik;
Andını möhkəm elə!
Hər təpə bir yumurta,
Hər qaya bırı göbələk –
Aşırmaq çox asandır.
Aşırmarıq, aşırıq.
İnamdan kəmənd hörüb,
Zirvəyə dırmaşırıq.
Yolları tərlətməli
Vaxtımız belə öndə.
Tərsi avand olacaq
Baxtımız hələ öndə.
Dan yerində hər kəsin
Gözü də var, payı da;
Hələ görün olmayıb:
Səhər - küsə, gecikə,
Gələ, geri qayıda.
Üzümüzü örtəcək
sonuncu səhərəcən,
Biz qoşa getməliyik!
Nitqimizi bağlayan
sonuncu qəhərəcən
Biz qoşa getməliyik!
Bu şüarı gumulda:
Bizsizə dünya əgər –
Göysüzdü göydəkilər,
Yersizdi yerdəkilər.

Oktyabr, 1982

QIRX DOQQUZ YAŞIM

14 oktyabr - qırx doqquz yaşım...
Görüşdük onunla xəstəxanada.
Əyləşib dərmanım, dərdim yanaşı,
Təklildən qorxanda təklənir adam.

İl qaldı bir əsri yarı bölməyə,
Bəs sonra? –
Sonranın sonu görünməz.
İşığın qəfildən dönər kölgəyə,
Od elə donar ki, donu görünməz.

Çaylara qol olan çağlarım hanı,
Gəzəm, görməyim yox, baxmağım qalıb.
Üfüqlər dalında qovum, qovdanım,
Üfüqlər qaşında çaxmağım qalıb.

Hər səsi eşitmir əsrin qulağı,
Özümə yağışam, özümə çətir.
Fikrimin çəkisi çəkimdən ağır,
Dartmaq da çətindi,
Atmaq da çətin...

Yolumu gözləyir bir donqar yoxuş,
Arxada uçrum var, qarşıda qala,
Dur, daha qələm də, söz də yorulmuş,
Dur, azca qurdalan, azca xırdalan!..

Baxıram bu aləm öz aləmində,
Mən açan çiçəyəm,
Solun yarpağam.
Nə vaxtsa, dünyanın duru dəmində
Yenidən dünyaya qayıdacağam.

Hardasa, nə vaxtsa tökülən dolur,
Qum üstə arzular göyərir onda.
Bir ömrü axırdan əvvələ doğru
Yaşayan olacaq mən olmayanda.

Ömrün öz tufanı ömrümü didir,
Yox ayrı dərmanım dözümdən özgə.
Qırx doqquz yaşıma əlvida dedim,
Bir kimsə bilmədi özümdən özgə.

14 oktyabr, 1982

Fevral, 1983

QAYTAR MƏNİ

Yaşar Əliyevə

Gönül, bu gün nağıl danış,
Dünənimə qaytar məni.
Ələnməmiş, üyünməmiş
Öz mənimə qaytar məni.

Mamırıma dolu yatan
Bir dağ döşü -bir daş otaq...
Nə əl dəyən, nə zəng çatan
Ünvanıma qaytar məni.

Nədir itən, nədir qalan?..
Beş-on sözdür ümid - qalam.
Baş aparsam, başsız qallam,
Yüyənimə qaytar məni.

Aramızda tufan yaşar,
Sahillərdən punhan yaşar.
Yaşamağa güman yaşar,
Gümanıma qaytar məni.

1980

HAQQIN YOXDU, HAQQIN VAR...

Çox oldu ürəyimi diqtəsinə baxmadın,
İlğımlar qova-qova yulğunlar qucaqladın,
Sən ağlından qəlbinə gedən yolu bağladın.
Haqqın yox, Məmməd Araz,
Haqqın yox yaşamağa!

Boğazına sarınan ilanı tumarladın,
Qazancın bu oldu ki, mülayim oldu adın.
Haqq yolu göstərdiyin haqqını qamarladı,
Haqqın yox, Məmməd Araz,
Haqqın yox yaşamağa!

Sən məqamı gələndə Arazə bənd olansan,
Hər sözün işığında göyə bülənd olansan,
Sən arzuya bələdçi, şərə kəmənd olansan,
Haqqın var, Məmməd Araz,
Haqqın var yaşamağa!

Budaqda qarğa dördgöz, marıqda qırğı -
quldur,
Qasırğa hədəfində qumru yuvası qurdun.
Kırpiyinin ucuna qonub, ötürsə qur-qur:
Haqqın yox, Məmməd Araz,
Haqqın yox yaşamağa!

Şəkərini zəhərə alanların çoxu sağ,
Üzüntülü ömürdən çox uzaqsan, çox uzaq.
İydə dənəsi boyda qurğuşuna əl uzat...
Bu haqdı, Məmməd Araz,
Haqqın yox yaşamağa!

Çox tozanaq atlını təmkin atınla keçdin,
Sel boğan dərələri bir mərd qadınla keçdin.
Bütün keçilməzliyi, Vətən, adınla keçdim...
Haqqın var, Məmməd Araz,
Haqqın var yaşamağa!

4 sentyabr, 1982

TARİXÇİ ALİMƏ

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Babalar adından danışma çox da.
Kimin əlindəydi onun açarı? –
Yazanı qalmayıb, biləni yoxdu.

Zaman nə zamandı, kimdi qorunan?
Hər daşda hənir var - ayağa qaldır.
O kərpic qocanın yapış qolundan,
Bəlkə hər divarın özülü qandır?

Tarix əlifbası daşdan başlanır,
Əl dəydi, yumşalır, göyərir indi.
Başdı - daş olubdu, daşdı - baş olub,
Bunları seçmək də hünərdir indi.

Tarixə dəyməsin yalan barmağı,
Haqqım yox quşun da haqqını danam.
Mən öz keçmişinə heykəl yonmağı
Alınma yazdıran oğullardanam....

Bir daşa tarixim yazılıbdısa,
Düz oxu, qoy olsun ikicə kəlmə.
Genişdi - geniş yaz, qısa - qısa:
Üstündən götürmə, üstünə gəlmə.

Dilimin ətrindən dili kallaşan,
Təzə dil axtaran dillərdən qorun.
Dünənki tarixi bugünkü daşa
Yamayıb, basdıran əllərdən qorun.

Bu qala bəlkə bir əsrin günahı...
Hər şamda min gözün yağı yanıbdı.
Qalaca küncünə qısılan şahın
Xalqı palçıq kimi tapdalanıbdı.

Çox da tərifləmə bu qalaçanı,
Axtar dünənimdə bu günü, axtar.
Kimin əlindəydi onun açarı? –
Axtar, bu birinci düyünü axtar...

16 fevral, 1983

SÖZSÜZ OLANDA

Qəiəməim yol çəkə, dağ yara bilmir,
Yoxdu sözlüyümdə sözdən ayrı dən.
Qələməim bəşəri qurtara bilmir,
Əməli əyridən, əli əyridən.

Əlini kəsənə əl verir bəşər,
Səs verir, kürsüyə çıxardır da bir.
Qələməim axtarır ayrı bir peşə
Elə ki, kəsərli söz tapa bilmir.

Yalan satmağından əl çəkmir yalan,
Düzə dirsək vurur, düz baxa-baxa.
Su olur yandıran, su təpmir yanan,
Göz də oğurlanır göz baxa-baxa.

Qalır balinasız ümman suları,
Sahildə raketlər baş-başa, min-min.
Cavab istəyəndə ərzin sualı
Dili topuq vurur natiq qələmin.

Qorxuram daş yağa çörək təknəmə -
Söz ki, ağsaqqallıq eləyə bilmir.
Qəzəb çəlləyinə barıt tökənə
Qələməim yağ-ballıq eləyə bilmir.

Bəlkə qələməimi eşitmir masam,
Şahların əsası ondan hökmlü!
Neruda harayı dəfn olmayıbsa
Çili qayaları niyə hönkürür?!

Hardasa bir xalqın itir bayrağı,
Hardasa bir səngər vətəndir demək.
Toplar dinməyirsə ərzin bayramı,
Şəhriyar dinmərsə matəmdir demək!

Sən də bloklara qoşul, qələmim,
Qırmızı qələmlər bloku yarat!
Döyüb qarısını qonşu qələmin,
Dünya sularına qoşun çıxaraq.

Silah bazaları üstündəcə biz
Tikək söz bazası - ondan da uca.
Uzaq mənzilləri vuran səsimiz
Hər dildə danışar, hər eldə uçar...

Hərdən qulaqlarım gözsüz olanda
Ürəyim dünyanı eşidə bilmir.
Sözlü olmayanda, sözcü olanda
Qələmim dərinə işləyə bilmir...

1981

MEHMANXANA XİDMƏTÇİSİ

Orta yaşlı, çox şirindil bir qadındı,
Elə belə soruşdum ki, "adın nədir?"
Çox sevincək:
-Asuriyadır - dedi - adım,
Ad soruşan qonaqlardan xoşum gəlir...
- Ad soruşan qonaqlardan...
Elə niyə?
- Keçmişimi oyadıram bu sualla.
Baş əyirəm "qədim dövlət" bir mücrüyə,
Keçmişimə qayıdıram bu sualla.
Asuriya! Özü yoxdur, adı mənəm,
İndi sönmüş bir ocağı üfürürəm...
Qəhərini boğa-boğa gedir qadın,
Bəzəkli bir mücrü ilə dönür geri,
Elə bil ki, ilk övladı, son övladı
Bu mücrüdür, qucağından qoymur yerə.
- Aysorların tarixidir bu sandıqça,
Gərək sənə üç min ildən söhbət açam...

Faytonlara şir qoşublar, bir yaxşı bax,
Bu pullara həkk olunub o zamanlar;
Çoxlarına gülünc gəlir bu yarışımacaq,
İndi məni mən olmayan çətin anlar.
Assur adlı şəhər olub paytaxtımız,
Qızıl kərpic döşənərmiş küçələrə,
Sonra Kalxu şəhərində son taxtımız

Xatmurani səltənəti çöküb yerə.
Bir əbədi yırtıcılar, bir də - dedi –
Mütillərdir tarix boyu yurdsuz qalan.
Hərdən belə ürəyimi bu qəm didir:
Gərək axı uçmayaydı mənim qalam.
- Gərək axı... gərəklərə qalsa gərək
"Avesta" da yanmayaydı,
Babəkin qılıncı oğurlanmayaydı.

Onda gərək günəş özü
Yetişəydi Nəsiminin imdadına,
İldırımlar qoşulaydı inadına...

"Gərəklərin" tarixini yazmır tarix;
Onda kağız, qələm olur, ürək olmur.
Tarix, qanla yazanda da kövrək olmur.
Min il ağla, ağlayana torpaq vermir.
Versə, versə ümid verir,
bayraq vermir.

Axı taxta çıxanların öz məntiqi,
Onu vurub yıxanların öz məntiqi,
Bu tarixi yazanların öz məntiqi,
Onu cırıb-pozanların öz məntiqi...
Bəzən olub:
İgidləri doğanlar da alqışlanıb,
Körpələri boğanlar da alqışlanıb...
Yer üzündə Asuriya olub bir vaxt,
Bacım, indi keçən keçib, olan olub.
Öz yerinə sancılında neçə bayraq
Gözügörəti talan olub, Yalan olub...
Baş əyirəm, müqəddəsdir qızıl mücrün,
Asuriya dönən deyil ağlamaqla,
Tale sənə bir süpürgə verib bu gün;
Bax beləcə, otaqları təmiz saxla...

MƏNİM DƏ YAŞIM AZ DEYİL

Mənim də yaşım az deyil,
Bu dünyada nə görmədim!
Bir-birinə yamaq gördüm,
Calaq qərinə görmədim!

Çiçəyindən alağı çox,
Kişisindən papağı çox,
Köpəyindən yalağı çox,
Bu dünyada nə görmədim!

Dolu gödən kürkə sığmaz,
Boş balqabaq börkə sığmaz,
Yəhər qanmaz, tərəkə sığmaz.
Bu dünyada nə görmədim!

Nöqtə boyda ölkə - vulkan,
Dərya boyda diyarı qan,
Biri tikən, biri yıxan,
Bu dünyada nə görmədim!

Raketlər döş kimi dolu,
Gələn nəslə əmzik əlu,
Kimin qolu, kimin yolu...
Bu dünyada nə görmədim!

Boş inaddan, könül, əl çək!
Özündən özünə yol çək.
Bu boyda əyri dünyanın
Bir üzü ağdı həmişə,
Vüqarı şaxdı həmişə.

TƏLƏSDİM

Dağlar gördüm, dağlarımın oxşarı,
Zirvələrin görüşünə tələsdim.
Küləkləri saçlarımı oxşadı,
Boranına, yağışına tələsdim.

Ağ kağızda söz ucalır, söz yenir;
Közərtili könüllərdə söz yeni...
Hara çəkdi söz qədəmi, söz yönü –
Enişinə, yoxuşuna tələsdim.

Ay köçərim, ürəyimdə qal qışı –
Kərəm kimi qar altında qalmışın.
Günlərimdən qova-qova qar-qışı,
İllərimin qar-qışına tələsdim.

El sazında səsım qala bircə sim,
El yazında nəsim olam bircə əsim,
Harda olsam, ey eşqimin bircəsi,
Harda olsan, çağırışına tələsdim.

Torpağımdan duman kimi yığılsam,
Son nəğməmin uçrumuna sıxılısam,
Qəfil qəza yıxmaz məni, yıxılısam,
Ana yurdum, ağuşuna tələsdim.

Pitsunda, oktyabr, 1980

İLHAMIM

Xudu Məmmədova

Yenə dağ döşündə dənərləndi qar,
Yenə zirvələrin həsrətində qal,
Sel qopdu, dərəyə düşdü qalmaqal...
Bir ocaq başında bir isinməsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Şimşək yelkəninə qoşulu anlar,
Göy bizi yamanlar, yer bizi danlar.
Görüm ayılmaya gec ayılanlar...
Dolular qırımlı, daşlar döyənək...
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Bax donqar dəvənin səbət yükünə,
Bənzəyir içi boş şöhrət yükünə.
Ömür karvanının sənət yükünə
Bir-iki qeyrətli söz yükləməsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Tarix qayalarda yazı qalırımı?
Çoxu çoxdan itib, azı qalırımı?
Dağ öz duruşundan razı qalırımı?
Yalan-yarğanlara nağıl söyləsək,
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Bu dağlar qardaşım, bu çaylar bacım,
Özündən gəlməyən özündən qaçır.
Zaman qapımızda əlində qayçı...
Hər adi ölçüyə, ülgüyə gəlsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Keçək dərələrin boğanağından,
Keçək dolayların doğanağından,
Günəşin zirvədə doğan anından
Nur alıb, bu yurda səpələməsək
Sən kimə gərəksən,
Mən kimə gərək?!

Yanvar, 1977

OD KİMİ, SU KİMİ...

Hələ yeriyirəm qəlbimlə qoşa,
Hələ çoxlarına öpməyəm, bala!
Qoca büdrəyəndə büdrəyən qoca,
Körpə ağlayanda körpəyəm, bala!

Ömürsüz ömürdən çox asılıyam,
Gərəkdir söz deyəm, söz yastılayam.
Hardasa gül üzə gül yastığıyam,
Hardasa ilana köynəyəm, bala!

Bəlalı başında nə dövlət, nə quş...
Təbriz nə istəyir? - Təbriz qurtuluş..
Bax indi pətəyi suya tutulmuş
Arı topasından köynəyəm, bala!

Dünyamız bir sapla asılı göydən,
Səsim, bu torpağın səsinə köhlən!
Desələr şerimin avazı köhnə...
Od kimi, su kimi köhnəyəm, bala!

1981

QIZIL QAYA

Nə yaxşı bu boyda qızıl deyilsən,
Adicə qayasan,
Adicə daşsan.
Minlərin gözündən gilələnib sən
Birin boynundan asılmamısan.

Kürəyin söykəli nəhəng bir dağa,
Bir bulaq nəğməsi başlar dibindən.
Şöhrət aparmadın özgə torpağa
Fateh xurcununda,
Oğru cibində.

Qocadan qocasan, cavandan cavan;
Düşündə ildırım nərəsi sınar.
Sellər yedəkləyən, küləklər çapan
İgidlər son anda sənə sığmar.

Qızıldır vətənsiz gələn dünyaya,
Qızıldır hər üzə irişən qadın,
Nə qədər xoşbəxtsən, a Qızıl qaya,
Bu boyda daş oldun,
Qızıl olmadın.

Qızıl tabaqlarda qızıl badələr
Qızıl qan daşdı hər is şahlara.
Sən boyda qızıl da azlıq edərdi
Xəzinə içində ac tamahlara.

Başında sızıldar səhər yelləri.
Dibində qaqqıldar urun, kəkliyin.
Sinənin mamırsız, hamar yerləri
Dağ kəli yalayan yerlərdi yəqin.

Nə yaxşı lal oldu bu boyda yalan,
Riyalar, məkrilər çovğuna düşdü.
Nə qədər qan-qada, nə qədər talan
Yarğana tuşlandı,
Uçruma düşdü.

Qızıl söz ələyər dindirən əgər.
Vüqarı əyilməz,
Özünü möhkəm:
Qızıl qayaları belə görüblər,
Bizim qayaları belə görmüşəm...

1980

TƏKLƏNMƏ

Dost arası yol çəkilməz,
Dost arası yol sökülməz,
Tale hər vaxt üzə gülməz,
Təklənmə, könül!

Bir otaqda bir sən, bir mən,
Gəlhagəllər hanı, bilməm?
Sən güman da itsə birdən
Təklənmə, könül!

Öz dərdinə ortağ da ol.
Öz içində dustağ da ol
Dən özünə bıçağ da ol,
Təklənmə, könül!

Bu mlnzilin sonu müşkül,
Zirvəyəcən yüyürmüşdün,
Dərəsinə Qəfil düşdün,
Təklənmə, könül!

Arazıma körpü asa
Düyünü yox bir nəğmə - sal.
Sən vurğunu son nəğmə san,
Təklənmə, könül!

1981

SEVGİ SƏRHƏDİ

Boyumdan yuxarı ucalığım yox,
Gözüm üfuqəcən görməyə qadir,
Dağın o üzündən umacağım yox,
Dağın bu üzündə bulaq mənimdir.

Sevən həm qayğılı, həm də qayğısız,
Sevin - səninkidir bu boyda aləm.
Qəlbinə bulanıq fikirlər sızır:
"Səninlə olsam da sənin deyiləm".

"Elə öz yerində sayır vədlərim,
Elə həmişəki, həmənkı adam...
Qırıb sərhədləri, qırıb sədləri
Eşqini dünyaya tanıtdırmıram..."

Tapaq məhəbbəti çəkən tərəzi,
Bəlkə qəlbimizdə inamı çəkək?
Sənin min şübhəni yığsaq bir gözə,
Mənim bir inamım ağır gələcək.

Ürək də qəribə xilqətdir deyən,
Bəzən öz istəyi özünə yükdür.
Dünən sevdini bu gün sevməyən
Sevginin özündən şərti böyükdür.

Demirəm əmr etsən, gözümü yumub
Göyün yaxasını bağlatdıraram.
Demirəm bir gecə kəsilsə yuxun
Sübhün gəlişini saxlatdıraram.

Yox Şirin şərtlərin,
Yox buna şübhəm!
Mən nə hökmdaram, nə qulam sənə,
Yox Fərhad külüngü hökmündə rütbəm,
Dəniz qucağında ev quram sənə.

İndi dəb deyildir Məcnun göz yaşı,
Leyli tələbinə nə tədbir tapaq?
Borcundan çıxarıq, Nofəl qardaşın,
Leyli nə istəyir? - Daş-qaş - bir tabaq!

Dilənçi məhəbbət sərhədlər aşar;
Sən mənim eşqimin sərhəd dirəyi.
Səndən o tərəfə sonsuzluq yaşar,
Səndən o tərəfə yer görünməyir...

Yanvar, 1977

Yalan ayaq tutsa düz yetməz ona,
Atım dörd nala çapasıdır o.
Yol tapsa ədalət salonlarına,
Bir əldən yüz alqış qapasıdır o.

Köçəsi deyildir günəşə, aya,
Yalançı rolunda baş qəhrəmandır.
Çoxu inanmasın bu tamaşaya,
Bəsidir minindən biri inandı...

İyul, 1982

GƏLMƏDİ RƏSUL

Bu il "Sabir günləri"nə gəlmədi Rəsul,
Hər ocağa bu xəbərin ayazı yetdi.
Avazıdı qara torpaq, qaraldı ağ su;
Zaman bir də çətin doğa o planeti.

Alqışlar da bircə əlin "himi"ni gözlər,
Yer üzünü ətəkləyib çəkə salona.
Çox ərməğan acı deyil o mavi gözlər,
Bircə çinar yarpağı da bəs elər ona.

Hələ səsi kürsülərin qulaqlarında,
Soyumayıb daş-divarda əlinin odu.
Hələ izi quzeylərin dənər qarında,
Hələ vulkan geyimini dünən soyundu.

Səhər ağ gün çıxarmışdı çıxdığı yola,
Hənirindən başlamağa dağ mehi hazır...
Bir gözəldi gözləməkdən gözləri dolan,
Qucağında tər bənövşə yazıqdan yazıq.

Haqqım yoxdu yamacına düz deyim onun,
Ölüm adlı bir araba durur qapıda.
Gözü yaşlı misraları az deyil onun,
Ağlayam, sızlayam çətin tapıla.

Ölçülərə boy verməzdi əyilməzliyi,
Boz, qranit qayalarla duruşu təndi.
Göyərtdiyi ölməzliyin, yenilməzliyin
Əkinçisi Rəsul idi, barı vətəndi.

Bu hikmətə yerin, göyün özüdür şahid,
O, ölümü dəfn elədi özündən qabaq.
Söz yaşadan ünvanlarda yaşayır şair,
Yaşayıbsa, "yaşamışdı" yazılmayacaq...

Avazıdı qara torpaq, qaraldı ağ su,
Hər ocağa bu xəbərin ayazı yetdi.
Bu il şeir günlərinə gəlmədi Rəsul,
Zaman bir də çətin doğa o planeti...

5 oktyabr, 1982

DURNALARI DÖNMƏZ OLDU

Boz qayalar çapıqlandı, qaraldı;
Durnaları dönməz oldu dağların.
Ada göllər çamırlandı, qaraldı,
Durnaları dönməz oldu dağların.

Azad durna yol istədi, yol bölük,
Tala bölük, çala bölük; göl bölük.
Göylüyünü necə saxlar bu göylük,
Durnaları dönməz oldu dağların.

İki cavan bulaqda söz bağladı,
Durnaların yoluna göz bağladı.
Saxsı sənək göyərdi, buz bağladı,
Durnaları dönməz oldu dağların.

Əyriliyə əyilməyən Əyriqar,
Yağdı sənə ayrı yağış, ayrı qar.
Qoşadağa qoşa güllə qoydular;
Durnaları dönməz oldu dağların.

O Vaqifdi - odasına od düşən,
O Zakirdi - sədasına od düşən,
O Arazdı - səmasına od düşən,
Durnaları dönməz oldu dağların...

İyul, 1981

ƏLLİ YAŞIMA ÖN SÖZ

Əlli il deyildi, əllicə gündü..
Enişli-yoxuşlu... çoxları bilir.
Zamanın əlində bircə bükümdü,
Qallandı, əvvəli-axırı birdir.

Otuz il əyləşdim üzü divara,
Dilimdən söz əmdi körpə qələmim.
Çox çəkdi özünü adil-divana
Təzə söz dilənən köhnə qələmim.

Əsrin ortaları qaynar çağlanın...
Axıra əsrin də axırı düşdü.
Ağır bir sənətə könül bağladım,
Bəxtimə dərdin də ağır düşdü...

- Hünərin bu yola nə yüklə çıxdı?
Tapdığın nə oldu, itirdiyin nə?
Nahaqqın yoluna kötüklə çıxıb,
Haqqını qoşdunmu haqq qədəminə?

Kimdi o arxadan sənə daş atan? –
Dönəndə dizini qucaqlayanlar"?
Boğazdan yuxarı ürək yaşadan,
Ürəkdən aşağı baş saxlayanlar...

Tikan da göyərməz acı sözündən,
Dilindən dillərə yol yoxsa asan; -
Toxu bal-yağınan, acı sözünən
Dozurən evlərə qonşu olmusan!..

Çox olub gölümdə üzən sonalar,
Çox olub nağılçını-küpəgirənlər!
Sonralar anladım, xeyli sonralar
"Cibəgirən olur gözəgirənlər."

Tapışmaz, uyuşmaz, görüşməz daha
Cavan günlərimlə yaşlı günlərim.
Yaşar yaxşılarda qayğılarında
Mənalı günlərim, yaxşı günlərim.

İki qəbir daşı - iki şam kimi,
Yoluma boylanır atamla anam.
Uçurub əlimdən ekizlərimi
Taleyin yoluna yalnız çıxmışam.

Demə yol dolaylı, küləklər azğın,
Hər seldən, gürşaddan uçmaz bu qala.
Taleyin hökmünü gözləmək azdı,
Taleyin hökmünü özün imzala...

5 avqust, 1982

SUAL

Günəş hər gün yelində,
Ulduzlar öz yerində
Sualım at belində:
Mən nəyəm, mən nəçiyəm?

Günəş yanar - yandırar,
Nə yandırılmaz, nə yanmaz.
Səhər bir an gecikməz,
Axşam bir an dayanmaz.

"Yer mənim, göy mənimdi" –
Desəm, vallah, yalandı;
Nə göyə əlim çatan,
Nə yer mənim olandı.

Üfüqdə üfük boyda
Od qalamaq istərəm.
Bu dünyadan nə getmək,
Nə də qalmaq istərəm,
Mən nəyəm, mən nəçiyəm?

Hər əməli insanın
Tərəzidə çəkilir.
Düzlüyü də çəkilir,
Qərəzi də çəkilir.
Mən nəyəm, mən nəçiyəm?

Bir misqalı yüz bölən
Ərkim olsa birinə.
Bolkə adım oxuna,
Bəlkə yerim bilinə.
Mən nəyəm, mən nəçiyəm?

Yerim yoxsa bu yerdə,
Yer hədiyyə ummaram.

Nə ümməndə damlayam,
Nə damlada ümmanam,
Mən neyəm, mən nəçiyəm?

Kölgəsi yox günəşin,
Bəlkə elə kölgə mən.
Nəsimi harayından
Əks-səda bəlkə mən...

Necə aqlın başına,
Daş fırlatdı bu təkər.
İt səsinə söz deyib,
Sözü itə tokdülər.

Bu nə durğun hərəkət,
Nə görünməz axmadı.
Hər baxan anlamadı,
Hər anlayan baxmadı.

Mən qamqalaq dalınca
Gedənlərdən deyiləm.
Mən səhrada yolunu
Azan nə də deyiləm.

Necə axır qoy axsın,
Bulanmasın sularım,
Araz boyu yazılsın
Mənim bu göy şuarım.

Məni ayıltsa, bəlkə
Ayıldı bu sualım:
Mən nəyəm, mən nəçiyəm?..

Pitsunda, sentyabr, 1981

SİZƏ YETİM DEYƏN OLSA

Son anımda qəlpələnmək istərəm –
Araz boyu səpələnmək istərəm.
Gözünüzdən od ələmə, istərəm,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Namərd dili bir ağızda qıvrılan,
Zəhərli söz balalayan bir ilan.
Məzar daşım bir ox kimi sıyrılar,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Arzum olub; ömrüm boyu oyanam:
Günəşlə bir yurdumuza boyanam.
Səhər-səhər dan yerinə boylanam,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Söz meydanım bu Muğandı, bu Mildi;
Mənim şerim ataladı min ildi.
Nəsiminin inadını dirildin,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Mən əyilməz ata adı saxladım,
Vəcdanımı ovuclara sağmadım,
Bu dünyanın məhvərini laxladın,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

Demək günəş yer üzünə qarğıyıb,
Demək sənə, Vətən eşqim, qar yağıb.
Demək kardı Azərbaycan torpağı,
Sizə yetim deyən olsa, qızlarım!

1980

VƏTƏN MÜKAFATI

Heç bir mükafatın yetmədi mənə,
Bircə "sağ olun" da bəsimdi, vətən!
Bəsimdir, hər səhər təltif yerinə
Qarımda küləyin əsibdi, vətən!

Qol verdin boynunu qucaqlamağa,
Göyünə baxmağa göz verdin, bəsim..
Kürək söykəyənin ana torpağa
Haqqı yox ayrı bir təltif istəsin.

Nə çiçək, nə sancaq oldum yaxanda,
Bir ömür yaşadım - əkinçi ömrü.
Qalır sel ağzında, çay qırağında
İkinci həyatım, ikinci ömrüm.

Nəsə qayalara yapışıb qalar,
Nəsə mamırlara dönüb göyərər,
Mən elə beləcə, göz qabağında
Gəzəri tabuta dönməsəm əgər...

1980

***

Dünya böyük, ötnür yolu bir addım,
Bir balaca eşq adası yaratdım.
Bir uçurmdan fırtınaya tor atdım,
Bu cürəti görən, duyan olmadı,
Səndən mənə gün ağlayan olmadı.

Sığalım görsə idi kəhərim
Yarıyolda büdrərdimi hünərim?
Göz yaşından nə barlanım, nə dərim...
Günün mənə gün bağlayan olmadı,
Səndən mənə gün ağlayan olmadı.

Taleyinin hökmü oldu, nə deyim,
Tez doğuldum, gec doğuldun, nə deyim.
Zaman keçdi, yaşa doldum, nə deyim...
Cavanlıqdan od saxlayan olmadım,
Səndən mənə gün ağlayan olmadı.

İki çırpı bir ocaqda gün ağlar,
Od səngiyər, köz sızıldar, kül ağlar.
Yaş ötəndə yada düşər günahlar:
Kim yıxıldı, kim haqlayan olmadı,
Kimdən kimə gün ağlayan olmadı...

1981

ÖLÜM QORXÜR QƏLƏMDƏN

Qələm mənim yol yoldaşım,
Qələm mənim oxum, nizəm.
Qələm mənim söz qardaşım,
Qələm mənim mübarizəm.

Qələmimdən gen düşəndə
Öz-özümə yaslanıram,
Öz-özümə əzilirəm,
Köhnəlikləm, paslanıram.

Masam üstə yallı tutan
Giley olur, qeybət olur,
Göz oxşayan gözəlliyə
Gözəyari qiymət olur.

Qələm mənə - dağlara çıx,
Buludlara dırman, deyir.
Yamanlığın ağzına sən
Qaya kimi yaman, deyir.

Qələmimlə dil tapanda
Yön alıram gündoğana,
Bu məqamda ölüm istər
Yeri dana, göyü dana.

Qələm ucu top gülləsi,
Qəm sarayı yıxır qələm.
Gülləsini düz ölümün
Gözlərinə sızır qələm.

Ey qələmim, qəhr olundu
Çox imkanım, çox inadım.
Hikmətini gec anladım,
Qüdrətinə gec inandım...

UNUT MƏNİ

Dilim dinməz, kirpiklərim səs elər,
Necə xoşdu - ürəyimi kəs elə...
Qalan ömrə yarım ürək bəs elər,
Unut məni, aldat məni, at məni.

Enişi qar, yoxuşu qar bu yolun,
Yad nəfəsdən buz qayası su olu...
Yalan yolu beş addımlıq su yolu,
Aldat məni, unut məni, at məni.

Sən ömrünün atəşində yananda,
Kölgəndən də gərəksizdim yanında.
Qiymətli bir itik saxla yadında,
Unut məni, aldat məni, at məni.

Gözdən gözə körpü salmaq nə işdi,
Baxışların meylini tez dəyişdi.
Təzə addım özü təzə döyüşdü,
Aldat məni, unut məni, at məni.

Bu sevdadan nə yetirdik, nə üzduk?!
Dalğasına nə qərğ olduq, nə üzduk.
Axır səni düzdə qoydu bu düzlük...
Unut məni, aldat məni, at məni.

Pitsunda, 1 sentyabr, 1981

BELƏCƏ

Arzularım qırır bəndi,
Baxıb üzöldüm beləcə.
Öz ağlıma öz inadını
Qənim kəsildi beləcə.

Ürək olsa sınıq saxsı,
Başına hey ulduz yağsın...
Sınan sındı - ya şax sınsın,
Ya da əzilsin beləcə.

Bu dəhnə sel dəhnəsidir,
Lil hökmran, qaya əsir...
Bu səhra söz səhrasıdır,
Yola düzəldim beləcə.

Nə ad verim bu ad-sana?
Sözüm küləş, dilim şana!
Yağ olmadım bircə şama,
Dünyaya gəldim beləcə.

Dil taparsa bir ocaqla
Bir misramı qonaq saxla,
Payım qalsın dal budaqda
Beləcə, kəndim, beləcə...

10 mart 1983

NƏ GİZLƏDİM

Görməyə bilmirəm gözəlləri mən,
Baxmaya bilmirəm, nə danın bunu.
Görməmək, duymamaq gəlsə əlimdən
Duymaram sənin da sən olduğunu...

Deyirəm ani bir baxışla birgə
Yol sala bilsəydim ürəklərə də.
Səninə qadınlıq haqqındır bəlkə,
Məni qısqanırsan çiçəklərə də.

Deyən dar çəkilib məhəbbət yolu,
Kamınca qaynayıb axa bilmirəm.
Gərəksiz adətlər, sədlərlə dolu
Bir insan ömrünə sığa bilmirəm.

Tökür yarpağım bir ömrün yazı,
Görüşlər, vədələr məni unudur.
Bir həsəd, bir şeir, bir qəlb ağrısı...
Mənim son ayaqda qazancım budur.

Nə gənclik darağı gəzir telimdə,
Nə də ki, ünvanlar alan çağım var.
Bir azad baxışım qalır əlimdə,
Bir də icazəsiz zövq almağım var.

Bir əsər yaranır ani həvəsdən,
Havamdır, suyumdur hər səs, hər nəfəs.
Gülüm, gözəliliyə biganə kəsdən
Adi bir nalbənd də yarana bilməz.

Sənə bağışladım bu dağ eşqimi.
Duy onu, ələmə, hamarlama sən.
Bircə gözəlliyi duymaq eşiqimi,
Bircə baxışımı cidarlama sən...

QIZLAR

Eşqiniz olmasın çürük sap kimi,
Əllərdə gəzməyin bir kitab kimi.
Kimisə məst edən al şərab kimi
Axıb hər badəyə dolmayın, qızlar!

Oynar qəhqəhəniz şimşəklər kimi,
Ünvansız olmayın küləklər kimi.
Qar altından çıxan çiçəklər kimi
Vədəsiz göyərrib solmayın, qızlar!

Siz bir qayıqsınız, tale dənizdir:
O bəzən bulanıq, bəzən təmizdir.
Tale ağlımızdır, düşüncənizdir,
Taleyin qayığı olmayın, qızlar!

1965

* * *

Bir ürək sındırdım...bir qız ürəyi
Bir eşqin təməli uçdu yerindən.
Bir insan arzusu, insan istəyi
Çıxdı əbədilik öz mehvərindən.

1966

AZƏRİ QIZI

Mənim qara şanı, mənim ağ duzum,
Mənim nar ağacım - Azəri qızı.

Qaldı uzaqlarda Naxçıvan, Bakı;
Sən indi uyuyur, indi yatırsan.
Sən mənə o qədim nağıllardakı
Uzaq işıqları xatırladırsan.

Sanıram səyyaham,
Yorğunam, acam;
Sən necə yaxınsan,
Necə uzaqsan.
Nə qədər dərədə, düzdə yol azsam,
Bilirəm, itməyə qoymayacaqsan...

Məcnun səhralara düşər yollarım,
Dönər ilğımlara Leyli bulaqlar.
Səni qucaqlayar səhər - qollarım,
Axşam ayaqlarım yuxunu haqlar.

Dünya durulaşır ana səsindən,
Eh, neçə illərdir onsuzam, gülüm.
Planet gözlərin cazibəsində
Yaşayan bir parça ulduzam, gülüm.

Qaya duruşumu küsü fırtınan
Bəzən çiləkləyib quma döndərər.
Vəfan sərtliyimi salar atından,
Eşqin qəzəbimi muma döndərər.

Gör Azəri qızı düşündüm nəyi:
Sən kişi ömrünün dəyirman pəri,
Koroğlu Misrinin Nigar dəstəyi;
Nəbi Aynalının Həcər səngəri...

O səsin ahəngi,
O üzün rəngi,
O gülüşün duzu heç harda yoxdur.
Səndən vəfalısı, səndən qəşəngi,
Səndən insafsızı heç harda yoxdur.
Mənim qara şanı, mənim ağ duzum,
Mənim nar ağacım-Azəri qızı.

*Yalta - Bakı,
yanvar-mart, 1968*

MÜNDƏRİCAT

Qaranquş	9
Səba yeli.....	11
Ömür	14
Ağarma saçım, ağarma	15
Səhər-səhər	16
Kəklik	17
Şerim	18
Bir sənin eşqinlə	20
Sevgi nəğməsi	21
Şerə gətir	22
Sən tələsmədin	24
Müqəddəs məzarı	25
Araz yadıma düşüb	26
Necə unudum səni	30
Səndən ayrı	30
İnsan ürəyi	31
Mən səni taparam	33
Qəbristanı gedən gəlin	36
Nobel mükafatı	38
Əlvida dağlar	39
Göygöl	40
Naməlum qəhrəman	41
Deyirlər şeir oxunmur	42
Uşaq səsləri	44
Soruşdum birindən şairəmmi mən?.....	45
Qırmızı qələm	46
Bir otaqda	47
Aldım məktubunu	49
Deyiləm	50
Son anında	51
Ana yaşı	52
Bir şair küsüb	53
Özümlə söhbət	55
Şair vüqarı	56
Səməd Vurğunla söhbət	58

Poeziya – poeziya.....	60
Mövzularım tükənəndə.....	62
Professor Gülə məktub	64
Babamın səsi.....	69
Uçqun.....	71
Yenə Arazı gördüm	72
Gecə düşüncəsi.....	73
Ölüm məni nişan alır.....	75
Sən ötür məni.....	76
Azəri nəğməsi.....	78
Vəsiyyət.....	81
Dumar ömrü.....	82
Məndən ötdü, qardaşıma dəydi.....	84
Araz üstə çinar gördüm.....	87
Bir axşamın balladası.....	89
Arazın işıqları.....	92
Günəşi ittiham edənlər.....	94
Salıyeri.....	97
Qoltuq ağacı.....	99
Azərbaycan, dünyam mənim.....	100
"Ana yurdum, hər daşına üz qoyum".....	101
Şuşada bir gecə.....	102
Oxuyan Təbriz.....	103
Salamat qal.....	105
Ata ocağı.....	106
İnsan qayalar.....	108
Salam, a zirvələr	110
"Ərim gəldi" qayası.....	111
Nə bilim.....	114
Mənlı də, mənsız də bu dünya vardır.....	115
Bulaqbaşında	116
Eyfel qülləsi	117
Nazimə Türkiyə sovqatı.....	119
Dağlara çağırış.....	122
Qarabağ düzü	124
Babək qılıncı.....	125
Uca dağ.....	129

Mən getsəm.....	130
Qəfil.....	131
Üfüq.....	132
Vətən mənə oğul desə.....	133
Gül töhfələr.....	134
Biri mənə şair dedi.....	135
Nağıl.....	137
Quzıl.....	139
Çoxdandır açmıram qəzet qapısını.....	140
Biganələr iqlmində.....	141
Bu tərifə inansam.....	143
Gündəlik sual-cavab.....	144
Qurd xasiyyəti.....	145
Yuxu.....	146
El üçün ağlayan.....	147
Bir ağac yıxıldı.....	149
Şah dağı.....	150
Dağlara qar düşdü.....	151
Şəhriyar gəlmədi.....	153
Məmməd Aslana.....	157
Üstümə qayıdan yazılarım.....	158
Dağlar məni tanımadı.....	160
Yoxdu özgə umacağım.....	161
Dünya gözəl dünyadı.....	162
Əl dəydi çaxmaq daşıyam.....	163
İnam.....	164
Dağlar kəsüb.....	165
Dünya sənin, dünya mənim.....	166
Qonşu çəpəri.....	167
Köhnə qafiyələr çaylaq daşları.....	168
Yaşadım.....	170
Göyərdi.....	171
Qoruyun dünyanı.....	172
Altı qızın biri pəri.....	174
Kimliyim, nəçiliyim.....	176
Qayıt dedim.....	177
Mən bir zaman şair idim.....	178

Nə günah.....	179
Bir ömür yolunda.....	180
Yazı masama.....	182
Qırx doqquz yaşım.....	184
Qaytar məni.....	185
Haqqın yoxdu, haqqın var.....	186
Tarixçi alimə.....	187
Sözsüz olanda.....	188
Mehmanxana xidmətçisi.....	189
Ocaq yanır görün yoxdur.....	191
Mənim də yaşım az deyil.....	193
Tələsdim.....	195
İlhamım.....	196
Od kimi, su kimi.....	197
Qızıl qaya.....	198
Təklənmə.....	199
Sevgi sərhədi.....	200
Yalan.....	202
Gəlmədi Rəsul.....	204
Durnaları dönməz oldu.....	205
Əlli yaşına ön söz.....	206
Sual.....	208
Sizə yetim deyən olsa qızlarım.....	210
Vətən mükafatı.....	211
Dünya böyük, ömür yolu bir addım.....	212
Ölüm qorxur qələmədən.....	213
Unut məni.....	214
Beləcə.....	215
Nə gizlədim.....	216
Qızlar.....	217
"Bir ürək sındırdım".....	217
Azəri qızı.....	218

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Rəvan Mürsəlov</i>
Korrektor:	<i>Aysel Qarayeva</i>

Yığılmağa verilmişdir 15.05.2004. Çapa imzalanmışdır 13.11.2004.
Formatı 60x90 ¹/₁₆. Fiziki çap vərəqi 14. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 197.

Kitab "Şərq-Qərb" mətbəəsində çap olunmuşdur.
Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.

000003